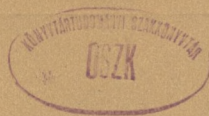


B
\$400(2)



1970 JUN 19

könyvtáros

a

művelődésügyi

minisztérium

lapja

20.

évfolyam

1970

június

6



A Lenin centenárium alkalmából felavatott Egri Megyei Könyvtár műemlék épületének barokk homlokzata esti fényben. Alsó képiünkön: az olvasóterem (MTI Fotó — Kunkovács László felvételei)



t a r t a l o m

PÁLDY RÓBERT: A városok könyvtári ellátása	315
HORVÁTH GÉZA: Komárom megye új városi könyvtárai	324
B. NAGY ERNŐ: A tamperei városi könyvtár közművelődési és szakkönyvtári funkciói	327
Az IATUL angliai konferenciája	329
SZALAY ISTVÁN: Heves megye könyvtárügye	330
Ankét a körzeti könyvtárakról	334
ADONYI MÁTÉ GYÖRGY — RIBICSKA RAYMOND: Betölti-e feladatkörét a Könyvtárellátó?	335
HORVÁTH TIBOR: Könyvtárgépesítés III. Teendők	338
Kérdezz — felelek	340
KISFALUDI SÁNDOR: Viták az ifjúság könyvtári ellátásáról	341
LISZTES LÁSZLÓ: Hogyan oldható meg az országos folyóiratok retrospektív helyismereti feltárása?	347
Könyvtárgépesítési ankét	349
Nemzetközi együttműködés könyvek restaurálására és konzerválására	350
A könyvtárak életéből (<i>Balogh Ferencné</i>)	351
Hírek	352

kis bibliográfiák

Illyés Gyula fontosabb művei	343
Veres Péter művei	343
Váci Mihály művei	344
Magyar várak (<i>Csomor Tibor</i>)	344
Mit olvassunk Nyugat- és Észak-Európa partizán mozgalmairól? (<i>Dr. Szalai György</i>)	346

t á j é k o z t a t ó

Beszélgetés ILLYÉS GYULÁVAL (<i>Bozóky Éva</i>)	353
VERES PÉTER 1897—1970 (<i>Páldy Róbert</i>)	357
VÁCI MIHÁLY 1924—1970 (<i>Bölcs István</i>)	358

k ö n y v e k r ől

Magyar várak (<i>Csomor Tibor</i>)	360
Partizánregények II. (<i>Dr. Szalai György</i>)	363
Könyvtári kiadványok — Leninről	366

kézikönyvtár

Lenin centenárium 1870—1970 (<i>Ónódy Miklós</i>)	367
Világirodalmi lexikon (<i>Katona Jenő</i>)	369

könyvtári szakirodalom

Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve (<i>Iszlai Zoltán</i>)	370
Tájékoztatás és propaganda diafilmen (<i>Arnóth Károly</i>)	371
SCHIFF ERVIN: A lyukszalag-technika alkalmazása a tájékoztatási és a könyvtári munkában (<i>Sárdy Péter</i>)	372

bibliográfiák

HODINKA—KÁROLYI—VÉGH: A Budapesti Műszaki Egyetem történetének bibliográfiája (<i>Vértesy Miklós</i>)	373
Könyvtári híradók	374
Könyvtári kiadványok	376

A borító hátlapján Urbán László ex libris fotómontázsa

из содержания

Robert Páldy: Обеспеченность венгерских городов библиотеками I (315);
Géza Horváth: Новые городские библиотеки в комитате Комаром (324);
Erné B. Nagy: Как выполняет городская библиотека города Тампере функции массовой и отраслевой библиотек (327);
István Szalay: О положении библиотек в комитате Хевеш (330);
Дердь Адони Мате — Раймонд Рибичка: Библиотечный коллектор и требования библиотек (335);
Tibor Horváth: Проблемы механизации библиотек III (338);
Ласло Лизтес: Ретроспективная разработка всевенгерских журналов с точки зрения красвеления (347);
 Интервью с лауреатом Кошшутской премии, поэтом Дюла Илеш (343).

aus dem inhalt

Róbert Páldy: Die Bibliotheksversorgung der ungarischen Städte I. (315);
Géza Horváth: Die neue Stadtbibliotheken des Komitats Komárom (324);
Ernö B. Nagy: Allgemeinbildende und Fachbibliotheksfunktionen der Stadtbibliothek von Tampere (327);
István Szalay: Über das Bibliothekswesen des Komitats Heves (330);
György Adonyi Máté — Raymond Ribicska: Der Buchkollektor und die Ansprüche der Bibliotheken (335);
László Lisztes: Die Erschliessung der Landeszeitschriften aus dem Gesichtspunkt der Ortskunde (347);
Tibor Horváth: Probleme der Mechanisierung der Bibliotheken III. (338);
 Interview mit Gyula Illyés, Dichter mit Kossuthpreis (343).

from the contents

Róbert Páldy: Library services in Hungarian Towns I. (315);
Géza Horváth: The new city libraries in Komárom county (324);
Ernö B. Nagy: Public and special library functions in Tampere city library (327);
István Szalay: Public library situation in Heves county (330);
György Adonyi Máté — Raymond Ribicska: The Library Supplies Company and the needs of the libraries (335);
Tibor Horváth: Problems of library mechanization III. (338);
László Lisztes: Retrospective bibliographical analysis of national journals for local history collections (347);
 Interview with Gyula Illyés, Kossuth-prize holder (343).

cikkeink szerzői

Adonyi Máté György, a Csepel Autógyár szakszervezeti könyvtárának vezetője; *Bozóky Eva*, a Könyvtáros rovatvezetője; *Bölcs István*, a Magyar Rádió és Televízió munkatársa; *Horváth Tibor*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Kisfaludi Sándor*, az Országos Pedagógiai Könyvtár osztályvezetője; *Lisztes László*, a szegedi Egyetemi Könyvtár igazgatóhelyettese; *B. Nagy Ernő*, a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemen Könyvtárának osztályvezetője; *Páldy Róbert*, a Könyvtáros szerkesztője; *Ribicska Raymond*, a Textilszakszervezet központi könyvtárának munkatársa; *Szalay István*, a Heves megyei Tanács V. B. elnökhelyettese.

Könyvtáros

**A MŰVELŐDESÜGYI
MINISZTERIUM
LAPJA**

INDEX: 25.449

Szerkesztő bizottság: Barabási Rezső, Elek Sándorné, Gerő Gyula, Gönczi Imre, Karácsonyi Jánosné, Katsányi Sándor, Kellner Béla, Kisfaludi Sándor, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Papp István, Sallai István, Szőke Tiborné. Szerkesztő: Páldy Róbert. Szerkesztőség: Budapest, XI., Bartók Béla út 32. Telefon: 258-066, 451-758.

Kiadja a Lapkiadó Vállalat, Felelős kiadó: Sala Sándor. Kiadóhivatal: Budapest, VII., Lenin körút 9-11. Telefon: 221-293.

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a Posta Központi Hírlap Irodánál, Bp., V., József nádor tér 1. Előfizetési díj: 1/2 évre 36 forint. Egyéni előfizetés a 61.238. sz., közületi előfizetés a 61.066. sz. csekk-számlára, átutalás az MNB 6. sz. fiókjánál vezetett folyószámlára.

70.4367 Egyetemi Nyomda, Budapest. Felelős vezető: Janka Gyula igazgató

A városok könyvtári ellátása

A városi könyvtárak szerepének alaposabb vizsgálatára és elemzésére a kulturális forradalom kibontakozása során először az 1960-as évek elején jelentkezett határozott igény. Ebben az időben kezdődött országszerte a távlati városfejlesztési tervek kialakítása. Ekkor vált nyilvánvalóvá a városok növekvő gazdasági, társadalmi és művelődési szerepe. Mindez magával hozta az erőteljesebb *városi könyvtárpolitika* szükségességének felismerését is. Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanácsot ez készítette arra, hogy széles körű vizsgálatásban mérje fel a hazai városi könyvtárak helyzetét. A vizsgálatok után készített összefoglaló értékelést 1964-ben tárgyalta a tanács és javaslatokat tett a városi könyvtári rendszer tervszerűbb fejlesztésére.

Az OKDT vitája és határozata a városok könyvtárai számára elsősorban a könyvtárügy szakirányításában és a könyvtáros közvélemény szemléletében teremtett kedvezőbb helyzetet. A minisztériumi tervezés intézkedései folytán néhány városban korszerű központi városi könyvtár épült. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ kidolgozta a városi könyvtárak funkciórendszerét, a könyvtárfejlesztési alapelveket, követelményeket és irányszámokat. De a városoknak mint könyvtárfenntartóknak és mint a városi könyvtárpolitika helyi irányítóinak szemléletében és tevékenységében nem sikerült kedvező fordulatot elérni. Különösen kevés intézkedés történt a főváros könyvtárügyének korszerűbbé tételére.

A városi könyvtárügy problémáinak megtárgyalása óta eltelt 6 év alatt természetesen nem állt meg a városok gazdasági, társadalmi és művelődési szerepének fejlődése, hanem határozott irányt, nagy lendületet kapott és világosabb megfogalmazást nyert. *Új helyzet állt tehát elő a városfejlődésben*, s ennek nézőpontjából jobban látszik már a városi könyvtárakkal szemben támasztott igény is. A III. könyvtáros konferencia előkészületei során nem lehet megkerülni ezeknek az igényeknek számbevételét. Ehhez mindenekelőtt a városok szerepének alakulását kell szemügyre vennünk.

A városfejlődés útja

A városok növekedése mindenütt természetszerűleg bekövetkezik, ahol az ipar nagyarányú fejlődése megindul, vagy folytatódik. Korunkban *új ipari forradalom* zajlik le. Ennek következtében a világ minden részén bőven találunk példát a városfejlődés szédületes ütemének illusztrálására, akár a fejlett kapitalizmus nagy városainak napjainkban is folytatódó duzzadását, akár a szocialista társadalmak városfejlesztési eredményeit, akár az eddig fejletlen országok, a harmadik világ városainak növekedését szemléljük. A rohamos *városiasodás világgjelenőség*. „Eddig még soha nem tapasztalt méretű urbanizálódás korát éljük, s e városodás üteme előreláthatólag még tovább fokozódik” — írja *Perényi Imre* A korszerű város c. művében.

„1860 körül még csak három olyan város volt a világon, amelynek lakossága meghaladta az egymilliót. Jelenleg a Föld lakosságának több mint egyharmada városokban él. E városok közül több mint hetven a milliós lélekszám fölött van, nem egy pedig elérte a tízmilliót.” (*Tüskés Tibor*: A jövő városa — a város jövője. Jelenkor, 1969. 7—8.) „Századunk utolsó harmada a modern népvándorlás kora. Rio de Janeiróba hetenként ötezer, évenként 250 ezer ember özönlik (ENSZ statisztika). 1920 és 1960 között a Föld lakossága megduplázódott, de a félmilliónál nagyobb városok lakossága négyszeresre (96 millióról 351 millióra) duzzadt. Harminc év múlva az emberiség nagyobbik fele már városlakó lesz.” (Viskóváros-válság. Magyarország, 1970. 1.) „Észak-Amerika keleti partján New Yorktól Philadelphiáig ma már tulajdonképpen egy város terül el: Megalopolis. Az évszázad végére Indiában legalább öt olyan város lesz, amelynek lakossága eléri a 60 milliót.” (*Boldizsár Iván*: Túlélni. Népszabadság, 1968. XII. 24.) Hallunk olyan jóslatokról is, hogy a századfordulóra Japán lakosságának 90%-a két nagyvárosba, Nagaszakiba és Oszakába tömörül.

Ennyi azonban elég is az elgondolkoztató, sőt megdöbbenő példákból, bennünket elsősorban a *szocialista városfejlesztés*, még közelebről a hazai városfejlődés várható fejleményei érdekelnék. A magyar városiasodást is a kapitalizmus kifejlődése indította meg. Mivel nálunk ellentmondásos volt a kapitalista fejlődés, következményei meglátszottak a városfejlődésen. Ipari város kevés keletkezett (Tatabánya, Diósgyőr, Ózd), a városfejlődés számottevőbb eredményeit a mezőgazdaság kapitalizálódása (Szeged, Kecskemét, Nagykőrös, Kaposvár, Gyöngyös, Eger), valamint az út- és vasútépítés kifejlődése (Debrecen, Nyíregyháza, Békéscsaba, Szolnok, Nagy-

kanizsa, Győr, Szombathely), illetve ez utóbbi kettő együttes hatása hozta. A hazai városfejlődés tehát jórészt a mezőgazdasági termelés függvénye maradt. Szokás volt a múltban „várostalan Magyarország”-ról beszélni, kifejezve ezzel, hogy a magyar mezőgazdasági város nem igazi város.

A városiasodás új formáját jelentették az 1950-es években az új városok: Dunaújváros, Komló, Ajka, Várpalota, Oroszlány, Kazincbarcika. Ezek az úgynevezett szocialista városok. „A magyar városfejlődés azonban 1941—1960 között sem tekinthető arányosnak, mivel a városok növekedése szinte teljesen Budapestre (310 000 fő), két erősen fejlett ipari centrumra, Miskolcra és Pécsre (107 000 fő) és hat új városra (82 000 fő) koncentrálódott, míg a többi 54 növekvő és csökkenő népességű város összlétszáma jóformán változatlan maradt.” (Brenner János: A városi és regionális fejlődés Magyarországon. Valóság, 1967. 12.) Világosabb helyzetet teremtett és egyben új lendületet adott a városfejlődésnek a mezőgazdaság szocialista átszervezése. Erről Szilágyi Lajos építésügyi és városfejlesztési miniszterhelyettes, a nemzetközi urbanisztikai világnap alkalmából, a Magyar Urbanisztikai Társaság ülésén az alábbiakat mondotta: „Most, amikor már kialakultak a szocialista ipar és mezőgazdaság szilárd bázisai, a figyelem egyre inkább a városfejlesztésre, a településhálózatban keletkezett feszültségek feloldására, a tervszerű, arányos településfejlesztésre irányul. A szocialista életformának *jobb megfelelő telepítési körülményeket* kell teremtünk népünk számára.”

Nem vitás, hogy a szocialista társadalomban is *a városi településforma lesz az uralkodó*. Az urbanizálódás, ez az elkerülhetetlen és hasznos folyamat hazánkban is egyre erősödik. Legfőbb gondjaink egyike, hogy a folyamatot tervszerű fejlődéssé tegyük. „A nagyobb magyar városfejlődés várhatóan a következő 1—2 évtizedben következik be. A mintegy 4 millió városi lakoshoz még 3 millió új városlakót számíthatunk erre az időre. Az alapvető feladat nem lehet a városiasodás lassítása, hanem annak *tervszerű szabályozása*.” (Szilágyi Lajos: A városfejlesztés. Népszabadság, 1969. II. 23.) Erdői Ferenc szerint a városok lakosságának növekedése az alábbiak szerint alakul: 1970-ben 4,6 millió, 1975-ben 4,9, 1980-ban 5,2, 1985-ben 5,9 millió lakos. (Az átalakuló magyar falu. Társadalmi Szemle, 1969. 12.) Ő állapította meg azt is, hogy a városok növekedése hazánkban is gyorsuló ütemű. Úgy is, hogy a régebben meglévő városok növekednek (minél nagyobbak, annál gyorsabb ütemben), úgy is, hogy a korábban falusias települések városiasodnak s nagy számban városi rangot is nyernek.

Városiasodásunkban 1966—67-ben következett be lényeges fordulat. Az iparosítás folyamata ezekben az években érte el a mezőgazdasági városokat is. Az ipar ettől kezdve fordult erőteljesebben a még fellelhető munkaerő-tartalékok felé. Ezt sietteti Budapest tehermentesítésének szükségessége. A tervszerű városfejlesztés a legelőnyösebb adottságokkal rendelkező városokra koncentrálódik. Ezzel enyhül települérendszerünk aránytalansága. A vidéki felső fokú központokban ellensúlyozni lehet Budapest szívóhatását. Városaink száma ma 76. De 120 olyan településünk van, amely a közeli, vagy távolabbi jövőben várossá fejleszthető. A városok különböző fejlesztési kategóriákba nyernek besorolást, aszerint, hogy milyen funkciókat bíznak rájuk. Ez attól függ, hogy a különböző szintű központokban milyen mértékű kereskedelmi, egészségügyi, művelődési, hivatali stb. ellátást biztosítanak. A felső fokú központok vonzáskörzetének 200 ezer, a középfokúaknak 20 ezer lakos az alsó határa. Őt *felső fokú regionális centrum* adva van (Miskolc, Debrecen, Szeged, Pécs, Győr). A tervekben szerepel 3 újnak (Szolnok, Székesfehérvár, Nagykanizsa) a kialakítása is. Ezzel Budapesten kívül nyolc regionális centrum alkotja az ország népesedési, közlekedési, szolgáltatási, termelési és művelődési súlypontját. A már eddig is kialakult 11 közepes nagyságú város *társcentrum* lesz, a kisebb városok pedig (számuk 70—90) *regionális alcentrumok*. Ez a terv viszonylag egyenletesen elosztott városhálózatot eredményez (Perczel Károly—Gerle György: Regionális tervezés c. műve szerint).

A tudatos városfejlesztés tehát nem utópia. A most épülő városok természetszerűleg nemcsak a mátt, hanem a jövőt is szolgálják.

Városi funkciók

A városok az ipari *termelés központjai*. Ahogy nő az ipar aránya a társadalmi termelésben, úgy nő a város, szaporodik népessége. A város egyik funkciója — az, hogy központja az ipari termelésnek — tehát magával hozza másik funkcióját: központjává válik a lakosság elhelyezkedésének, mint a legnagyobb számú népességet tömörítő *lakóhely*. Szükség szerűen, a gazdasági törvényszerűségeknél megfelelően fejlődik ki e két funkció nyomán a harmadik: a város a nagyszámú lakosság szükség-



A Veszprémi Megyei Könyvtár műemlék épülete (MTI Fotó)

leteit kielégítő *adminisztrációnak és a szolgáltatásoknak* is központjává lesz. Ezért mondhatjuk, hogy a városok a társadalmi élet központjai. Egészségesen fejlődő társadalmi központokká akkor válnak, ha ennek a hármas funkciónak megvan a kívánatos aránya, egymáshoz való egészséges viszonya, kialakul az egyensúlya. Ehhez feltétlenül szükséges, hogy a város mindhárom funkciójának ellátásához megfelelő *létesítményekkel és intézményekkel* rendelkezzen.

Minderről a városnak magának kell gondoskodnia. Azzal, hogy szervezett társadalmi egységet alkot, amelynek már történelmileg kialakult az *autonóm vezetése*, jogot és feladatot kapott önmaga fejlesztésére. Igaz ugyan, hogy a város felett álló magasabb társadalmi egységnek, az államnak akarata sok esetben nyújt indítékot, segítséget a város keletkezéséhez, kifejlődéséhez, de ez a központi akarat a legtöbb esetben csak a városfejlődés egyes szakaszaiban meghatározó jelentőségű. A város elsősorban önmagának — és vidékének erőire van utalva. S ez utóbbi, a *városnak és vidéknek egységben való szemlélete* igen fontos mozzanat. „A város sohasem egy pontnak, hanem egy vidéknek az energiáiból keletkezett.” „A szellemi kultúra intézményei pedig különösen nem a város helyi termékei.” „A város tehát történeti fejlődés alapján sem lehet csupán önnönmagáé.” (*Erdei Ferenc: Magyar város. Bp. 1939. Athenaeum.*) Látjuk, hogy várost és vidéket ma már egy egységnek kell tekintenünk.

A községek európai konferenciájának Strassburgban, 1967-ben hozott határozata is hangsúlyozza: „A városok számára környékük életfontosságú övezetként jelentkezik saját élelmézésük, fejlődésük szempontjából. Ez megfordítva: a város életlehetőségeket ad a vidék számára. A város és vidéke egymástól elválaszthatatlan. A területi együttműködésnek, főként a településstruktúrával és fejlesztéssel kapcsolatos terveknek nem szabad szem elől téveszteniük ezt a kölcsönös egymástól függést, ha a súlyos zavarokat el akarjuk kerülni.” *Perényi Imre: A korszerű város c. művében ezt írja: „A városnak és környékének funkcionális kapcsolata annál jelentősebb, minél nagyobb a város központi szerepköre. Azok a központi jellegű igazgatási, oktatási, kulturális,*

egészségügyi stb. szerepkörök, amelyeket a városok betöltnek, túlnyúlnak a város igazgatási területén, az ún. városhatáron. Minden szereppel, amelyet a város betölt, bizonyos *vonzások járnak* együtt, amelyek egy kisebb vagy nagyobb területre, illetve annak lakosságára gyakorolnak hatást. Minél nagyobb a település, illetve annak központi szerepköre, annál nagyobb ez a hatás."

A közlekedés gyors fejlődése nyomán nálunk is érzékelhető, hogy város és vidék között állandó napi forgalom alakul ki. A kettőt alig lehet elválasztani egymástól. Ez a felismerés *Erdei Ferencet* az alábbi megállapításra készítette: „Nem túlzott egyszerűsítéssel úgy is mondhatjuk, hogy míg a korábbi korszakokban a városok és a különféle vidéki települések kettőssége volt érvényben, korunkban a városokban és szervesen hozzájuk tartozó vidékükben szerveződik a társadalom. Ez a jelenség (s egyben politikai program) a szocializmusban úgy jelenik meg, mint a város és falu lényeges különbségeinek a megszűnése.” (*Urbanisztika, építészet, Valóság, 1969. I.*) Közeledik az az idő, amikor a megfelelő sűrűségű városhálózatot jó közlekedési kapcsolatok kötik össze a falvakkal. Ez esetben a vidéki lakosság a város lakosságánál alig kedvezőtlenebb feltételekkel veheti igénybe a városi intézményeket. *Sallai István* úgy szokta mondani, hogy a város egy vidék belvárosává válik.

Többször említettük, hogy a világszerte megnyilvánuló városiasodásnak objektív közgazdasági okai vannak. Működik azonban itt egy szubjektív társadalmi erő is, a *városi életforma* vonzása. A társadalom korszerű életigényeit a városi életforma tudja kielégíteni. „A városok differenciáltabb kulturális lehetőségei különösen a fiatalabb korosztályok esetén gyorsan emelkedő igényeket támasztanak. Sokszor a városba költözés egyik indító oka is a kulturális, szórakozási igények kielégíthetőségének magasabb szintje.” (*Cravero Róbert: Társadalmi-gazdasági tényezők a közművelődés fejlesztésében. Népszava, 1970. I. 3.*)

Ezek a felismerések magukat a műszaki szakembereket, az építészeket is a város kulturális szerepének hangsúlyozására készítetik. „A város több, mint letelepedett emberek együttese, több, mint műszaki, gazdasági keret. *A város az élet teljessége.*



A Szigetvári Járási Könyvtár (MTI Fotó — Bajkor József felv.)

Elsődleges a városban a humánus jelleg.” (Kismarthy-Lechner Gyula: Kisvárosok fejlesztésének általános problémái. Városépítés, 1969. 4.) „A fő feladatot abban látjuk, hogy a meglévő városok számára az eddiginél sokkal szélesebb körben biztosítsuk a kulturált városi élet megteremtésének előfeltételeit.” (Bartke István—Tomcsányi Marianne: Városaink fejlődése és szerkezeti átalakulása. Valóság, 1964. 12.)

Íme a feladat, amely nekünk, könyvtárosoknak is cselekvési teret, hosszú időre szóló tervezési és alkotási kötelességet, lehetőséget nyújt.

A könyvtárak helyzete városainkban

Az 1949-ben megindított tervszerű, szocialista könyvtárfejlesztés eredményeképpen létrejöttek a közművelődési könyvtárhálózatok. Közművelődési könyvtár nemcsak minden városban, hanem minden településen, minden fontosabb üzemben is van, így — a könyvtárak számát tekintve — a könyvtári ellátottság teljesnek mondható. A lakosság ellátását a lakóhelyen telepített tanácsi könyvtárak és a munkahelyeken szervezett szakszervezeti könyvtárak együttesen végzik — az utóbbiak az előbbieknél valamivel kisebb mértékben. E könyvtárak tevékenységét az alábbi számok érzékeltetik:

A közművelődési könyvtárak 1968. évi összehasonlító adatai

Terület	Önálló intézmény	Könyvállomány	Egy önálló könyvtárra jutó állomány	Beiratkozott olvasó	Kölesönzött kötet
Budapesten	1455	4 892 000	3362	472 000	11 319 000
Vidéki városokban	1868	6 453 000	3455	593 000	15 671 000
Városokban összesen	3323	11 345 000	3414	1 065 000	26 990 000
Községekben	3434	10 526 000	3065	1 154 000	27 194 000
Összesen	6757	21 871 000	3222	2 219 000	54 184 000

Az 1000 lakosra jutó közművelődési könyvtári ellátottság összehasonlítása

Terület	Intézmény és fiók	Könyvállomány	Beiratkozott olvasó	Kölesönzött kötet
Budapesten	0,77	2486	240	5751
Vidéki városokban	1,00	2520	232	6119
Községekben	0,92	1801	200	4742
Összesen	0,91	2145	218	5314

A számok első tekintetre mutatják a könyvtárhasználat tömegessé válását. A városi könyvtárak 11 millió kötetet meghaladó könyvállománya, több, mint milliós olvasótábora és majdnem 27 millió kötetes évi forgalma a közművelődési könyvtárak népszerűségét bizonyítja. Ennek elérése valóban forradalmi tett volt, hiszen a könyvtárszervezés a semmiből indult. A mennyiségi fejlődés sok vonatkozásban *minőségi eredményt* is hozott. Széles tömegekkel sikerült megismertetni és megkedveltetni — a párt művelődéspolitikájának alapelvei szerint — a klasszikus és a szocialista irodalmat. Nagy dolgozó rétegek körében vált szokássá az olvasás. A könyvtárak az irodalompropaganda eszközeivel — a lehetőséghez képest — szolgálták a szocialista építés céljait.

Ha figyelembe vesszük, hogy hazánk 11 millió lakosából 4,6 millió város lakó (ebből budapesti legalább 2 millió), 5,4 millió pedig községekben lakik, akkor ezzel a közepesen fejlett városiasodással a városi-községi könyvtári ellátottság nagyjából arányosnak mondható. A városok közművelődési könyvtárai természetesen valamivel jobban ellátottak, mint a községek, de nincs számottevő arányeltolódás a községek kárára. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy a városi könyvtárügy nincs uralkodó helyzetben. Az intézmények száma minden településformában — különösen ha nemzetközi adatokkal vetjük egybe a mutatókat — igen magas, az egy könyvtárra jutó állomány aránya pedig igen alacsony. Szemet szúr, hogy a vidéki városokban egy-egy könyvtár átlagos kötetszáma és az ezer lakosra jutó állomány is magasabb, mint

Budapesten, holott a koncentráltabban települt nagyvárosi lakosságot célszerűbben látná el kevesebb, de nagyobb könyvtár.

Az egy könyvtárra jutó alacsony átlagkötetszám és az ezer lakosra jutó magas intézmény-szám nyilvánvalóvá teszi, hogy *egészségtelenül elaprózott* könyvtári rendszerrel állunk szemben. Ez az, amiről *Szabó Ervin* annak idején megállapította, hogy „szörnyű pazarlás”. A nagyüzem gazdaságossága a könyvtárügyben is érvényesül. Városokban lehetetlen *minden ezer lakosra külön könyvtárat* fenntartani. Ez a helyzet csak azt eredményezheti, hogy az alacsony kötetszámú, kis választékot nyújtó, csekély információs értékű könyvtárak vannak többségben. Az Új Könyvek című állománygyarapítási tanácsadó mintegy 300 kötetes törzsananyaggyarapítást ajánl évente a falusi könyvtárak számára, tehát a tanácsi kezelésbe adás óta eltelt 10 év alatt mindenütt el kellett volna érni a 3000 kötetes minimális állományt. Ezzel szemben még a városi intézmények átlagos kötetszáma is alig haladja meg a háromezer kötetet! A városi könyvtárak elaprózottsága régen ismert probléma, a helyzet mégsem javul számottevően. A városi könyvtárügy 1964-ben végzett elemzése óta például alig történt előrelépés.

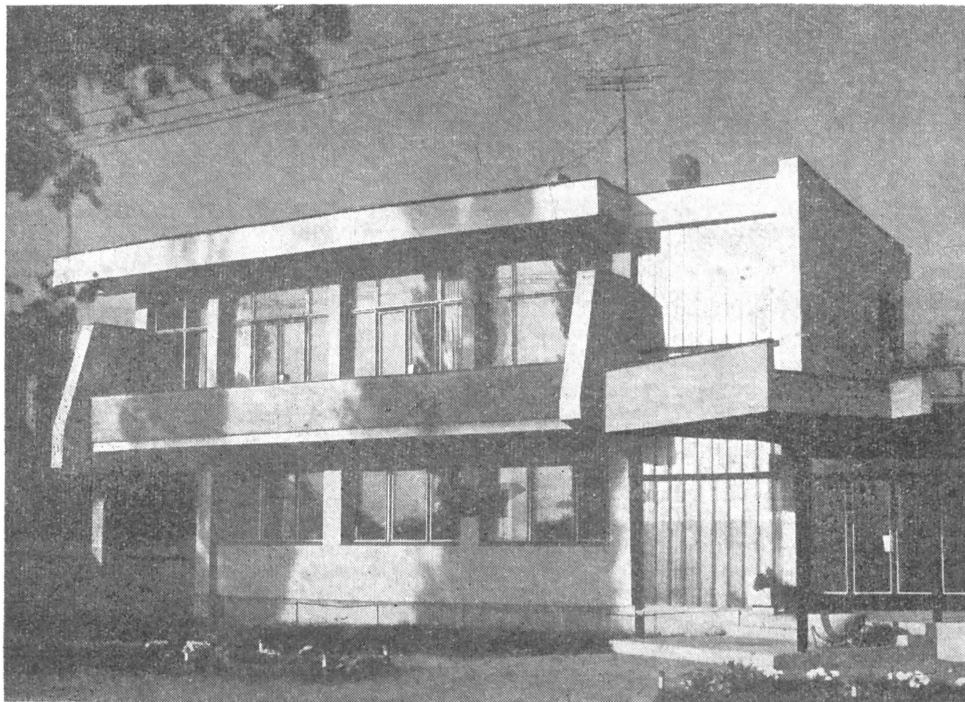
Még problematikusabbá teszi a városok könyvtári ellátását az a körülmény, hogy ez ideig nem érvényesült kellő tervszerűség a *könyvtárak telepítésében*. Az intézmények többsége a városközpontokban létesült, így azok túlszűfoltakká váltak, míg a peremkerületek ellátatlanok maradtak. Régi városi munkásnegyedek és *új lakótelepek*, sőt nagy városrészek maradtak könyvtár nélkül (pl. Pécs-Uránváros, Újszeged).

A tervszerű városi könyvtártelepítésnek és a könyvtárak célszerűbb munkamegosztásnak egyik akadálya a *fenntartók elkülönülése*. A városokban a fiókokkal együtt 4174 könyvtár működik. Ebből 869-et a tanácsok, 3305-öt szakszervezetek tartanak fenn. Az intézmények számában fennálló ilyen nagy különbség ellenére a könyvállomány nagysága és az olvasók száma a két könyvtártípusban körülbelül azonos, a kölcsönzések száma pedig a tanácsi könyvtárakban kétszerese a szakszervezeti könyvtárakénak. A tanácsok működtetik tehát az erőteljesebb intézményeket, ezeknek nagyobb az intenzitásuk, míg a szakszervezetek könyvtári egységei többségükben kisebb munkahelyi könyvtárak.

A fő baj azonban nem is az, hogy ezeknek a kisebb könyvtáraknak hatékonysága elmarad a nagy könyvtáraké mögött, hanem az, hogy *nincs kellő városi könyvtárpolitikai együttműködés* a különböző könyvtárak között. Túlságosan kifejlődött a fenntartókban a „saját könyvtár” kultusza, s az intézmények tevékenységét nincs eléggé tekintettel az egész város érdekeire. Ezt a korábban felismert problémát volt hivatva csökkenteni az intézmények közös fenntartásának lehetősége, amivel azonban nagyon kevéssé éltek eddig könyvtárfenntartóink. Fokozta viszont az elkülönülést a vállalatoknak az új gazdasági mechanizmus körülményei között nyújtott nagyobb önállóság, a hatáskörök decentralizálása.

Ezen a helyzeten erőteljes és *tudatos városi könyvtárpolitikai irányítás* volna hivatva segíteni. Kialakulását azonban kezdettől fogva hátráltatta a városok *könyvtárfenntartó szerepének* megnyirbálása. A központi könyvtáraknak ugyanis a legtöbb városban nem a város a gazdája, hanem megyeszékhelyeken a megyei, járási székhelyeken a járási tanács, egyes ipari városokban pedig a szakszervezet. Ezt a konstrukciót az ötvenes évek elején indokolta az új közigazgatás kialakításának célszerű útja. Egyszerűbb volt ugyanis kevesebb, nagyobb területet átfogó igazgatási egységnek adni hatáskört. Ez a rendszer segítette jobban a községi könyvtárak szervezését is. Ma már azonban kétségtelenül mutatkoznak hátrányai: leszoktatta a városokat a könyvtárfenntartói szerepről, arról, hogy a területükön működő különféle könyvtárak gazdáinak érezzék magukat, hogy *az egész város könyvtári ellátásának* rendszerében gondolkozzanak. A legtöbb város nem érezte magáénak ezt a feladatot, mert a különböző könyvtárak együttműködésének kialakítására hivatott központi városi könyvtár sem volt az övé. Napjainkban a városoknak szemléletmódot növekvő szerepe minden bizonnyal meghozza az őket megillető könyvtárfenntartói hatáskört is, amely indítékot adhat a korszerű városi könyvtárpolitikai irányítás vállalásához. De indítékot kell adnia ahhoz is, hogy a *könyvtári szolgáltatásokat ne csak a városra*, hanem vonzókörzetére is szervezzék. A központi városi könyvtári funkciót ellátó megyei és járási könyvtárak ugyanis eddig körzetükben főként csak módszertani irányító feladatot vállaltak, nem építettek ki *vidékükre is szóló rendszeres ellátási szolgálatot*.

Mindezek az igazgatási és szervezeti problémák erőteljesen éreztetik hatásukat a könyvtárak tevékenységében és használatában. A *peremkerületek fehér foltjai* miatt nem jutott elég közel a könyvtár a városi munkásnegyedek lakóihoz és egyes városrészek parasztlakosságához. A munkásosztály bizonyos rétegei már értelmiségi színvonalon olvasnak és művelődnek, más rétegeinek művelődési szokásai egyeznek a parasztságával, míg jelentékeny részük egyáltalán nem él rendszeresen a könyvvel.



A városi könyvtárhálózathoz tartozó klubkönyvtár a debreceni József Attila telepen (Zoltai Károly felv.)

Széthúzódott a művelődési mezőny. A városi közművelődési könyvtárak elsősorban a műveltségben középütt álló, *átlagos igényekkel* jelentkező olvasók nagy tömegeit szolgálják. Ez nyilván mindenütt adódó, elsődleges feladat. De az már baj, főleg városokban, hogy kevésbé gondoskodnak az átlagigények alatt és az átlagigények felett jelentkező szolgáltatások megszervezéséről. A nem olvasók, a *kezdő olvasók* felkutatása, számon tartása, fejlődési lehetőségeik megteremtése éppoly fontos, mint a *legműveltebb olvasók* tájékoztatói igényének kielégítése. Ez utóbbiak jelzik ugyanis a fejlődés magasabb fokát, példájukkal és hatásukkal vonzzák a haladásra képes többi olvasót. A könyvtár akkor válik igazán a kulturálódás szellemi műhelyévé, ha olvasói *közösséggé szerveződnek* és egymás tájékoztására is hatással vannak.

A városi könyvtári szolgáltatások kiépítése azonban nemcsak az igényszintek, hanem a szolgáltatási formák szempontjából is hiányos. Az átlagos olvasói igény kielégítésére megvalósítottuk a *tömeges könyv kölcsönzést*. Ez azonban nem azonos a kor ismeretanyagát szolgáló könyvtári ellátással. Itt van például az újságok és folyóiratok iránti általános igény. Ahol új könyvtár létesült, ott annak keretében szervezték meg a *folyóiratolvasókat*. A városok egy részében, ahol a könyvtárakban nincs elegendő férőhely, ott külön helyiségeket rendeztek be hírlap- és folyóiratolvasónak. 16 ilyen új típusú olvasó van városainkban, s megnyitása percétől kezdve mindegyik népszerű, forgalmas intézménye a városnak.

Számos városban nincs megfelelő *helybenolvasási lehetőség*. Nemzetközi gyakorlat szerint 50 beiratkozott olvasóra számítanak egy ülőhelyet. Nálunk a megyei könyvtárakban 145, a járásiakban 170, a városiakban pedig 98 olvasóra jut egy férőhely. A *tájékoztató szolgálat* csupán kezdő lépéseit tette meg a városi könyvtárakban. Az igényesebb tájékoztatás céljára megfelelő reprográfiai szolgáltatásunk csupán a tervezés stádiumában van. Egyetlen városunk peremkerületeiben sem sikerült megszerveznünk a korszerű *mozgókönyvtári* szolgálatot. Az 1000 lakosra jutó könyv kölcsönzés mértékében a Szovjetuniót kivéve megelőzünk minden szocialista országot. Ez igazolja könyvtáraink nemzetközi mértékkel mért nagy kihasználtságát, de kissé egyoldalú kölcsönkönyvtári jellegét is. A könyvellátottságban azonban már megelőznek bennünket a szocialista országok. Csak kevés városi könyvtárunk tartalmazza a nemzeti könyvtermés olyan viszonylagos teljességét, amely megfelelő választékával ki-

elégíti a városi lakosság különböző rétegeinek igényeit is. A baráti országok közül sehol nem olyan alacsony a *főhivatású könyvtárosok* létszáma, mint nálunk. Ez akadály a könyvtárak kívánatos *nyitvatartásának*, s emiatt nem tudunk jól alkalmazkodni a lakosság szabad idejéhez.

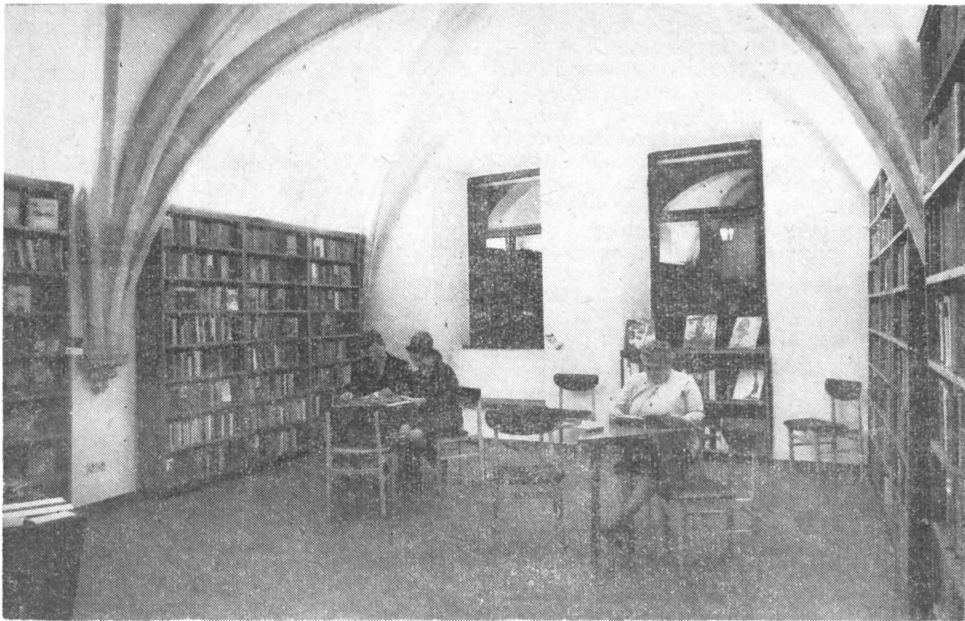
Hiányos városainkban a legfontosabb könyvtárhasználó réteg, *a gyermekek könyvtári ellátása* is. Az iskolai könyvtárak csak kis mértékben járulnak hozzá a gyermekek olvasási kultúrájának megalapozásához. Könyvtárügyünk legelmaradottabb része szemléletben is, ellátottságban is az iskolai könyvtárügy. Iskolai könyvtárhelyiség létesítésével még a legújabb iskolaépítési típustervek sem számolnak. A gyermekek könyvtári ellátásáért többet tesznek a közművelődési könyvtárak gyermekrészei. „201 gyermekkönyvtár közül 173 városban működik. De legrosszabbul éppen a nagyvárosok vannak ellátva gyermekkönyvtárral. Pécssett például nincs gyermekkönyvtár, Szegeden egy van, Győrben helyhiány miatt gyakorlatilag megszűnt működése.” (N. Rácz Aranka: *Gyermekkönyvtári szolgálat a tanácsi közművelődési könyvtárakban*. Könyvtáros, 1970. 2.) Salgótarján, Zalaegerszeg, Kiskunhalas újonnan épített könyvtáraiból pedig elspórolták a gyermekrészelet.

A városok könyvtári ellátásáról rajzolt kép hitelességéhez azonban hozzátartozik az a lendületes fejlődés is, amely a hatvanas évek elejétől *a szabadpolcos könyvtári rendszer* térnyerésével kialakult. A szabadpolcos könyvtári szolgálat alapelve, hogy széles, lehetőleg teljes választékot nyújt a könyvtárban öntevékenyen válogató olvasónak. Ennek a mélyen *demokratikus* alapelvek gyakorlati keresztülvitele új megjelenésű könyvtárt léptetett a régi kölcsönkönyvtár helyére. Építészeti, rendszerbeli és módszertani megvalósítása során megszületett a korszerű városi könyvtár. Az utóbbi évtized nagyobb központi könyvtári beruházásai a városokba összpontosultak. Új megyei könyvtárt kapott Tatabánya, Kaposvár, Salgótarján, Zalaegerszeg. Korszerűsítették Békéscsaba, Szekesfehérvár, Hódmezővásárhely, Veszprém, Eger, Kalocsa, Gyula, Szigetvár, Komárom, Mezőtúr, Jászberény könyvtárát. Új városi vagy járási könyvtár épült Esztergomban, Kiskunhalason, Tatán, Kazincbarcikán. (Ez utóbbi két helyen művelődési ház keretében.) Már nemcsak elméletben tudjuk, hanem gyakorlatban is kipróbáltuk, *milyen az igazi városi könyvtár*. És ezt az új könyvtárt az olvasók is megszerették, magukénak vallják. Nem volt még példa rá, hogy egy ilyen új könyvtár ne vált volna hamarosan népszerűvé, ne vált volna igazi művelődési központtá. Az olvasás tömeges terjesztése során a hatvanas évek derekától *legeredményesebbek az új városi könyvtárak*, továbbá az újonnan létesített fiókok és szakszervezeti könyvtárak voltak. Az 1965 óta 110 ezer fővel bővülő olvasólétszám 80—85⁰/₀-át ezek a könyvtárak hozták. A nagyobb vidéki városok: Miskolc, Pécs, újabban pedig Debrecen gyors ütemben építették ki városi fiókhálózatukat. Pécssett és Miskolcon tíz-tízezer új olvasót szerveztek a fiókok.

A városi könyvtári ellátás helyzete leginkább a közép- és kisvárosokban indult erőteljes javulásnak. Ebben a települési kategóriában jött létre a legtöbb korszerű intézmény. Elsősorban azért, mert ezekben a városokban települtek a megyei könyvtárak s ezekben működik néhány szépen fejlődő járási és városi könyvtár. Általában *a megyei könyvtárak* többségéről elmondható, hogy útban vannak a korszerű értelemben vett központi városi könyvtári szerep betöltése felé. Néhány könyvtár már teljesíti is ezt a szerepet. Alkalmassá teszi őket rá változatos könyvanyaguk, végbennt bennük az állomány belső arányainak eltolódása a szakirodalom javára. Személyzeti ellátottságuk számbelileg általában megfelelő, a könyvtárosgárda szakértelme biztatóan fejlődik. Katalógusrendszerük kezdi kielégíteni az igényeket, előkészültek a korszerű feltárási technikák alkalmazására. Sikerült lerakni a helyismereti gyűjtemények alapjait, s az ezzel kapcsolatos szolgáltatásaik iránti igény rohamosan nő. Mindez közelhozta a korszerű tájékoztató szolgálat kifejlesztéséhez a megyei könyvtárakat, a közművelődési könyvtári hálózat legfejlettebb intézményeit.

Ez a fejlődés azonban csak helyenként van meg, még nem általános. Nagy a különbség egyes városok, vidékek könyvtári eredményei között. Békés megye például a szép könyvtárak vidéke. Borsodban minden városban és járási székhelyen új, vagy felújított könyvtár működik s elkezdődött a megyei könyvtár építése is. Somogyban viszont a megyei könyvtár megépítésével indult s a siófoki, a nagyatádi és a barcsi járási könyvtárakkal a következő öt éves tervidőszakban fejeződik be a városi-járási könyvtárhálózat felújítása. Legújabbban Hajdú megye területén kapott nagyobb lendületet a könyvtárépítés.

De nem mindenütt ilyen reményt keltő a helyzet, bőven akad szomorú példa is. Ilyen például Győr, ahol a könyvtárépítésre juttatott központi hitelt másra használták fel, s a nagyvárosi fejlődés előtt álló leendő régióközpontnak nincs megoldva a könyvtári ellátása. (*Cserhalmi Imre*: Győri könyvtári krími. Népszabadság, 1970. III. 18.) Vagy Sopron, ahol a nagymúltú városi könyvtárat leszorították a 45 millió



Szabó Ervin fiókkönyvtár a budai várnegyed egyik helyreállított gótikus épületében (Kovács Ferenc felv.)

forintos költséggel felújított művelődési központ alagsorába, hogy helyére vendéglőt helyezhessenek.

Külön kezelendő *Budapest* közművelődési könyvtári ellátásának kérdésköre.

A fővárosi közművelődési könyvtárak a felszabadulás után elsőként szervezték meg a lakosság részére szolgáltatásaikat. A városi hálózat könyvtári és a gyorsan szervezett szakszervezeti könyvtárak igyekeztek mielőbb ellátni a lakosságot az új irodalommal, a szocialista szellemiségű művekkel. Ezzel a frissességgel szép sikereket értek el, közel vitték a dolgozókhoz a jó irodalmat, *előnybe kerültek* a vidéki közművelődési könyvtárakkal szemben. Segítette a fővárosi könyvtári hálózatot a Szabó Ervin-i örökség gazdag elméleti alapvetése és az a körülmény is, hogy számos kitűnő könyvtáros folytathatta a hálózat keretében az 1919-ben abbahagyott könyvtári munkát. Mindez *lendületes könyvtári tevékenység* kialakulását eredményezte.

A 60-as években azonban, amikor egyes vidéki városokban már megjelentek a korszerűbb igényeket is kielégítő új könyvtárak, a fővárosban lelassult a fejlődés. A szabadpolcos rendszerre a fővárosi könyvtárak hosszas viták után, meglehetősen késedelmesen tértek rá. Igyekeztek ugyan vonzóbbá átalakítani régi kölcsönkönyvtáraikat, de a *szűkös elhelyezési körülmények* miatt ez alig hozott számottevő változást. Kielégítő alapterületű új könyvtár egy sem létesült a fővárosi hálózatban, számottevő beruházást nem sikerült erre a célra biztosítani. Az épülő új, *nagy lakótelepek nem kapták meg megfelelő könyvtáraikat*. A hálózatfejlesztés jórészt a *toldozásra kényszerült*, ami még növelte az amúgy is meglévő könyvtári elaprózottságot. A kerületi könyvtárak csupán az olvasni kívánó lakosság harmadának fogadására képesek. Olvasótermi férőhelyek tekintetében a fővárosban vált legrosszabbá a helyzet, olyan csekély a könyvtárakban a helybenolvasási lehetőség. Budapesten nem létesültek hírlapolvasók, pedig ezek az új intézmények a vidéki városokban igen népszerűvé váltak. A központ is kinötte épületét, *szűkös elhelyezése miatt nem tudja ellátni a rá háruló funkciókat*.

Kitűnő eredményeket ért el és országosan is követhető példát teremtett a fővárosi közművelődési hálózat *az első gyermekkönyvtár létesítésével*, majd a gyermekkönyvtári hálózat megszervezésével. A minőségileg figyelemre méltó szolgáltatások azonban nem tudják elérni a fővárosi gyermekek többségét, mert a gyermekkönyvtár is kevés Budapesten. Még 40—50, a maiakhoz hasonló, korszerű intézményre lenne szükség.

A gyarapítás összege az 1963-as állapothoz képest egynegyeddel csökkent. Emiatt a hálózat az utolsó években csak minimálisan tudta hatókörét bővíteni s 1968-ban

már némileg vissza is esett. Az országos népművelési konferenciára készített könyvtári előterjesztés szerint (Könyvtári Figyelő, 1969. 1.) a külső nagy kerületekben gyakran 100 000 lakosra jut egy 20—25 000 kötetes könyvtár. Budapesten a városi tanácsai hálózat könyvtári ellátottsága rosszabb, mint az ország bármelyik megyéjében. Sajnos, Budapest könyvtárilag a művelt világ egyik legrosszabbul ellátott fővárosává vált.

Növelte az ellátatlanságot, hogy a fővárosi munkalehetőségek miatt igen nagy tömegek települtek Budapest környékére, s nagyrészt ott jelentkezett művelődési igényeik kielégítésének, tehát könyvtári ellátásuknak szükséglete is. A vidékről, faluról Pest környékére feltelepült lakosság művelődési tekintetben olykor rosszabb helyzetbe került, mint korábbi lakhelyén volt.

Ezek a tények arra figyelmeztetnek, hogy a fővárosnak és közvetlen környékének könyvtári ellátásával együtt és nagyvonalú távlati tervek alapján kell foglalkozni.

(Folytatjuk.)

Páldy Róbert

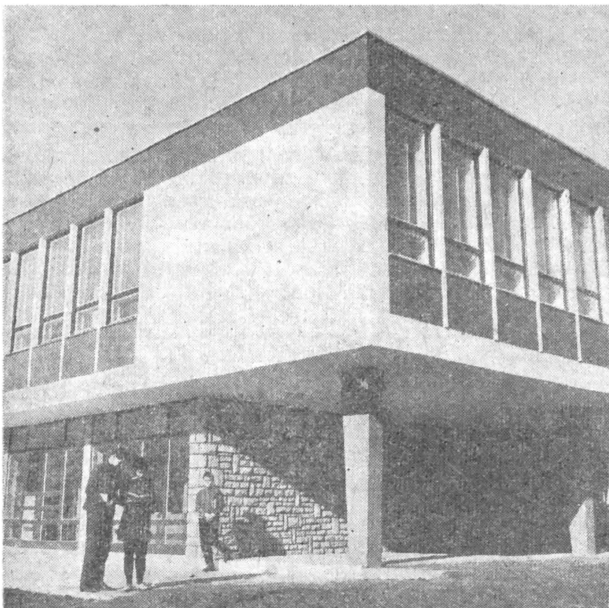
Komárom megye új városi könyvtárai

A második ötéves terv előkészítése idején azt a célt tűztük magunk elé, hogy a Komárom megyei községi könyvtárak nagy részét szabadpolcossá alakítjuk át, modern városi központi könyvtárakat építünk, s a lehetőségeken belül az 5000 lakoson felüli községekben is korszerű könyvtárakat hozunk létre. Terveink 1970-ig szóltak (tehát 2 ötéves időszakra), ezért kell, s lehet teljesítésüket most számba venni. Komárom egyike volt az első megyéknek, ahol tanácsai kezelésbe adták a falusi könyvtárakat. Kihhasználva az átadás kapcsán kialakult jó légkört, szinte azzal egyidőben elindítottuk a falusi „mintakönyvtár” mozgalmat, s ennek keretében 1963-ra a 65 községi könyvtár közül 52 szabadpolcossá alakult. Az ebben az időben zajló mezőgazdasági átalakulást kellően alátámasztotta e könyvtárpolitikai intézkedés.

Figyelmünket ezek után, sőt ezzel kicsit egyidőben is a városok könyvtárügyére irányíthatuk: tervet dolgoztunk ki a városok könyvtárainak korszerűsítésére. A lakosság 46%-a már az 1960-as évek elején is a megye 5 városában lakott. A városok lakói az országosnál magasabb átlagjövedelemmel rendelkeztek, következésképpen magasabb igényeket is támasztottak a könyvtárakkal szemben. Ma 4 városban működik korszerű központi könyvtár, s ide sorolhatjuk a nagyközségi rangra emelt

Dorog járási székhely szép járási könyvtárát is. Épül, s 1972-re működni fog az elmaradt oroszlanói városi könyvtár, vagyis ekkorra teljessé válik a városok modern központi könyvtárakkal való ellátása is. Az eddig megépített, illetve átalakított 5 könyvtárra csaknem 12 millió Ft-ot fordítottak a tanácsok.

A modern könyvtárépületek közül elsőnek a Tatai Járási Könyvtár készült el 1964-ben, ezt követte 1967-ben a Dorogi Járási Könyvtár korszerűsítése, majd az Esztergomi Városi Könyvtár remek, új épületének felavatása. 1963-ban Komárom vásárolt járási könyvtára részére épületet s korszerűsítette azt, végül 1969. április 4-én a felépült Megyei Művelődési Központban felavathattuk a Tatai Járási Könyvtár új otthonát.



Az Esztergomi Városi Könyvtár (MTI Fotó — Hadas János felv.)



A Tatai Járási Könyvtár köleszönzője (MTI Fotó — Bajkor József felv.)

Nagyközségeink egy része is bővítette, átalakította könyvtárának épületét, helyiségét, de ezek még nem az igaziak. Nagyobbakra, szebbekre vágyunk, sajnos, ezek a vágyak csak a következő tervidőszakban válhatnak valóra.

Mit jelentett a modern központi könyvtár a könyvtáros és a város lakossága számára?

Sokan úgy fogalmazták meg a régi, zártpolcos és az új, szabadpolcos könyvtárak és épületeik közötti különbséget, hogy az új, korszerű könyvtár *palota* a régi „konyhához” képest. Valóban így van! A zártpolcos rendszerhez szokott könyvtárosok félve, szinte botladozva, de sugárzó arccal járták be a nagy szabadpolcos teret, s a megnyitás után — feledve a sokkalta több gyaloglás fáradalmait — állványtól állványig vezették az ugyancsak félénk, de boldog, nagyszámú olvasót. Nyugodt szívvel állíthatom, s bármelyik új könyvtárunk könyvtárosának eredményeivel bizonyíthatom, hogy a *jó munkafeltételek jó munkahelyi közérzetet* teremtenek, s ez *megsokszorozza a teljesítményeket*. Az új könyvtár azonban nemcsak ösztönöz, hanem kötelez is a jobb munkára és nagyon sokszor önvizsgálatra kényszeríti a könyvtárost.

Mit jelent egy város lakossága számára a korszerű könyvtár? Összességében *sok-sok rejtett igény felszínre kerülését*, azok kielégítésének elvárását: kutatóhelyet, tanulószobát, szórakozóhelyet, vagy éppen csendes, izléses környezetű találkozóhelyet. A régi olvasók egykettőre birtokba veszik, s a magukat valamire, esetleg „valakinek” tartók számára „sikkes” a könyvtárba járni. Egy-egy rendezvény eléri azt a társadalmi „rangot”, hogy a nők itt mutatják be ruhatáruk legújabb darabjait. Korábban unatkozó nyugdíjasok szinte *törzshelyet* bérelnek a folyóiratolvasóban.

Lássuk, néhány adattal illusztrálva, milyen változások tapasztalhatók a korszerű könyvtárban.

Mindenekelőtt az *olvasók számának lényeges növekedése* következett be. Az újdonság varázsa becsalogatja az embereket, a lokálpatrióták valamennyi vendégüket elviszik a könyvtárba, dicsekednek vele. A tatabányai új megyei könyvtárban például két éven keresztül szinte semmilyen propaganda nem folyt, az olvasók száma mégis növekedett: az 1965-ben nyilvántartott 4545-tel szemben 1967-ben már 5397 olvasónk



Részlet a Dorogi Járási Könyvtárból (MTI Fotó — Hadas János felv.)

1970-es első negyedévi kötetszám már 24 014 volt. S míg 1968-ban a kölcsönzött kötetek 27,5%-a volt ismeretterjesztő mű, addig 1969-ben már 31,7%-uk. A számok tehát egyértelműen bizonyítják az új, korszerű könyvtár fölényét.

A modern épületben gazdagabbá válik, kiteljesedik a könyvtár propagandája. Az épületekben mindenütt megfelelő teret biztosítottunk előadások tartásához. Az átalakított épületek közül Dorogon erre már nem futotta a rendelkezésre álló területekből, de mégis találtak megoldást a könyvtárosok a rendezvények látogatóinak elhelyezésére. Tudniillik a szabadpolcos tér fő közlekedési területén helyezik el a székeket, s így 60—80 érdeklődő részére tarthatnak előadásokat. A könyvtárak arra törekednek, hogy gazdag élményt nyújtsanak, színvonalas előadásokat rendezzenek, amelyek biztosítékai minden további sikernek. A különböző társadalmi rétegek igényeihez igazodó, színes témaválasztás, a kiváló előadók, gazdag szemléltetés — ez a titka annak, hogy a könyvtárak minden rendezvénye eseményszámba megy a város rendezvénydömpingjében.

Tisztaban vagyunk vele, hogy a mai nagyfokú információs szükséglet a könyvtárak felé irányítja az emberek figyelmét, de az igény korszerű könyvtárak nélkül kielégítetlen marad. Ha nincs hol kutatni, böngészni, ha nincs megfelelő tájékoztató apparátus, akkor az informálódni vágyók egy darabig elfogadják a szükségmegoldásokat, de végül követeléseként fogalmazzák meg a könyvtárral szemben támasztott igényüket. Ezt kell idejekorán felismerni, s megteremtteni a feltételeket. A könyvtárak referenzs-naplói, a *szűfolt olvasóhelyek* széles körű társadalmi igényről tanúskodnak. S nemcsak a városokban, hanem a városias jellegű nagyközségekben is. Mi, Komárom megyében úgy látjuk, hogy szükségszerű volt a korszerű városi központi könyvtárak létrehozása, helyes volt annyi pénzt, energiát rájuk fordítani, mert a befektetés gyorsan megtérül azáltal, hogy a dolgozók segítséget kapnak munkájukhoz, művelődésükhöz.

volt. Hasonló a helyzet a Tatabányai Járási Könyvtárban is: 1969 első negyedévében, a régi épületben 935-en iratkoztak be, ezzel szemben 1970 azonos időszakában az új könyvtárban 1435 volt a beiratkozott olvasók száma. A látogatók számában szinte robbanásszerű növekedés következett be.

Tatabányán 1969 első negyedévében 3682 látogató fordult meg, 1970-ben pedig, ugyanezen évtizedben 6961.

Az Esztergomi Városi Könyvtárban 1967 első negyedévében, a régi helyen 3949 látogatót számláltak, 1968-ban az új épületben 5305-öt, 1969-ben már 7309-et, természetesen ugyancsak az első negyedévben.

Szabadpolcra kerültek a régi, féltve őrzött kézikönyvek, művészeti könyvek, s mindazok, amelyeket helyszűke miatt addig a raktárak mélyén őriztünk. Mindez nemcsak növelte a kölcsönzött kötetek számát, hanem erőteljesen az ismeretterjesztő irodalom javára billentette a kölcsönzés belső arányát is.

Tatabányán az 1969-es év első negyedévében kölcsönzött 13 652 kötettel szemben az

A tamperei városi könyvtár közművelődési és szakkönyvtári funkciói

Tampere könyvtári helyzetének rövid tanulmányozása — amelyhez egy hosszabb UNESCO-ösztöndíj teremtett lehetőséget — érdekes tapasztalatokat nyújtott a nálunk is sokat vitatott főváros—vidék problémához, a vidék magas fokú művelődési központokkal való ellátásának ügyéhez, legközelebről: a vidéki értelmiség szakirodalmi igényeinek kielégítéséhez.

A kulturális háttér

Tampere, a 18. században alapított fiatal iparváros Finnország második legnépesebb városa lett, miután hosszú, sok évtizedes versenyfutásban maga mögött hagyta a régi finn fővárost: Turkut. A fél-Dunántúl nagyságú *Häme* tartomány nyugati részén fekszik, kb. 200 kilométerre Helsinkitől. Lakosainak száma 1967-ben 147 000 volt. A többi észak-európai városhoz hasonlóan lazán, szétszórt lakótelepekkel terjeszkedik az erdők, tavak közé.

A város nemcsak a finn nagyipar egyik történelmi gócpontja, hanem az utóbbi időkben egyre inkább kulturális központtá is válik. Négy színháza van, ezenkívül egy amatőr operája és nyári szabadterei színpada. Helsinkiben egyhangú a vélemény, hogy az ország színházi központja Tampere. Talán nem érdektelen az sem, hogy a második legnagyobb finnországi napilapot, a kb. 100 000 példányban és hétköznaponként 30 oldalon megjelenő *Aamulehtit* is Tamperében adják ki.

A kulturális élet decentralizálásának a programja lendítette fel a város tudományos életét. Az ötvenes években kezdődő egyetemalapító hullám Tamperére is kihatott. Egyetemi rangot kapott a húszas években alapított főiskola, s egyelőre a helsinki műszaki egyetem kihelyezett tagozataként megindult a tamperei műszaki egyetem kiépítése is. A városban működik a legrégebb finn műszaki intézet, amely főiskolát és középfokú technikumot egyesítő intézmény.

A város kulturális élete tehát gyors fejlődésben van, az értelmiség száma rohamosan nő, ami a sokoldalú szakirodalmi ellátás iránti egyre erősödő igényt is felveti.

Tamperében sok könyvtár működik — egy kiadvány kb. hetvenet sorol fel közülük —, ezek azonban többnyire kis állományú, nem nyilvános üzemi, vállalati, egyesületi könyvtárak. Viszonylag nagy állománya van a tudományegyetem könyvtárának; a másfél-százézesres könyvtár szép, új épületben kapott helyet. Megoldatlannak látszott azonban a nagyszámú műszaki értelmiség s a technikum, főiskola, műszaki egyetemi hallgatók szakirodalmi ellátása, hisz a műszaki tanintézet könyvtára jelentéktelen, a műszaki egyetem pedig még csak most kezd kiépülni.

Az egyetlen ésszerű megoldást választották az illetékesek: *Tampere szakirodalmi ellátását a városi könyvtár vállalta.*

A tamperei városi könyvtár régi, szilárd intézmény. Profíljá elsősorban humán jellegű volt, s fő feladata a lakosság közművelődési szintű ellátása. Nem érdektelen az a mód, ahogyan a könyvtár a tudományos és szakkönyvtári funkciók ellátását megoldotta.

A városi könyvtárhálózat

Tampere településének sajátosságai (viszonylag nagy területen viszonylag kevés lakos) a közművelődési igények kielégítésében kettős megoldáshoz vezettek.

A sűrűbben lakott, nagyobb lakótelepeken erős, jelentékeny állományú fiókkönyvtárakat hoztak létre, a ritkán lakott településeket pedig autókönyvtár (bibliobusz) látja el olvasnivalóval. A központi könyvtáron kívül 15 *fiókkönyvtár* létesült, közülük a legnagyobb a belváros tőszomszédságában fekvő, népes *Tammela* negyedben, ahol mintegy 30 000 kötet könyv van, a dolgozók száma 4, s a kölcsönzés fotós rendszerrel történik. A területi fiókkönyvtárak hálózatát négy *intézményi könyvtár* egészíti ki, amelyek kórházak, szanatóriumok, aggmenházak lakóit látják el, továbbá egy tárolókönyvtár. Mindezek együttes állománya 1967 végén 158 000 kötet volt. Az *autókönyvtár* 15 000 kötetes állománya pedig azoknak a kisebb lakótelepeknek az ellátását szolgálja, ahol csak gazdaságtalan és célszerűtlen, kis állományú fiókokat lehetne létrehozni. (Az autókönyvtár munkájára jellemző, hogy a városi könyvtár bel- és külföldi vendégeinek nagyobb része ennek tanulmányozására érkezik Tamperébe.)

A fiókkönyvtárak és az autókönyvtár olvasóközösségéhez elsősorban a nem speciális érdeklődésű olvasók (köztük a gyermekek) tartoznak. A teljes hálózatban 28,



A tamperei városi könyvtár felnőtt kölcsönzője

míg magában a központi könyvtárban csak 13% a gyermek- és ifjúsági olvasók aránya. A hálózathoz tartozó kisebb könyvtárak egyesített kölcsönzési forgalma 1967-ben mintegy 800 000 kötet volt, ebből a felnőtt részlegekben mintegy 70%, a gyermekrészlegekben csaknem 90% szépirodalmi mű.

A sűrű, jól kiépített hálózat ilyen módon elszívja a központi könyvtár elől azokat az olvasókat, akik csak szórakoztató irodalmat keresnek. A központ — elméletben és gyakorlatban egyaránt — *elsősorban a magasabb szintű, szakmai vagy tudományos igényekkel fellépő olvasókkal foglalkozik.*

A központi könyvtár főfoglalkozású dolgozóinak a száma 1967-ben 34 volt, ebből 6 vezető beosztású, 10 „asszisztens” (tulajdonképpen könyvtáros), 8 adminisztratív besorolású könyvtáros és 10 egyéb dolgozó. Ehhez a létszámhoz járult még a teljes hálózat felügyeletét ellátó 3 tagú igazgatóság. *A központ állománya 253 000 kötet volt, a kölcsönzési forgalma pedig majdnem 700 000 kötet, ebből 500 000 a felnőtt kölcsönzőben. Az olvasás jellegét és színvonalát a leghívebben az a statisztikai adat mutatja, amely szerint a felnőtt kölcsönző forgalmának 42%-a tudományos és ismeretterjesztő mű volt*

— nem számítva a csak ilyen jellegű anyagot forgalmazó zenei részleget és a természettudományi-műszaki könyvtárat. Azt, hogy a központi könyvtár olvasói elsősorban szakmai érdeklődésből olvasnak, közvetve a forgalom egyenletes volta is bizonyítja. A hónapok szerint kivetített kölcsönzési adatok ugyanis viszonylag csekély ingadozást mutatnak: a 49 000 kötetes maximummal szemben 32 000 kötetes minimummal is a havi forgalom mutatkozik a felnőtt kölcsönzőben.

Mindezen felül a központi könyvtár természetesen egyéb feladatokat is ellát. Mindkét irányban több száz könyvtárközi kölcsönzési kérés kielégítése, az iskolai könyvtárak ellátása, a mikrofilmtár kezelése (*a hírlapanyag Temperében is mikrofilmen van*, a könyvtár 5200 tekercs mikrofilmmel rendelkezik), hanglemeztár, diafilmtár, oktatófilmek tára és kiterjedt rendezvényszervezési tevékenység köti le a viszonylag kis létszámú intézmény dolgozóinak munkaerejét.

A tamperei városi könyvtár közművelődési munkája is jó. A központ tevékenysége azonban azt bizonyítja, hogy egyben túl is lép ezen. *Amíg hálózatát tekintve a városi könyvtár közművelődési, népművelő tevékenységet fejt ki, a központi könyvtár a magas fokú olvasói igények hasonlóan magas fokú kielégítésére törekszik, és elsősorban a város szakirodalmi bázisát kívánja fejleszteni.*

A szakirodalmi igények még jobb kiszolgálását azonban mindenekelőtt a Természettudományi-Műszaki Könyvtár megteremtésével érték el.

A Természettudományi—Műszaki Könyvtár

A TMK (rövidítsük talán így magyar módra), tehát *egy közművelődési könyvtárhálózat nagyfokú önállósággal rendelkező tudományos tagkönyvtára.* Szervezeti helye elég bonyolult; nem fiókkönyvtár, nem is intézményi könyvtár, s nem is a központi könyvtár osztálya, sőt attól teljesen elkülönülten, más épületben foglal helyet. Statisztikailag a központi könyvtárhoz tartozik, de pl. a könyvtárhálózatot ismertető kiadványok a hálózat egészétől elkülönítve tárgyalják. A beszerzést, feloldozást, könyvtárközi kölcsönzést önállóan intézi.

A TMK néhány éves múltra tekinthet vissza, így állománya is viszonylag kis számú, nem sokkal haladja meg a 30 000 kötetet. Figyelemre méltó azonban a kurrens folyóiratok magas száma (több mint hatszáz). Mindez összhangban van a műszaki szakirodalom jellegzetességeivel. Egyelőre egy régi épületben helyezkedik el, ahol a földszinten az olvasószobák, a kölcsönzés, a kézikönyvtár és a katalógusok kaptak

helyet, míg a második szinten a raktár, az archívum, az igazgatóság és a kutatószobák.

Egy korábbi vizsgálat szerint a könyvállomány összetétele szak és nyelv szerint a következő képet mutatja: 32% a 6-os, 20% az 5-ös, 15% a 3-as és a 0-ás ETO főosztályba tartozik, 18%-a egyéb anyag.

Nyelv szerint: 35% finn, 30% angol, 20% német, 10% svéd és 5% egyéb nyelvű.

A folyóiratoknál hangsúlyozottabb a műszaki lapok uralkodó szerepe (több mint 60%); a nyelvek szerinti megoszlás hozzávetőleg hasonló képet mutat. (A kölcsönzési forgalomban természetesen a finn nyelvű könyvanyag vezet 65%-kal, míg az angolra 17, a németre 10% jut. Az idegen nyelvű könyvek kölcsönzése így is viszonylag magasnak mondható.)

Az állomány kihasználása — a könyvtár tudományos jellegét és rövid múltját egyaránt figyelembe véve — kielégítő; a kölcsönzési forgalom 30—40 000 kötet évente, a könyvtárközi kölcsönzések száma pedig mindkét irányban 40 körül jár. A forgalom gyors emelkedésére jellemző, hogy 1961-től 1967-ig a helyi és könyvtárközi kölcsönzések együttes száma megháromszorozódott.

Az olvasótábor felmérése céljából 1967-ben részletes elemzést végeztek. (Az olvasók száma akkor 919 volt.) Ebből kitűnt, hogy elsősorban a műszaki oktatási intézmények hallgatói veszik igénybe a könyvtárt. Az olvasók 78%-a diák, 11%-a műszaki szakember, 3%-a tanár és 8%-a egyéb foglalkozású.

A közvetlen olvasószolgálati munkán felül a TMK részt vállal a város, sőt az ország könyvtárügyének egyes vállalkozásaiban is. Így pl. kiadta a tamperei központi folyóiratjegyzéket (az orvostudományi anyag kivételével), bekapcsolódott az új beszerzések országos jegyzékének kiadásába, és így tovább.

*

Az eddig elmondottak, azt hiszem, önmagukért beszélnek. A korszerű, színvonalas közművelődési könyvtári munka mellett Tampereben jut erő, idő és pénz a nagy vidéki város szakirodalmi ellátására is. Figyelemre méltó, hogy milyen ésszerűen állapították meg ennek fő vonalát: a tudomány óriási területéből *azt a szektort emelték ki, és bízták egy külön tudományos tagkönyvtár gondozására, amellyel kapcsolatban helyileg a legnagyobb volt a feszültség az igények és a szakirodalmi kínálat között.*

B. Nagy Ernő

Az IATUL angliai konferenciája

A Műszaki Egyetemi Könyvtárak Nemzetközi Szövetsége (IATUL) a háromévenként tartandó konferenciáját ez év tavaszán Loughborough-ban rendezte meg. A konferencia a könyvtárt használók oktatásának problémáit tűzte ki megvitatásra, mégpedig a témát tágra értelmezve: nemcsak az egyetemi hallgatók könyvtárhasználatra oktatását, hanem az egyetemi oktatók és tudományos kutatók irodalomkutatási oktatását is megvitatta. A konferencián 11 ország 34 könyvtárának 50 képviselője vett részt. Az előadások illusztrálására könyvtári oktatófilmeket, illetve diaképsorozatokat is bemutattak.

A konferencián elhangzott 12 előadás között volt Balázs János és Héberger Károly közös előadása is, mely a magyar műszaki egyetemek elsőéves hallgatói részére rendszeresített könyvtárhasználati előadások, valamint a Művelődésügyi Minisztérium által a magasabb évfolyamú hallgatók részére kötelezően előírt irodalomkutatási oktatás problémáival foglalkozott. Beszámolt továbbá az oktatás részletes programjáról és az

eddig szerzett tapasztalatokról is. A bemutatott magyar oktatási tájékoztatónak és a szakirodalomkutatási segédkönyveknek igen nagy sikerük volt, mivel ezek a kiadványok nemzetközi vonatkozásban is úttörő jelentőségűek. Az előadást 8 hozzászólás követte, valamennyi további részletek után is érdeklődött.

A konferencián a tájékoztatás gépesítésének problémái is felvetődtek. Kitűnt, hogy több könyvtárban rendszer-tervezők vizsgálják a könyvtári és tájékoztatói feladatok gépesítésének lehetőségeit.

Az IATUL elnöksége a konferencia után tartotta idei első ülését. Ezen megválasztották az elnökség tisztségviselőit. Elnök: Dr. A. J. Evans (Anglia), titkár: Dr. F. Taft (USA), első alelnök: Dr. Héberger Károly (Magyarország), második alelnök: C. G. Wood (Anglia), pénztáros: Dr. P. Kaegbein (Nyugat-Berlin) lett. A titkári teendőket 1971-től Dr. B. Enright (Anglia) veszi át. Az IATUL következő elnökségi ülésére ez év augusztusában Helsinkiben, majd szeptember elején az IFLA-közyűléshez kapcsolódóan Moszkvában kerül sor.

Heves megye könyvtárügye

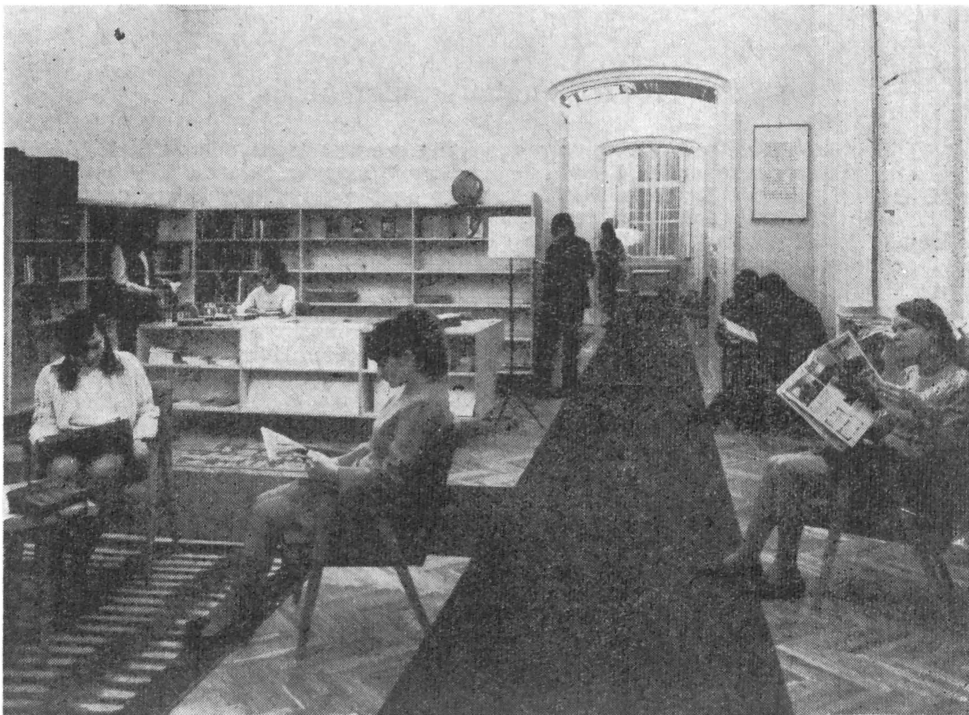
Szép ünnepség keretében, a Lenin-centenárium alkalmából avatták fel az Egri Megyei Könyvtár újjáalakított otthonát. A „Lenin művei magyar nyelven” c. kiállítást *Lévai Ferenc*, az MSZMP megyei bizottságának osztályvezetője nyitotta meg a magyar nyelvű Lenin-kiadások áttekintésével. *Ebergényi Tibor* könyvtárigazgató az új könyvtárápületet bemutatva Krupszkaja következő szavait emelte ki: „Ha tisztelni akarjátok *Ilijics* nevét, építsetek bölcösödéket, cvodákat, lakóházakat, iskolákat, könyvtárakat, gyógyszerárakat, kórházakat, gyermekotthonokat.” *Szalay István*, a megyei tanács elnökhelyettese avató beszédében a lenini könyvtárpolitika megyei tükröződését vizsgálta: ennek alapján a megye könyvtárügyéről olyan hiteles mérleget állított fel, amely országos tanulságokat kínál. ezért beszédét lapunkban közreadjuk.

Pár hete nyitottuk meg a Heves megye 25 éves fejlődését bemutató kiállítást, amely méltón és hűen dokumentálja erőfeszítéseinket, eredményeinket. Az élet azonban nem áll meg, s mi ismét gazdagabbak lettünk: az *újjávarázsolt barokk palotában* méltó otthonot kapott megyénk legjelentősebb könyvtára.

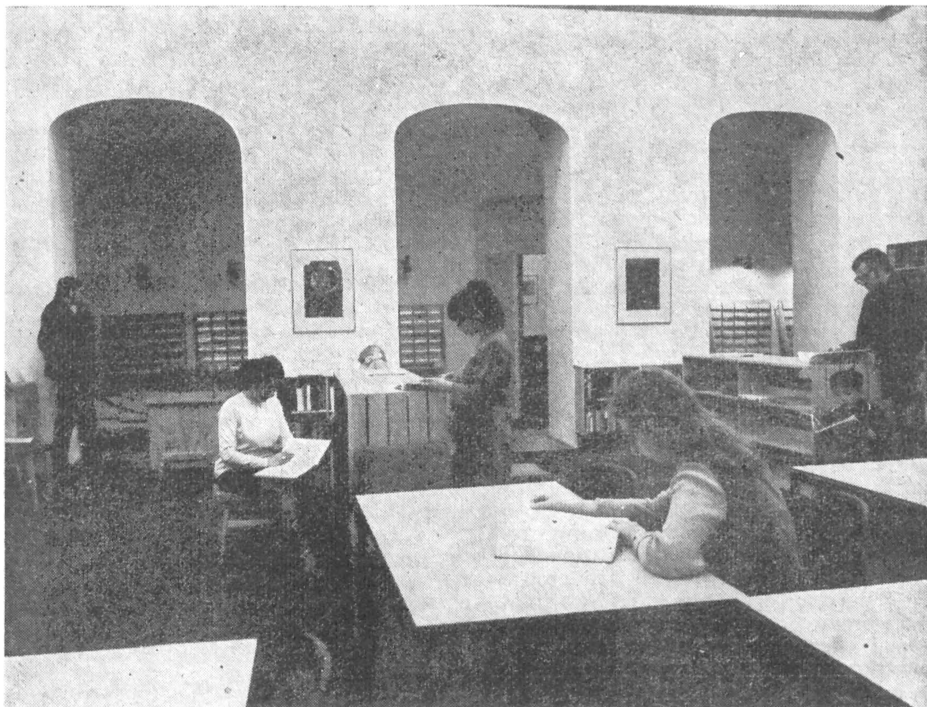
Az épületbe lépve Lenin művei fogadják a látogatót. Az emlékezés nemcsak a centenáriumnak szól, jelképnek is szántuk. Lenin elvei, útmutatásai alapján szerveződött a szocialista könyvtárhálózat, s számos gondolatát még ezután kell gyakorlatiá válogatnunk. Lenin, aki életének jelentékeny részét töltötte könyvek között Nyugat-Európa fejlett könyvtáraiban, a szocialista forradalom győzelme után az első feladatok között tartotta számon az egységesen működő, tervszerűen dolgozó könyvtárhálózat megteremtését.

A *lenini tanítást* a magyar kommunista könyvtárosok is elfogadták, valóráváltásukért küzdöttek. A számvetést büszkén kezdhetjük a Magyar Tanácsköztársasággal, amikor a könyvtárügyet elsőrendű politikai feladatnak tekintették. A kommunista könyvtárosok által kidolgozott „könyvtárügyi program” legelső pontja kimondja: „A könyvtárügy olyan széles bázison építendő ki, *mint a népiskola*”, s a „Magyarországi Tanácsköztársaság az ország lakosságának könyvvel való ellátását állami feladatnak tekinti.”

Heves megyében a felszabadulás előtt talán még az országos helyzetnél is rosszabb volt a könyvtári ellátottság.



Részlet az új Egri Megyei Könyvtár kölcsönzőjéből (MTI Fotó — Kunkovács László felvételei)



Az új Eger Megyei Könyvtár olvasóterme

Szellemi inségkonyhát jelentő népkönyvtárak, néhány olvasókör, zárt egyházi gyűjtemények — örökségként ezt kaptuk. Ma minden településünkön van könyvtár. E látszólag egyszerű mondatba sűrítendő az a hatalmas fejlődés, melyet az elmúlt 25 évben megtettünk. Az eredmények látványosak, de nem egyik napról a másikra születtek. Az, hogy ma korszerű szabadpolcos könyvtárakban talál szellemi táplálékot, gyarapszik tudásban, izlésben 64 ezer ember, a kitarító, szívós munkának köszönhető. Társadalmi összefogással sorra épültek fel falvainkban a közművelődési intézmények, s a tantermek sarkában, az előszobákban meghúzódó, egy-két szék-renybe bezúfolt könyvhalmaztól eljutottunk az ezres állományú falusi könyvtárakig.

A megyei könyvtár 1951-ben alakult. Kezdő állománya mindössze 894 kötet volt. Ma 80 ezer kötet várja a látogatókat. Azt hiszem e két számhoz nem kell semmiféle magyarázat.

Éveken keresztül a könyvállomány növelése, a mennyiségi fejlesztés volt az elsődleges feladat. A könyvtárak tanácsai kezelésbe adása rejtett tartalékokat szabadított fel. Testületeink, tanácsai vezetőink az állami hozzájáruláson kívül saját forrásaikból is tekintélyes összegeket áldoztak a könyvtárak fejlesztésére. Segítettek a termelőszövetkezetek és a földművelésügyi szervezetek is. Heves megye könyvtárhálózatát országosan az első helyekre került.

A községi könyvtárak korszerűsödésével nem tartott lépést a járási, városi könyvtárak fejlődése. A velük szemben támasztott igények meghaladják adott lehetőségeiket. A hatvani és a gyöngyösi könyvtár jobb feltételek közé került ugyan, de a városi rang többre kötelezne. A jelen pillanatban a Hevesi Járási Könyvtár helyzete a legaggasztóbb, ott a működés elemi feltételei hiányoznak.

A megyei könyvtár sem tudta már az utóbbi években megnövekedett feladatait ellátni a régi körülmények között. 1957-ben költözött jelenlegi épületébe. Ez átmenetileg kedvezőbb munkafeltételeket eredményezett, de az intézmény rövid idő alatt kinőtte önmagát.

A könyvtár társadalmi fontosságát, az igényeket és szükségleteket figyelembe véve határozta el a megyei tanács végrehajtó bizottsága, hogy korszerűsíti az intézményt. Számos akadállyal kellett számolnunk: a lakók elhelyezése, az építési árak növekedése, az ebből adódó pénzügyi nehézségek, a felújítás során adódó határidő-

módosítások; kisebb-nagyobb bosszúságok. Sok esetben jogos volt a türelmetlenség. Sajnos, a szükségesnél egy kicsit hosszabbra nyúlt a várakozás ideje.

A mű elkészült, s úgy érzem, a felhasznált 3 millió forint *bőségesen visszatérül* az épület szépségében, a könyvtár nagyobb vonzerejében, a jobb munkafeltételekből adódó színvonalas szolgáltatásban.

Ez az intézmény már eddig is több ízben bizonyította kezdeményező képességét, az új iránti fogékonyságát. Elöl járt a szabadpolcos könyvtári rendszer általánossá tételében, a korszerű iskolai könyvtárak megteremtésében. A megye könyvtárhálózatának tényleges vezetője lett. A korszerűsített könyvtár több munkát követel. Hiszem, hogy a megyei könyvtár ezt örömmel vállalja.

A műveltség növekedésével nő a könyvtárak igénybevétele, s egyre inkább a *tájékoztatás bázisaivá* kell válniuk. Nem elég csak a mennyiségi mutatókat figyel-nünk. Az elkövetkező években komolyan meg kell vizsgálni könyvtáraink informá-cióis értékét. A gyorsuló idő, az ismeretek rohamos növekedése, a permanens műve-lődés elvének gyakorlattá válása *fontos közművelődési alapintézménnyé teszi a könyv-tárakat*. Ez szemléletváltozást kell hogy jelentsen a tanácsi vezetők és a könyvtárosok számára, itt sem lehet már a régi mechanizmus szellemében dolgozni.

Az utóbbi években *mintha elfeledkeztünk volna arról, hogy a könyvtárak fej-lesztését folyamatosan kell végeznünk, mert a megtorpanás a korábbi eredményeket is veszélyeztetheti*. Ahhoz, hogy a könyvtárak kielégíthessék a növekvő igényeket, kézikönyvekre, szakkönyvekre, folyóiratokra van szükség, s korszerű szépirodalmi állományra. Mindezt folyamatosan, a megjelenés idejében kell beszerezni.

A könyvtárak hatókörét csak úgy bővíthetjük, ha túllépünk a „kölcsonkönyvtár” jellegre, s nemcsak elveken hangoztatjuk a korszerű szolgáltatások megteremtését, hanem ennek gyakorlati konzekvenciáit is vállaljuk.

A falvakban nagyrészt tiszteletdíjas könyvtárosok dolgoznak. Ez magával hozza az alacsony nyitvatartási időt, a kisebb hatékonyságot. Ezeketől a könyvtárosoktól csak a hagyományos kölcsönzést kívánhatjuk meg. Az előrelépés feltételül azt követeli, hogy a nagyobb településeken növelni kell a főhivatású könyvtárosok számát, a könyvtáraknak tényleges intézményekké kell válniuk.

A kis falvakban nem tudjuk biztosítani a jelenlegi szervezetben a színvonalas ellátást. A településhálózat fejlesztésével összhangban meg kell valósítanunk a *kör-zeti könyvtárakat*. A központi könyvtárban dolgozó főhivatású könyvtáros magasabb szinten tudná megszervezni a hozzá tartozó tagkönyvtárak ellátását is, mint ahogy ez elaprózott, teljesen különálló kis könyvtárak esetében lehetséges.

Több megbeszélésen elhangzott már, hogy alacsonyak a könyvtári tiszteletdíjak. Az új gazdaságirányítási rendszer nagymértékben megnövelte a helyi tanácsok ön-állóságát. Saját hatáskörükben is sokat tehetnek a helyzet javításáért. Amennyiben látják, hogy a könyvtáros jól dolgozik, s több anyagi megbecsülést érdemelne, ne várjanak külön biztatásra, cselekedjenek. *Elgondolkođtat, hogy míg egyik oldalon azt vizsgáljuk, miért maradnak meg jelentékeny összegek, a másik oldalon kevés pénzzel is sokat segíthetnénk. A helyi vezetők éljenek a nagyobb önállósággal*.

A könyvtárosok zöme pedagógus. A művelődésirányításnak megvan a lehetősége, hogy az egységes irányításból adódó előnyöket kiaknázza. Sajnos, nem mindig élnek vele.

Megyénkben 1966-tól nagymértékben csökkentek a könyvvásárlásra fordítható összegek. Az egri és a régi gyöngyösi járásban például 1969-ben csupán az 1966-os összeg 40 százalékát biztosították a könyvtárak számára.

A megyei végrehajtó bizottság vezetése egységesen állást foglalt amellett, hogy e regresszív folyamatot meg kell állítani, s biztosítani a könyvtárak tervszerű fejlő-dését. *Az alsóbb szintű tanácsoknak meg kell vizsgálniok, hogy a múlt évi pénz-maradványok, illetve az évközi megtakarítások terhére milyen mértékben javíthat-ják ez évben is a könyvtárak állományát*. A megyei vb-vezetés ezen állásfoglalásának érvényesülését figyelemmel kísérjük.

Sokat beszélünk mostanában a fizikai dolgozók gyermekeinek segítéséről, az egyenlő esélyek megteremtéséről, képességeik kibontakoztatásáról. Nem szabad olyan helyzetet teremtenünk, hogy a községi és iskolai könyvtárakból hiányozzanak azok az alapvető kézikönyvek, melyek egy értelmiségi család kézikönyvtárában megtalál-hatók. Nem igazi segítség az, amikor az egyik kezünkkel adunk, a másikkal elveszünk. *A hátrányos helyzetű, az otthoni szellemi légkört nélkülöző gyermekek vannak igazán rászorulva a színvonalas könyvtári szolgáltatásokra*. Ezt is látnunk kell, midőn a *falusi könyvtárak fejlesztéséről beszélünk*.

A könyvtárállomány növekedése természetesen hozza magával az elhelyezési gondokat is. Az elmúlt években sok új községi könyvtárat avattunk. Most mégis gon-dot okoz a zsúfoltság. Az intézmények jelentékeny hányada helyhiánnyal küzd, az új gyarapodást nehezen tudják — a könyvtár esztétikai rendjét is megőrizve —



A Feldebrői Községi Könyvtár

elhelyezni. Új épületek esetében előrelátóbban kellene tervezni, s nemcsak a pillanatnyi igényeket kielégíteni. Természetesen szép és tágas könyvtáraink is vannak (Feldebrő, Lőrinci, Gyöngyössolymos, Adács). Ezekben a helyeken a tanácsok távlatokban gondolkodtak, s nekik volt igazuk.

Tudjuk, hogy a felújított megyei könyvtár alapterülete is alatta marad a kívánalmaknak. Az épület nagysága adott volt, s anyagi lehetőségeink csak a felújítást engedték meg. Enyhítene a gondokon, ha mielőbb felépülnének a város külső övezetébe tervezett klubkönyvtárak. Gondolkoznunk kell a gyermekkönyvtár megfelelő elhelyezésén is.

Az újjáépített könyvtár első látogatói nemcsak szebb épületet, hangulatosabb környezetet, hanem rangosabb, több szolgáltatást is nyújtó könyvtárat találnak. A most megnyíló olvasóterem lehetőséget ad az elmélyült kutatásra, nyugodt tanulásra. A megyei tanács külön, e célra nyújtott támogatása révén a polcokra kerültek az alapvető külföldi kézikönyvek, jelentősen gazdagodott az olvasótermi anyag.

A pedagógiai alapkönyvtár s az ehhez kapcsolódó pedagógiai szolgálat a megye számbeliileg is nagy, szétszórta élő értelmiségi rétegének önképzését, igényes művelődését fogja segíteni.

Egy könyvtár értékét nemcsak a gyűjtemény nagysága és összetétele, hanem annak feltártsága is mutatja. A megyei könyvtárban az olvasói térhez szervesen kapcsolódó katalógusok hasznos segédeszközökként funkcionálhatnak, könnyen áttekinthetők és elérhetők.

Kisebb mértékben megnagyobbodott a szabadpolcos tér is. A könyvek példás rendben várják az évek óta rendszeresen ide járó, s az újonnan érkező olvasókat. Ez a könyvtár létevel és színvonalával új igényeket ébreszt: egyre több emberben ébreszti fel az olvasás vágyát, a műveltség folytonos megújításának igényét.

Egyre szélesebb körben bontakozik ki az *Olvasó népért mozgalom*, amely a kulturális fejlődés hatalmas eredményeit számba véve, a nép műveltségéért érzett felelősségtől indítva fog össze minden számottevő erőt a „fehér foltok” megszüntetéséért, az igények gyorsabb növekedéséért.

„Több évig, több évtizedig tartó, emberformáló munkára vállalkozunk, amely napról napra megújuló leleményt, szívósságot követel mindazoktól, akik szolgálatába szegődnek” — hangzik a mozgalom társadalmi elnökségének felhívása.

Különösen fontos a fiatalok olvasóvá nevelése. *Iskola és könyvtár: szervesen összetartozó intézmények.* Együtt kell munkálkodniuk a felnövekvő ifjúság nevelésén, tudásának gyarapításán. A könyvtárak leghűségesebb olvasói a fiatalok. Jó érzés látni a polcokon bönvész, cikkek után kutató, lexikonokat forgató diákokat. Azt jelenti, hogy a passzív elsajátításon túl él bennük a megismerés vágya, s felnővén nemcsak szemlélői, hanem alkotói is lesznek a körülöttük levő világnak. A megyei könyvtár megnyitására is ők vártak a legtúrelmetlenebbül. Tudják, hogy itt mindig segítséget, kérdéseikre felvilágosítást kapnak. Szeretnék, ha az iskolák tanárai minél nagyobb számban küldenék ide tanítványaikat a tananyagot kiegészíteni, új ismereteket önállóan elsajátítani.

A felszabadulás negyedszázados évfordulóján hirdette meg az Országos Népművelési Tanács a „Száz falu — száz könyvtár” mozgalmat. Megyénkben is visszhangra talált e felhívás, s több községben társadalmi összefogással megindult az építkezés. Ezt méltányolva az ONT központi alapból 530 ezer forintot juttat négy községi könyvtárunk berendezésére, könyvvállománya fejlesztésére. Ezek, s a még megnyíló felszabadulási emlékkönyvtárak hirdetni fogják, hogy szocialista társadalmunk rangot adott a művelődésnek, s fontos feladatnak tekinti a kulturális feltételek állandó javítását. Heréd, Rózsaszentmárton, Nagyfüged, Mátraderecske, Mátraszentimre lakói örömmel várják az intézmények megnyitását, érzik, hogy gazdagabbak lesznek általa.

A megyei tanács erejéhez képest mindent megtesz a könyvtárhálózat fejlesztéséért, a magasabb szintű könyvtári kultúra megteremtéséért. Gondjainkról, intézkedéseinkről az előzőekben már szóltam. *Nagyra értékeljük a könyvtárosok munkáját*, mivel a legszebb feladatok egyikét vállalták, s végzik lelkesen, kitartóan: a könyvekben testet öltött szellemi kincset, gondolatot teszik egyre tágabb körben ismertté, s ezzel gazdagabbá az embert, aki munkájában továbbhagyományozza mindazt, melyet önmaga kapott. Nem véletlenül választotta a könyvtár mottónak tájékoztató füzetében Herzen gondolatát:

„A könyv egyik nemzedék végrendelete a másikhoz... benne kristályosodott ki minden tanítás, amely megmozgatta az elméket és szenvedély, amely megdobogtatta a szíveket. Benne van az a hatalmas önéletrajz, amelyet világtörténelemnek neveznek.”

Szalay István

Ankét a körzeti könyvtárakról

Lapunk kezdeményezésére szakmai tanácskozás volt Pécsen a körzeti könyvtárak szervezésének problémáiról. Az ankétan az elsősorban érdekelt un. kis-középséges megyék (Baranya, Borsod, Győr-Sopron, Nógrád, Somogy, Vas, Veszprém, Zala) tanácsi népművelési csoportvezetői és megyei könyvtárigazgatói vettek részt.

Páldy Róbert szerkesztő bevezetőjében emlékeztetett arra, hogy a körzeti könyvtárak szervezésének indoka, terve, a megvalósítás eredményei és problémái mind tükröződnek a Könyvtáros hasábjain. Az ankétára közvetlen indítékot Bánfai Józsefnek a baranyai körzeti könyvtárakról írt cikke adta, mely igen sok időszerű tennivalót vetett fel.

Az ankét témájának megvitatandó kérdéseit Sente Ferenc, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője tárta a hallgatóság elé. Kereste okait annak, hogy a tíz évvel ezelőtt felmerült, megindokolt és helyesnek elfogadott „körzetesítési” tervek végrehajtása miért akadt el. Fejtegetéseit színvonalas, nem egyszer szenvedélyes vita kö-

vette, amelynek során a felszólalók nézeteik szembesítésével sokoldalúan elemezték a problémát.

A résztvevőknek a kétnapos tanácskozáson alkalmuk volt megismerkedni két Baranya megyei körzeti könyvtár tevékenységével. Kiválasztásuk szerencsés volt, mivel a körzeti könyvtárak két lehetséges típusát képviselték. A Sellyei Körzeti Könyvtár ellátó tevékenysége több községi tanács közigazgatási területét fogja át, míg a Pécsvárad Körzeti Könyvtár által gondozott községeknek egy közös tanácsa van (az érvényben levő rendelkezés szerint nem is „igazi” körzeti könyvtár).

A tanácskozás résztvevői háromtagú bizottságot kértek fel az ankét ajánlásainak megfogalmazására. A bizottság tagjai: Fodor Pálné, a Baranya megyei Könyvtár igazgatója, Gerecs László, a Vas megyei Tanács népművelési csoportjának vezetője és Sente Ferenc, a KMK osztályvezetője. Az ajánlásokat Sente Ferenc fogja ismertetni lapunkban.

Betölti-e feladatkörét a Könyvtárellátó?

Az elmúlt év nyarán meglátogattunk tizenkét vidéki és budapesti szakszervezeti könyvtárat, ahol egyebek között a könyvtárak és a Könyvtárellátó kapcsolatáról is tájékozódunk. A megkérdezett könyvtárosok véleményéhez most hozzáadtuk a magunkét is. Az így összegyűjtött tapasztalatokat egybevetve azzal az interjúval, amelyet Kiss Jenő, illetve Versegghi György készített az Állami Könyvterjesztő Vállalat és a Könyvtárellátó vezetőivel (Könyvtáros 1965/8, illetve 1967/9. szám), a következőket mondhatjuk:

A könyvtárak és a Könyvtárellátó kapcsolatában a legfontosabb kérdésekben *nem tapasztaltunk előrehaladást*. A könyvtárosok részéről egyre szenvedélyesebb panaszok és bíráló megjegyzések hangzanak el a Könyvtárellátó szolgáltatásait, működését illetően.

Hosszú a könyv útja a megjelenéstől az olvasóig

Meg nem szűnő panasz, hogy az újonnan megjelenő könyvek késve érkeznek a könyvtárakba. Néha csak késnek, néha — mint a legutóbbi hónapokban is — *nagyon sokat késnek*. A tömegkommunikációs eszközök révén a könyvtári olvasók is gyorsan informálódnak a könyvújdontságokról. A sajtó, a rádió, a televízió hatására már szinte a megjelenés pillanatában keresik a könyvtárakban az új könyveket. A kiszállítás lassúságára jellemző, hogy e cikk írásának idején — április végén — még a nagy könyvtárakhoz is csupán az idei 3-as számú megrendelőjegyzék anyaga jutott el. A késés az olvasási főszezon idején, a téli időszak közepén, karácsony és újév tájékán különösen érzékenyen érinti a könyvtárakat.

A Könyvtárellátó lassúsága a különböző évfordulókra megjelenő könyvek esetében *kinos helyzetbe* hozza a könyvtárakat. Okulva az 1969. évi évfordulók (KMP megalakulása, a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása) alkalmából megjelent könyvek késedelmes szállításán, az idén előrelátóan sok könyvtár már eleve nem is gondolt arra, hogy a felszabadulás 25. évfordulójára és a Lenin-centenáriumra megjelenő könyveket a Könyvtárellátónál vegye meg. Nem szívesen tette, mert a könyvesboltból való vásárlás számára feldolgozási többletmunkával jár. Viszont ezekre a könyvekre propagálásuk, kiállítási célra való felhasználásuk miatt sokkal korábban van szükség, mint ahogyan azokat a Könyvtárellátó szállítani tudja.

Az előszállítást, az ún. expressz könyvszolgálatot az említett könyvtárak nem veszik igénybe. Elsősorban anyagi okok miatt, mivel 9 könyvtár évi beszerzési kerete 50 000 Ft alatt van. Tehát ezek a könyvtárak nem vehetnek meg minden olyan könyvet, amelyet az akcióban szereplő hat könyvkiadó megjelentet. A számottevő helyi kölcsönzést nem folytató, 50—100 letéttel rendelkező hálózati központoknak pedig nem érdemes igénybe venniük a gyorsszolgálatot, mivel nehéz annak eldöntése, hogy a sok letéti könyvtár közül melyiknek adják tovább a könyveket? A hálózati központok tehát szervezeti okok miatt nem veszik igénybe a szolgáltatást. A vásárló könyvtár a helyi könyvesboltban egyszerűbben is tájékozódhat a megjelent művekről, mint a gyorsszolgálat alapján. A három éve bevezetett gyorsszolgálatot tehát vagy ki kell mozdítani a jelenlegi holtpontról, vagy tudomásul kell venni, hogy ez a szolgálat nem általában a közművelődési könyvtáraknak szól, hanem csupán néhány nagykönyvtárnak.

Pedig a fentebb említett 9 könyvtárnak — és még bizonyára jó néhánynak — szüksége volna a gyorsszolgálatra. A kis és közép nagyságú könyvtárak érdekében meg kellene gondolni egy 5000 és egy 10 000 Ft-os válogatott könyvanyag (pl. a törzsanyagnak minősülő könyvek egy része) előszállításának megszervezését. A gyorsszolgálat továbbfejlesztése azonban csak másodlagos kérdés. Elsősorban arra van szükség, hogy az újonnan megjelenő könyvek az eddiginél sokkal hamarabb jussanak el az olvasókhoz.

A könyvtári könyvek gyorsan tönkremennek

Közismert a könyvek kötésének gyenge minősége. A vászonkötésű könyvek hamar bepiszkolódnak. Rendkívül ritka a szennytaszító vagy könnyen tisztítható tulajdonsággal rendelkező műanyagkötés. A könyvtári használat szempontjából előnytelen, hogy rendkívül sok fűzött könyv jelenik meg. A fűzött könyvek megvételeitől nem zárkozhatunk el, mert nagyon sok olyan mű van közöttük, amely tömeges olvasói igényt elégít ki. (Reflektor-, Tarka-, Albatrosz-sorozat és az iskolai kötelező olvasmányokat tartalmazó iskolai könyvtár sorozat.) A ragasztással készült könyvek néhány kölcsönzés után szétesnek. Számos sorozat alkalmatlan a tartós könyvtári használatra, pl. az Ipari szakkönyvtár, Európa zsebkönyvek, Modern könyvtár. Kis

technikus könyvtár, Művészettörténeti kiskönyvtár stb. Ugyancsak rövid életű a Móra és a Táncsics Kiadó számos kiadványa is. Persze, a kiadói kötés nem a tartós könyvtári használat céljait szolgálja. Úgy tudjuk, hogy a Könyvtárellátó az általa forgalomba hozott könyvek 30—35%-át kapja krudában és látja el könyvtári kötéssel. Nem volt alkalmunk utánanézni, hogy ez valóban így van-e, de ha igen, ezt a mennyiséget kevésnek tartjuk.

A Könyvtárellátó vezetője 1965-ben a kötés tekintetében nem ígérhetett javulást, ilyesmit sajnos, nem is tapasztaltunk. Pedig a könyvtárak számára létkérdés, hogy *tartósabb könyveket* kapjanak a Könyvtárellátótól. Különösen a szakszervezeti könyvtárak számára, mert többségüknek egy fillérük sincs könyvkötésre. Ezt a kérdést nem lehet elintézni azzal a megjegyzéssel, hogy az elkopott könyvek helyett vegyenek a könyvtárak új példányokat. Már csak azért sem, hiszen bizonyos könyvek újra már nem kaphatók, másrészt a könyvtárak anyagi helyzete sem engedi ezt meg.

Bővült a felszerelési cikkek köre, de még mindig nincs központi propagandaanyag

Osszehasonlítva az Új Könyvek 1968/5. és az 1970/5. számában a Könyvtárellátó által kínált nyomtatványokról és felszerelési cikkekről közzétett listát, megállapítható, hogy az alapul vett jegyzékhez képest a cikklista a következő 7 cikkel bővült: folyóiratkardex-lap, kölcsönzőtikett, olvasói törzslap, illusztrált gyermekkönyvtári katalógus, választólappal garnitúra, kétablakos szakjelző műanyagból, könyvtámasz fémből, lehajtott változatban, PVC-fóliából készült könyvborító 9 féle méretben.

Nagyon öröndetes, hogy bővült a felszerelési cikkek köre, és javult a minőségük is. Mindez azonban nem feledteti azt a sajnálatos tényt, hogy mindig vannak cikkek, amelyek időnként nem kaphatók. Pedig a meglevők mellé még további cikkek gyártására és forgalomba hozatalára lenne szükség. Így — többek között — kellene:

fedeles kölcsönzőtasak-tároló doboz

értesítőlap-tároló doboz

folyóirat-tároló doboz (papucs) 3—4 méretben

kisebb rendeződobozok

lejáratjelző kutyanyelv műanyagból, piros, kék, zöld, fekete stb. színben

kölcsönzőtasak osztólap műanyagból, betű- és számjeles változatban.

katalógus osztólap műanyagból

elmaradt olvasókat visszahívó és új olvasókat toborzó levelezőlap

betűrendi jel-nyomó-számozógép

különbéle könyvtári bélyegzők stb.

S itt kell emlékeztetni az 1967-es interjúban elhangzott ígéretre is: a könyvtárak hiába várják a plakátokat, az albumkatalógusokat, a röplapokat és a zsebkönyveket. Sokkal jobban örülnének annak, ha ezeket nem ingyen ígérné a Könyvtárellátó, hanem pénzért, de valóban meg is adná őket. A könyvtárak kénytelenek *maguk előállítani a szükséges propagandaeszközöket*, az ajánló bibliográfiáktól egészen az egyszerű könyvjelzőkig. A legsikerültebbek (pl. a Szabó Ervin Könyvtár kiadványai) sem kerülnek tömeges terjesztésre, pedig ez is a Könyvtárellátó feladata volna. A könyvtárak távolról sem kívánnak versenyre kelni az ipar és kereskedelem reklámtévékenységgel, de határozottan kijelentik: ideje volna már végre megoldani a könyvtári propaganda központi támogatását.

Azok a bizonyos „húzások”, illetve „karikázások”

Senki sem örül annak, ha nem kapja meg azt, amit kért és amire számít. A könyvtárosok is számítanak a megrendelt könyvekre, és mi tagadás, nagyon bosszankodnak, ha könyv helyett a visszaérkezett rendelőjegyzéken kék karikákat találnak. A húzások is főleg a kevés példányszámban rendelő kis- és közép nagyságú könyvtárakat sújtják. Nyilvánvaló, hogy az alacsony példányszámban megjelenő könyvekből nem jut mindenkinek. Az is elképzelhető, hogy az előre igényelt mennyiségnél többet utólag már nem tud a Könyvtárellátó beszerezni és továbbítani. Mégis a törlést sokszor körültekintőbben kellene végezni.

A húzás tulajdonképpen azért olyan nagyon kellemetlen a könyvtárak számára, mert csak akkor tudják meg, hogy a megrendelt könyvet nem szállítja le a Könyvtárellátó, amikor az a könyvesboltokból már rég kifogyott.

Többletvásárlás révén ingyen jutottunk könyvekhez

Egyik legfontosabb új intézkedésének tartotta a Könyvtárellátó, hogy a költségvetésen kívüli forrásból származó beszerzések után a teljes többletvásárlásnak megfelelő összegben ingyen adhatott ajándék könyveket a könyvtáraknak a nem újdön-

ság jellegű készletéből. Az akciónak a könyvtárak körében *osztatlan sikere* volt. Lebonyolításának módszerét, nevezetesen azt, hogy a felkínált készletből szükségleteiknek megfelelően válogathattak, csak helyeselni lehetett. Néhány, bizonyos mértékig túlhaladott műszaki tárgyú könyvtől eltekintve, a felkínált anyag meglepően jó volt. (Klasszikusok verseskötetei, ifjúsági könyvek, Zenei Lexikon stb.) Remélhetőleg a Könyvtárellátónak módjában lesz rendszeressé tenni az akciót. Megszervezése talán egyszerűbb lenne, ha nem a hálózati központon keresztül történék, hanem a Könyvtárellátóval szerződésben levő könyvtár közvetlenül kapná meg az igénylő jegyzéket. Ez a szerződő könyvtár számára is serkentőleg hatna.

Antikvár részleg a Könyvtárellátónál

Hasznos ez a szolgáltatás. Már csak azért is, mert a könyvek nem használtak, mint az antikváriumban beszerezhetőik általában. Alkalmanként igénybe is veszik a könyvtárak. Természetesen elvárják, hogy mint minden könyvet, ezeket is felszerelve szállítsa a Könyvtárellátó, és a fűzött, gyenge kötésű könyveket könyvtári kötésben. (Mivel nem újdonságokról van szó, a kötetési időt ki is tudná várni.)

E szolgáltatás reklámozásán kívül feltétlenül szükségeses, hogy a készlet egy-egy részéről rendszeres időközönként kapjanak a könyvtárak rendelőjegyzéket is.

Az Új Könyvek kiadása

Sokan talán nem is tudják, hogy az Új Könyvek kiadásának anyagi terhet nagy részben az Állami Könyvterjesztő Vállalat viseli. E tájékoztatónak kéthetenként 5—8. és 20—25-e között kellene megjelennie, de sokszor késve érkezik a könyvtárba, például az idei hatodik számnak pontosan egy hónappal előbb kellett volna megjelennie.

Kár, hogy az éves mutatók és a kötéstábla is olyan sokára készül el. E sorok íróinak meggyőződésük, hogy nincsen igazuk azoknak a könyvtárosoknak, akik sokallják a lap előfizetési díjat. Annaira nélkülözhetetlen és sokoldalúan használható, hogy feltétlenül gondoskodni kell beszerzéséről minden könyvtárnak, amely könyveket vásárol. *Érthetetlen, hogy a könyvtárak egy része nem újítja meg előfizetését*, holott a Könyvtárellátó az év végén két alkalommal is szerepelteti rendelőjegyzékén. Itt kell azonban felhívni a Könyvtárellátó figyelmét: nyújtson módot arra is, hogy a kiadványt a könyvtárak ne csak könyvként vásárolhassák meg, hanem tetszés szerint folyóiratként vagy egyéb beszerzésként is. Ehhez pedig külön előfizetési felhívást és befizetési csekket kellene szétküldeni.

(Időnként a könyvtárosok arról is elábrándoznak, milyen jó lenne, ha egyoldalas nyomással is megjelenne az UK, és a recenziókat mellékelni lehetne a könyvekhez. Vagy arról, hogy szórólapként úgy rendelhetnének egy-egy recenzióból kellő példányt, mint most a katalóguskartonokból. Némelyek közülük — a fiatalabbak — úgy vélekednek, hogy nyugdíjas korukra ezt meg is érik.)

Tartalmi, szerkesztési kérdésekre itt most nincs mód kitérni. Az viszont megállapítható, hogy ennek az állománygyarapítási tanácsadónak a kiadása a Könyvtárellátó egyik legértékesebb, nagyhatású vállalkozása.

Marketing tevékenység, piackutatás?

A már említett interjújában *Verseghi György* is feltette a kérdést: foglalkozik-e ilyesmivel a Könyvtárellátó? Egészen nyilvánvaló, hogy — noha munkatársai viszonylag ritkán keresik fel személyesen a könyvtárakat — a Könyvtárellátó nagyon jól tudja, mire van, vagy mire lenne szükségük a könyvtáraknak. De minek végezzen igénykutatást, ha az ismert igények kielégítésére is korlátozottak a lehetőségei? Nyilvánvaló, hogy amíg a Könyvtárellátó három alapkérdésben: a könyv útjának le rövidítésében, a könyvtári kötések számának növelésében és minőségének javításában, valamint a felszerelési és propaganda cikkek körének bővítésében lényeges és tartós eredményt nem tud elérni, addig marketingről csupán az utóbbi tevékenység újdonsága és divatossága miatt eshet szó.

E cikk szerzői tisztában vannak azzal, hogy írásuk nem érinti a könyvtárak, valamint a Könyvtárellátó közötti összes problémát és ütköző pontot. A felvetett problémák sem újak. A Könyvtárellátó vezetői jól ismerik azokat. Mégsem történt előrehaladás.

Arról már sokszor volt szó, hogy az *Olvasó népert* mozgalom nem lehet eredményes a könyvtárak nélkül. A könyvtárakban található könyvek többsége viszont a Könyvtárellátón keresztül jut el oda. Tehát a Könyvtárellátó *tevékenységének színvonalát közvetlenül hat az olvasómozgalomra* is. A Könyvtárellátót nem lehet csupán kereskedelmi szervnek tekinteni, hanem a könyvtárpolitika fontos vívmányának is.

Ezért nem véletlen, hogy a könyvtárosok egyértelműen sürgetik: történjenek végre hathatós intézkedések a Könyvtárellátó folyamatos és rendeltetésszerű működéséhez szükséges *feltételek biztosítására*. Ugyanis, ha tevékenysége csupán könyvesbolt jellegűvé válik, elveszti jelentőségét.

Adonyi Máté György — Ribicska Raymond

Könyvtárgépesítés III.

Teendők

A könyvtárgépesítésről szóló cikksorozatunkat nem lehet mással befejezni, mint a tennivalók tisztázásával. Még hozzá nem az óhajok, hanem az olyan teendők felvázolásával, amelyeknek van létalapjuk, tehát szerepelnek valamilyen tervben és pénzügyi fedezetük is biztosítottak látszik.

Terveinket annál is inkább át kell gondolni, mert 1971-ben indul a negyedik ötéves terv, és ilyenkor az egész ország tervez, minden szinten folynak az új ötéves terv előkészületei.

Bizonyos, hogy a könyvtárak életében az elkövetkezendő öt év nagyobb változásokat fog hozni módszerekben és szolgáltatásokban, mint az elmúlt két évtized. Pedig a mi terveink szerint a negyedik ötéves terv csak *az alapozás időszaka* lesz. A könyvtárgépesítés három fontos területén kell felkészülni 1975-ig: meg kell szereznünk a hozzáértést, a könyvtárakban el kell végezni a szükséges elemzéseket és előkészületeket, s előre kell haladnunk magában a gépesítésben is olyan mértékig, hogy kb. 1976-ban egy könyvtári célokra beállított adatfeldolgozó berendezés, vagy géppark kezdhessen el üzemszerűen dolgozni.

A hozzáértés

A könyvtárosok hivatásából következik az új iránti fogékonyság. Ezzel magyarázható az a nagy érdeklődés is, amelyet a Könyvtártudományi és Módszertani Központ ez év áprilisában indult szakmai tanfolyama keltett. A csaknem 200 órás tanfolyam bevezető ismereteket nyújt a számítógépes technikába. A képzési idő megfelel 4—5 egyetemi félévnek, s a követelményei sem kisebbek egy színvonalas egyeteménél. A KMK kb. 35 íves, külön ennek a tanfolyamnak a céljaira készült jegyzetet íratott.

Mindez azonban kevés. *A gépesítési alapismereteket be kell építeni*, még hozzá magas óraszámmal *a könyvtárosi alapképzésbe*. A könyvtárosképzés tulajdonképpen már elkésett ezzel a lépéssel, hiszen a szakértelemre *már most* szükség lenne, hiányát nagyon érezzük. Szerencsére nincsen olyan mulasztás, amelyet ne lehetne jóvátenni. Az alapképzésnek természetesen nemcsak azzal kell felzárkóznia az új követelményekhez, hogy hajlandó beépíteni tantervébe a gépesítési ismeretek oktatását, hanem azzal is, hogy a hagyományos tantárgyakat másként oktatja. Hiszen a gépesített rendszerekben másként kell megközelíteni a címleírási, az osztályozási stb. kérdéseket is, tehát azokat, amelyek a klasszikus könyvtárosi ismeretek gerincét alkották és alkotják ma is.

A jelenleg folyó tanfolyam mellett a továbbképzésben más, változatosabb formákban is kell specialistákat képezni. Feltétlenül szükséges tanfolyamot indítani a programozási ismeretek oktatására, egy másiknak témája a korszerű munkaszervezet és általában a szervezés lehetne, végül egy olyanra is szükség van, amelyik a korszerű osztályozási rendszerekkel ismerteti meg. A külön programozói kurzust az indokolja, hogy a könyvtári — és általában a szöveges — problémák eléggé speciálisak, a matematikai vagy ügyviteli problémákhoz szokott programozó csak alapos tanulás után képes feladatainkat megérteni. Erre pedig általában nem hajlandók, mert nem kifizetődő számukra. A járható út tehát az lenne, hogy a könyvtárügy *maga gondoskodjék programozóiról*. Egyébként maga a programozás rövid idő alatt elsajátítható, és nem is túlságosan nehéz, ha nincsenek nehézségek a tekintetben, hogy minek az utasításrendszerét kell elkészíteni.

A három rendszeres továbbképzési forma mellett szükség lehet alkalmi tanfolyamokra is, pl. a reprográfiai témákban, a kézi lyukkártyák területén stb.

Előkészületek a könyvtárakban

A könyvtári munkát és szolgáltatásokat több okból is szükséges egzakt módszerekkel elemezni. Egyrészt azért, mert a gépi feldolgozásnak más a menete, és ehhez kell a könyvtári szervezetet hozzáalakítani. Másrészt azért, mert — mint már mon-

dottuk — a gépesített rendszerek a jelenleginél nagyobb pontosságot és szervezetteget kívánnak. Nem közömbös tehát az a háttér, a teljes könyvtári szervezet, sőt, könyvtárak szervezete, amely a gép mögött áll. Egy példa: bármilyen nagy könyvtárban egy dokumentummal maximum 1—2 órai munka van, attól a pillanattól kezdve, hogy az beérkezik a könyvtárba, egészen addig, amíg a raktárba kerül. Az egyik két órán azt érthetjük, hogy a dokumentummal történik valami, s nem áll a könyvtáros asztalán. A könyvtári futószalagon mégis hetekig, nagyobb könyvtárakban hónapokig tart a dokumentum útja. Hogyan lehet ez? Úgy, hogy a percekben kifejezhető műveleti időre hónapokban kifejezhető várakozási idők jutnak. Ez a többhónapos átfutás mintha hosszú lenne.

A szolgáltatások elemzése szintén igen összetett feladat, s talán ezen a területen kívánatos a legtöbb tapintat, mert gyakran presztizsproblémákkal kerülünk szembe. A fő baj ugyanis az, hogy alig van könyvtári szolgáltatás, amely — hogy úgy mondjuk — „intézményesített produktum” lenne. A legtöbb vállalkozás mögött *személyek vannak*, s ha a személy máshová kerül, a vállalkozás megszűnik, vagy éppen ezen a bizonyos másik helyen folytatódik. Ezért nincsenek a könyvtárakban tartós szolgáltatások, amikhez a felhasználó hozzászokna, megkedvelné őket. Mire ez megtörténne, a vállalkozás átalakul, megszűnik stb. (Csak csodálni és irigyelni lehet azokat a külföldi könyvtárakat, amelyeknek szolgáltatásai mögött évtizedes, néha évszázados múlt áll. Mert van ilyen is.) A hazai könyvtári szolgáltatások nincsenek összehangolva. Senki sem veszi figyelembe szívesen a másik könyvtár hasonló szolgáltatásait, sem az országos szolgáltatásokat. Mi ennek a következménye? Az, amit a tudománypolitikai irányelvek is leszögeznek: a gyenge tájékoztatás. Pedig Magyarországon százas nagyságrendekben mozog a tájékoztató kiadványok száma. Egyfelől áll tehát a megszámlálhatatlan tájékoztatási szolgáltatás, a másik oldalon a rosszul informált tudományos élet. Ez a helyzet csak úgy alakulhatott ki, hogy *a szolgáltatások zöme nem tölt be semmiféle hasznos funkciót*. Még az országos szolgáltatások között is akad ilyen. Ezen úgy segíthetünk, ha a valódi igényeket és szükségleteket vizsgáljuk meg. Nem szívesen írom le, hogy az igényeket kell vizsgálni, mert sajnos, nagyon is lejáratták nálunk az igényvizsgálatokat részben a dilettáns módszerekkel, másrészt azzal, hogy nem tudtak mit kérdezni a felhasználótól, mivel nem volt meg a kérdezők részéről a kellő problémalátás. Jobb híján tehát olyan zavarbaejtő kérdések hangzottak el, hogy a kutató napjának hanyadrészét tölti a szakirodalom tanulmányozásával, vagy effélék.

Képzeld el most már, hogy a könyvtárügy sokmilliót fejlesztést kap, amelynek célja a szolgáltatások hatékonyságának növelése. Nem kell előzetesen ezeket a szolgáltatásokat megvizsgálni?

Előrehaladás a gépesítésben

A negyedik ötéves tervben a könyvtárak gépi felszereltségét meghatározott szintre kell fejleszteni. Abból kell kiindulni, hogy kb. 4—5 esztendei előkészítés után lehet adatfeldolgozásra számítógépet beállítani. Ma felelőtlenség lenne ezt megtenni, mert a gépet a könyvtárügy nem tudná kihasználni. A számítógép tehát csak a következő ötéves terv első évére várható. Táplálására viszont meglehetősen sok ún. perifériás egység kell, pl. lyukszalagíró stb. Ezeket lehet az ún. gépi bemenetet előállítani és viszont, a gép a kész produktumot adhatja lyukszalagon is, s ezt ugyanezen lyukszalagíró berendezés írja vissza a szokásos, sokszorosításra alkalmas tükörre. Az egyik fő feladat tehát ezeknek *a berendezéseknek fokozatos beszerzése* és működésbe állítása az ötéves terv folyamán. A központi szolgáltatások mellé mintegy 6—8 szalaglyukasztó kell, de minden országos könyvtárban munkába kell állítani a feladatoktól lüggően néhányat. Addig, amíg a könyvtárak saját adatfeldolgozó gépparkja megkezdte működését, a számítógépes munkákat külső vállalatoktól kell megrendelni. Ennek a megoldásnak az az előnye, hogy nem lesz kihasználatlan kapacitás, hiszen a gépet csak annyira órára kell bérelni, amennyi föltétlenül szükséges. Másrészt mód nyílik a gondos kísérletekre. A számítógép üzembe állításakor már kipróbált, bevált rendszerekkel lehet kapacitását kihasználni.

De hát mi a remény arra, hogy ez a számítógép meg is lesz?

Ne feledjük el, hogy Magyarország belépett a számítógépet gyártó országok sorába, és ezt az iparágat erőteljesen fejleszteni is akarjuk. Létezik már magyar számítógép, az EMG 830-as univerzális, közepes teljesítményű, ún. második generációs gép, amely jelenlegi feladataink megoldására kiválóan alkalmas. Mai árakon egy jól felszerelt géppark kb. 25 millió Ft-ból beszerezhető. De nem is fontosak a pillanatnyi árak, hiszen a gép beállítása 5—6 év múlva esedékes. A lényeg: nincsenek elérhetetlen költségek, és — legalábbis a központi gépet illetően — nincsenek megoldhatatlan

devizaproblémák sem. Egyébként a könyvtárakba helyezett perifériális egységek költségei szinte a központi gép költségeivel azonosak.

Miután a könyvtárakban igényes szövegfeldolgozási munkák vannak, a számítógéphez korszerű nyomda is kell. Pontosabban, gondoskodni kell a kellő színvonalú sokszorosító apparátusról is. Külföldön most térnek át a számítógépről vezérelt fényszedő gépek alkalmazására. Ezek igen szép és változatos tipográfiával dolgoznak, kellő jelkészlettel rendelkeznek és ami döntő: igen gyorsak, mivel a szöveg semmiféle közbülső közegre nem kerül. A számítógép beállítása után ennek beszerzése lehetne a soron következő nagy beruházás.

Utoljára maradtak a *reprográfiai berendezések*. Nem azért, mintha másodlagos jelentőségűek lennének. A negyedik ötéves terv végére el kell érni, hogy a dokumentumok szolgáltatása zavartalan legyen, és bárhonnán elérhető, kellő mennyiségű reprográfiai kapacitás álljon rendelkezésre. Nem állhat elő az a helyzet, hogy az irodalmat modern eszközökkel dolgozzuk fel, de a kívánt anyagot nem tudjuk kézbe adni.

A reprográfiai apparátusnak közvetett haszna szinte felbecsülhetetlen. A könyvtárak gyűjtőköri együttműködésének legfőbb feltétele, hogy *legyen másolókapacitás*. Ha pedig a gyűjtésben megerősödik a már megindult kooperáció, akkor bővül a dokumentumbázis, javul a szakirodalmi ellátottság. A megfelelő dokumentumbázis minden könyvtári-tájékoztatói munka alapja.

Az elkövetkező öt esztendőben meg kell valósítani a *nemzeti bibliográfia gépesített előállítását*. De nemcsak a szűkebb értelemben vett nemzeti bibliográfiáról van szó, hanem a nemzeti bibliográfiáról, mint rendszerről. A megoldást tehát úgy kell megtalálni, hogy a nemzeti szakbibliográfiák, a nemzeti másodfokú stb. bibliográfiák ügye is rendeződjék.

További fontos teendő foglalkozni a folyóiratok központi katalógusának problémáival és megszervezni a lelőhelyjegyzékek gépi előállítását. Ugyanígy napirendre kell kerülnie a könyvek gépi úton előállított országos gyarapodási jegyzékének is. Ez sem elszigetelt probléma, mert a megoldást össze kell kapcsolni a szakonkénti, hálózati könyvtári gyarapodási és lelőhelyjegyzékek előállításával.

Ilyenformán a gépesítésben valamennyi könyvtár érdekelt.

Horváth Tibor

Kérdezz — felelek

F. J. JÁRÁSI KÖNYVTÁRIGAZGATÓ KÉRDEZI:

1. *Egyik munkatársunk 1967. április 20-tól 1970. május 15-ig gyermekgondozási segílyt vett igénybe. A szülési szabadság megkezdése előtt (1967. IV. 20.) a teljes évi rendes és tanulmányi szabadságát (12+30 nap) kivette. A kollégánál folyó év május 16-án munkába állt. Az 1969/70. év végi vizsgákra hány nap tanulmányi szabadságot vehet igénybe, s mennyi rendes szabadság jár részére az évben?*

2. *Az alábbi kulcsszámokba sorolt dolgozóknak hány nap pótszabadság jár?*

7008 Járásai könyvtárigazgató I.

7025 Könyvtáros I.

7026 Könyvtáros II.

7027 Könyvtáros III.

JOGI SZAKÉRTŐNK, DR. TAKÁCS JÓZSEF VÁLASZOLJA:

1. Munkatársukat rendes szabadságként 1968-ról áthozva az 1968. április 20-ig terjedő időre arányos rész illeti meg, mivel a 6/1967. (X. 8.) Mü. M. sz. rendelet 13. §-ának (4) bekezdése szerint a szülési szabadság tartamára a munkaviszony szünetelése ellenére is megilleti a szabadság. Az 1969/70. év végi vizsgákra a tanulmányi szabadságnak legalább fele megilleti, ez azonban — méltányosságból — kétharmad részig felemelhető, ha az első félévi vizsgákra való felkészülés több időt vesz igénybe, mint a második félévre. Megjegyzem, hogy ilyen részletes jogszabályi rendezés, de még állásfoglalás sincsen, s így a rendelkezések szelleméből kell erre következtetni. Rendes szabadság 1970-ben a munkában töltött hónapok alapján jár.

2. A költségvetési rendszerben gazdálkodó szervek dolgozóinak pótszabadságáról a Művelődésügyi Közlöny 1968. évi január 11-i számában (27. oldal) hivatalos közlemény jelent meg, amely kimondja, hogy a 14/1967. (XI. 9.) Mü. M. sz. r. 12. §-a (1) bekezdésének b) pontjában foglaltak szerint kell megállapítani a járásai könyvtári dolgozók pótszabadságát. E szerint az igazgatónak 9, a jelzett három „könyvtáros” kategóriába soroltaknak pedig egyenként 3 nap pótszabadság jár.

Viták az ifjúság könyvtári ellátásáról

A „Könyvtáros” májusi számában közöltük N. Rácz Arankának a 18 éves aluli ifjúság iskolai és közművelődési könyvtári ellátásával foglalkozó tanulmányát, s ugyanebben a számban ismertette Kisfaludi Sándor „A nevelés és a könyv” című előterjesztést. Szerkesztőségünk jelezte, hogy ezeket a tervezeteket az V. nevelésügyi kongresszus és a III. országos könyvtáros konferencia előkészítése során pedagógusok és könyvtárosok több helyen megvitatták. Az alábbiakban a vitákról számolunk be.

A témát tárgyaló viták legjellemzőbb vonása az *élénkség* volt. A tanácskozások elnökeinek nem az okozott gondot, hogyan tudják rávenni a résztvevőket, törjék meg a kínos csendet, sokkal inkább az, hogy az elviselhető időtartamon belül szót adhasanak minden jelentkezőnek. Emellett a felelősségtudatot emelnék ki, mely a felszólalások nagyobb részéből kicsendült. Ez annál örvedetesebb, mert nincs olyan pedagógiai és könyvtári terület, mely a megbeszéléseken ne lett volna képviselve.

A vitára bocsátott tézisekkel lényegében mindenki egyetértett, ha részleteket, vagy bizonyos megállapításokat vitattak is. Egy alkalommal hangot kapott az a vélemény, hogy a vitaanyag túlságosan „oktatáscentrikus” beállítottságú. Lehet, hogy az olvasás személyiségformáló hatására kevesebb hangsúly esett, de a munkabizottság a könyv munkaeszközzé válásában nemcsak oktatási, hanem nevelési kérdést is látott, s az volt az álláspontja, hogy nemcsak a szépirodalom olvasásának van személyiségfejlesztő hatása — bár különleges szerepe vitathatatlan —, s hogy a könyv, az olvasás nemcsak az önképzés, hanem az önnevelés eszköze is. Más hozzászólók így fejezték ki ezt: „a nevelésközpontúság azt jelenti, hogy a tantervi anyag ismeretképző hatását kell lemérni.”

Sajnos, a megnyilatkozásokból lépten-nyomon kiütközött, hogy még mindig *nem egyértelműen elfogadott* az olvasás szerepe a tanulásban, sokak gondolatmenetében még mindig elválik egymástól a tanulás és az olvasás. Az előbbit munkának, az utóbbit szórakozásnak, a szabad idő hasznos eltöltésének tekintik. Ők fogalmaztak úgy, hogy „akik megtanulták a leckét, olvashatnak”. Náluk merült föl az aggály, hogy a sok olvastatással túlterheljük a tanulókat, hogy most már minden tárgyból adunk majd kötelező olvasmányokat. Még mindig nem világos, hogy az olvasás *egy részét* tanulási módszernek tartjuk, a könyvek *egy részét* nem a tanulási folyamaton felül vagy kívül, hanem a tanulás során akarjuk olvastatni a gyermekekkel. Ezekről nyilván még tovább és még többet kell beszélgetnünk, vitatkoznunk, írunk.

Pedig a könyv szerepének éppen ilyen felfogását kell hogy jelentse az a szemléletváltozás, melyet a felszólalók kivétel nélkül sürgettek, s mely nélkül a feltételek lényeges javulására nem számíthatunk. Amíg ugyanis nem lesz meg az igény a jó iskolai könyvtárra, mint a korszerű oktató-nevelő munka műhelyére, amíg nem válik világossá a gyermekkönyvtárak fontos szerepe, addig folyvást *méltatlankodni kényszerülünk* a gyenge anyagi ellátottság, a szűkös elhelyezés és a ki nem elégítő szemlélyi feltételek miatt. Tévedtek azok a felszólalók — pedig szép számmal voltak! —, akik azt kívánták, hogy előbb meg kell teremteni a jó körülményeket, aztán majd megváltozik az emberek szemlélete. Abban azonban feltétlenül igazuk volt, hogy a szemléletváltozást nem a falusi pedagógusnak kell elkezdenie, s hogy a szemléletformálás bizonyos esetekben intézkedés — mégpedig ellenőrzött és számonkért intézkedés! — kérdése.

Egy-két esetben vita alakult ki az iskolai és a gyermekkönyvtárak funkciójának meghatározása körül. Ha egyesek azt a véleményüket fejezték is ki, hogy nem első-sorban különbségeiket, hanem egyező vonásaikat kell hangsúlyoznunk, a korszerű iskolai könyvtárak kifejlesztésének szükségességét végső soron senki sem tagadta. A munkabizottság úgy véli, hogy egységes rendező elv alapján kell fejleszteni a két könyvtártípust — nem egyiket a másik ellenében —, hogy megfelelhessenek saját feladataiknak. E fejlesztés kétségtelenül nagy erőfeszítést kíván, ezért igazuk volt azoknak, akik szóvá tették: külön kell választani a *közeli és a távlati* tennivalókat.

Sok szó esett a napközikről és a tanulószobákról. Akik említették, mindnyájan azért tették, mert ezeket jó „terepnek” tartják a gyermek és a könyv kapcsolatának kifejlesztésében. A kabinet-rendszerben tanító iskolák pedagógusainak véleménye megoszlott a kabinetekben elhelyezett könyvtári részlegek hasznáról; egyenlő számban lehetett érvet és ellenérvet hallani. Többen szóvá tették, hogy szorgalmazni kell a tanulók saját könyvtárainak kiépítését, s az a nézet is elhangzott, hogy az óvodák sem lehetnek meg könyvtár nélkül, és jobban kellene ügyelnünk az iskoláskor előtti gyermekekre, mert az irodalomhoz való érzelmi viszonyulás tulajdonképpen már náluk elkezdődik.

Sok bírálat érte a pedagógusokat. Ezeknek jó része önmagában helytálló is volt, de azok gondolkodtak helyesen, akik az összefüggésekre, a *körülményekre* is rámutat-

tak. Mert igaz az, hogy önállóságra csak az tud nevelni, aki maga is önálló, de akkor fel kell oldani a szigorúan kötött tanterveket, mert „a pedagógusnak is önállóságra van szüksége a körülcirkalmazott feladatok helyett”. Nem lehet figyelmen kívül hagyni a pedagógusok élet- és munkakörülményeit és ezen belül azt a tényt, hogy a pedagógusok túlnyomó többsége nő, nagyon sokszor családjánya, aki kétszeres túlterhelés áldozata. A társadalmi igények nőnek, s a pedagógusok lassan nem tudnak eleget tenni a nagy követelményeknek.

Igen megszívlelendő mozzanatra figyelmeztetett a budapesti vitán *Mátrai László* akadémikus, az Egyetemi Könyvtár igazgatója, mikor kifejtette, hogy veszedelmes dolog számításon kívül hagyni a gyermekek „időbüdzséjét”. A gyermekek túlterhelt életmódjáról, mely nemegyszer gátja az intenzív olvasásnak, több helyen szó volt, és néhányan elszomorító felmérési adatokat is idéztek. A túlterhelésért sokszor nem is elsősorban az iskola a felelős, hanem a szülők. A harc az iskolában az osztályzat-tizedekért (továbbtanulás), a kiterjedt magánórák és egyéb foglalkozások a felnőtteknél jobban igénybe veszik a gyermekek nagy részét. Ezzel függ össze az a megállapítás, hogy kevés a pszichológiai a könyvtári tevékenységben, ami főként az iskolai könyvtárban lenne fontos. Ilyen kérdések merültek fel: hogyan hat az olvasás a tanulmányi eredményre, miért nem olvas a gyermekek egy része, hogyan válnak olvasóvá, milyen különbségek vannak egy osztályon belül az olvasó és nem-olvasó tanulók között?

A széles körű vitában a felszólalók többször hangot adtak kétkedésüknek is „Csak elmondjuk véleményünket vagy érvényt is tudunk-e szerezni az állásfoglalásnak?” — kérdezték. „Hol lehet a valóságban látni azt, amit a tézisek megfogalmaztak? — hangzott a szónoki kérdés, s többen — nyilván eddigi tapasztalataik alapján — hozzátették: „Mínde utópia marad.” A többség azonban, elsősorban magából a tényből kiindulva, hogy ez a kérdés ilyen súllyal került napirendre, derűlátóan nézi a jövőt. Erre jogosít fel az a megnyilatkozás is, mely szerint „aki elolvassa az előterjesztést, megdöbben, érzi a felelősséget”. És bizonyára ezek lesznek többségben.

Kisfaludi Sándor

Kitüntetések

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa hazánk felszabadulásának 25. évfordulója alkalmából, népünk szabadságáért és a szocializmus építéséért végzett eredményes munkásságuk elismeréséül dr. *Keresztury Dezsőnek*, az Országos Széchényi Könyvtár fősztályvezetőjének; dr. *Kovács Máténak*, az Eötvös Loránd Tudományegyetem egyetemi tanárának; dr. *Mátrai Lászlónak*, az Egyetemi Könyvtár igazgatójának és *Vértes Györgynek*, az Országgyűlési Könyvtár igazgatójának a MUNKÁ ERDEMREND arany fokozata kitüntetését adományozta.

Az Olvasó népért mozgalom azért indult, mert kétségtelen tény, hogy ebben a hazában még nem mindenki könyvkedvelő ember. Igaz, az egy könyvesek száma megfogyott — a kalendáriumon kívül a legtöbb házban már újságot, folyóiratot is találunk —, de tennivaló még itt is akad! — Könyvek sorakoznak az egyszerű paraszti polcokon, s ha ez nem elég, azért merjük bátran kimondani, mert igazán örülünk annak, ami van, ami eredmény, de riaszt még a hiány. Riaszt azoknak a száma, akik nem olvasnak. Azt alig merjük leírni, hogy mennyire riasztó azok száma, akik nem is tudnak olvasni, vagy legalábbis nem értek az olvasni tudás olyan csúcscsúcsaira, hogy egy-egy könyv betüregetege mögött a mondatoknak, a tartalomnak belső valóságát értsék meg, érezzék át. A könyv jó íze, szaga ivódjon sejtjeikbe, s adjon kulturáltabb életet, emelkedettebb szintet nékik és rajtuk keresztül egész népünknek. Az Olvasó népért mozgalom első feladatát — nevezetesen azt, hogy ebben a hazában mindenki olvasó lehessen — az általános iskolában kell elvégezni, ott is már az alsó tagozatban. Raffinált módszerek, didaktikai cselofágások mellett és helyett a bölcs és okos nevelői áldozatvállalás az, ami elsősorban segít. Könyvtárainkban pedig: a hézagatlan könyvtárosi szolgálat és vezetőink jó példája.

Fonay Tibor
állami díjas pedagógus

Könyvekből, írók eszméléséből, magatartásából ismertem önmagamra, feladatomra. Én olvasóból lettem író és ma is olvasóként — a nyomtatott betű révén — reagálok mindenre.

Fábray Zoltán

ILLYÉS GYULA FONTOSABB MŰVEI

- Nehéz föld (versek). 1928. Nyugat.
 Sarjúrendek (versek). 1931. Nyugat.
 Oroszország. Útjegyzetek. 1934. Nyugat.
 Szálló egek alatt (versek). 1935. Nyugat.
 Petőfi Sándor. 1936. I. kiad. Nyugat, (legutolsó kiadás: 1967. Szépirodalmi).
 Puszták népe. 1936. Nyugat. (Legutóbbi kiadás: Puszták népe — Ebéd a kastélyban. 1970. Szépirodalmi).
 Rend a romokban (versek). 1937. Nyugat.
 Magyarok (napló). 1938. Nyugat.
 Külön világban (versek). 1939. Cserépfalvi.
 Összegyűjtött versei. 1940. Nyugat.
 Kora tavasz (regény). 1941. Révai.
 Válogatott versek. 1943. Révai.
 A tú foka (dráma). 1944. Nyugat.
 Hősökről beszélek... (költemény). (1933.) 1945. Sarló.
 Egy év. 1944. szeptember — 1945. szeptember (versek). 1945. Sarló.
 Hunok Párizsban. 1946. Révai.
 Szembenézve (versek). 1947. Révai.
 Franciaországi változatok. 1947. Nyugat.
 Összes versek. 1947. Nyugat.
 Lélekbűvár (szatíra). 1948. Révai.
 Két férfi (Petőfi — Bem.) 1950. Révai.
 Ifjúság (elbeszélő költemény). 1951. Szépirodalmi.
 Válogatott versei. 1952. Szépirodalmi.
 Fáklyaláng. 1953. Szépirodalmi. (4. átd. kiad. 1968. Szépirodalmi.)
 Hetvenhét magyar népmese. 1953. Ifjúsági Kiadó.
 Kézfogások (versek). 1956. Magvető.
 Dózsa György. 1956. Szépirodalmi.
 Három dráma (Ozorai példa. Fáklyaláng. Dózsa György) 1957. Szépirodalmi.
 Új versek. 1961. Szépirodalmi.
 Balaton. 1962. Corvina.
 Ebéd a kastélyban. 1962. Szépirodalmi.
 Nem volt elég (válogatott versek). 1962. Szépirodalmi.
 Másokért egyedül. (A kegyenc. A külön) 1963. Szépirodalmi.
 Ingyen lakoma. Tanulmányok, vallomások. 1967. Szépirodalmi.
 Dőlt vitorlák (versek) 1965. Szépirodalmi.
 A költő felel (válogatott versek) 1966. Kosmosz.
 Szíves kalauz (útjegyzetek). 1966. Szépirodalmi.
 Poharaim. (versek). 1967. Szépirodalmi.
 Fekete — fehér (versek). 1968. Szépirodalmi.
 Az éden elvesztése (oratórium). 1968. Magvető.
 Drámák. 1969. Szépirodalmi.
 Kháron ladikján. 1969. Szépirodalmi.

VERES PÉTER MŰVEI

- Az Alföld parasztsága. Oravecz kiadása, 1936. Magyar Élet, 1944.
 Számadás (önéletrajz). Révai, 1937. Szépirodalmi, 1963.
 Gyepsor. Magyar Élet, 1940. Szépirodalmi, 1954.
 Mit ér az ember, ha magyar? Magyar Élet, 1940.
 Ember és írás (tanulmányok). Bólyai Akadémia, 1941.
 Falusi krónika. Magyar Élet, 1941. Magvető, 1956.
 Szűk esztendő. Magyar Élet, 1942. Szépirodalmi, 1954.
 Szocializmus, nacionalizmus. Magyar Élet, 1943.
 Parazstsors — magyar sors. Magyar Élet, 1944.
 A válság éveiből (tanulmányok). Sarló, 1945.
 Húsz év (válogatott írások). Misztótfalusi, 1947.
 A paraszti jövő. Sarló, 1948.
 Ukrajna földjén (napló). Szépirodalmi, 1950.
 Próbátétel (elbeszélések). Szépirodalmi, 1950., 1955.
 Pályamunkások. Szépirodalmi, 1951.
 Tél a gyepsoron (elbeszélések). Szépirodalmi, 1951.
 Laci. Szépirodalmi, 1953.
 Útközben. Ország dolgáról, irodalomról. Szépirodalmi, 1954.
 Almáskert. Szépirodalmi, 1954.
 Rossz asszony (regény). Szépirodalmi, 1954.
 Közös gondjainkról (cikkek). Magvető, 1955.
 Asszonyhűség (elbeszélések). Bukarest, Áll. Irodalmi Kk. 1957.

Az ég alatt (vál. elbeszélések). Szépirodalmi, 1957.
 A kелletlen leány (regény). Szépirodalmi, 1960.
 A Balogh család. Szépirodalmi, 1961. I—III. (Szolgátság, 1950. Szegények szerelme, 1952. János és Julcsa, 1957.)
 Olvasónapló. Szépirodalmi, 1962.
 Tiszántúli történetek (elbeszélések). Magvető, 1962.
 Az ország útján (önéletírás). Szépirodalmi, 1965.

Évek során (naplójegyzetek). Magvető, 1965.
 Való világ (vál. elbeszélések). Szépirodalmi, 1966.
 Bölcs és balgatag őseink (tanulmányok). Szépirodalmi, 1968.
 Jelenidő (tanulmányok). Magvető, 1968.
 Szülőházam, „Hortobágy mellyéke” (válogatott írások). Kossuth, 1968.
 Őszi változatok (elbeszélések). Szépirodalmi, 1969.
 Napforduló (elbeszélések). Szépirodalmi, 1970.

VÁCI MIHÁLY MŰVEI

Ereszalja (versek). 1955. Magvető, 71 l.
 Nincsen számodra hely (versek). 1957. Magvető, 114 l.
 Bodza (versek). 1959. Magvető, 115 l.
 Mindenütt otthon (versek). 1961. Szépirodalmi, 151 l.
 A zesse-madár (tanulmányok, cikkek). 1964. Szépirodalmi, 319 l.

Szegények hatalma (versek). Magvető, 177 l.
 Kelet felől (versek). 1965. Magvető, 406 l.
 Akác a forgószeiben (válogatott versek). 1966. Kozmosz, 220 l.
 Eső a homokon (versek). 1968. Magvető, 164 l.

MAGYAR VÁRAK

Összefoglaló művek

GERŐ László: *Magyarországi várépítészet.* (Vázlat a magyar várépítés fejzeteiből.) 1955. Művelt Nép, 511 l., 1 térk. mell.
 GERŐ László: *Magyar várak.* 1968. Műszaki, 321 l.
 GERŐ László: *Építészeti műemlékek feltárása, helyreállítása és védelme.* 1959. Műszaki, 426 l.
 GERŐ László: *Váraink védelme. = Magyar műemlékvédelem 1949—1959.* 1960. Akadémiai, 77—95. l.
 GERŐ László: *Középkori vármaradványok mai magyar városképeinkben. = Századok.* 1964. 5—6. sz. 1053—1072. l. 8 t. (Megjelent különlenyomatként is.)

Bibliográfiák, mutatók

BÍRÓ Béla: *A magyar művészettörténeti irodalom bibliográfiája.* 1955. Képzőművészeti, 611 l.
 Elsősorban a magyar művészet és helytörténet c. fejezetei. Kiegészítése évenként a *Művészettörténeti Értesítőben* jelenik meg.
 CSOMOR Tibor: *Tartalom és mutató a „Műemlékvédelem” I—XI. évfolyamaihoz.* (1957—1967.) = Műemlékvédelem. 1968. 1. sz. melléklet, XVII l.
 RADOS Jenő: *Magyar építészettörténet.* 1961. Műszaki, 412 l.
 SZABÓ Erzsébet: *Tíz év (1948—1958.) műemléki irodalmának bibliográfiája. = Magyar műemlékvédelem 1949—1959.* 1960. Akadémiai, 257—269. l.
 Szerzői betűrendben mintegy 600 télt sorol fel.



Papp Iván ex libris

Tájegységi, megyénkenti összefoglalások

ENTZ GÉZA — GERŐ László: *A Balaton-környék műemlékei.* 1958. Képzőművészeti, 175 l.
 Tájegységenként s azon belül a helységek betűrendjében közli anyagát. A Balaton környéki várak egyik legjobb ismertetése.
 HERNÁDY Károly: *Nógrádi várak.* 1967. Nógrád m. Idegenforg. Hiv., 108 l.
 A községek betűrendjében csoportosítja sok történelmi és művelődéstörténeti adatot tartalmazó leírásait.

ILA Bálint — KOVACSICS József: *Veszprém megye helytörténeti lexikona*. 1964. Akadémiai, 438 l.

A történelmi Veszprém megyét s közsékeit — ezen belül a Bakony és a Balatonfelvidék várainak történetét — mutatja be. Gazdag bibliográfiát is tartalmaz.

RÜZSÁS Lajos: *A dunántúli védelmi vonal és a paraszt-polgári fejlődés a XVI—XVII. században*. 1968. Akadémiai, 225—254. l. (Klly.: MTA Dunántúli Tud. Intézet „Értekezések 1967—1968” c. kötetéből.)

A tárgyalt téma és a korszak elválaszthatatlan dunántúli váraink történetének tanulmányozásától.

Vártúrák kalauza. I. Észak-magyarországi, alföldi várak és vágúta-útvonalak. Szerk. Dely Károly. 1969. Sport-Medicina, 395 l., 9 térk. mell.

Egyes várakról

(földrajzi helyük betűrendjében)

CZAGÁNY István: *A budavári palota*. 1966. Műszaki, 194 l.

GEREVICH László: *A budai vár feltárása*. 1966. Akadémiai, 352 l., 4 mell.

GERŐ László: *A budai vár*. 1962. Képzőművészeti, 42 l. (Műemlékeink.)

GERŐ László: *A budai középkori királyi palota gótikus nagytermének helyreállítása*. = *Magyar műemlékvédelem 1963—1966*. 1969. Akadémiai, 53—67. l.

SZENTNEMÉNYI Béla: *Budavár hadiépítészete*. 1950. Állami ny., 146 l., 23 t. (Honvéd Levéltár és Múz. kiadv. 2.)

RADNAI Lóránt: *A Citadella*. 1963. Képzőművészeti, 31 l. (Műemlékeink.)

PATAY Pál: *A bujáki vár*. 1959. Képzőművészeti, 39 l. (Műemlékeink.)

KOPPÁNY Tibor: *Csesznek vára*. 1962. Képzőművészeti, 39 l. (Műemlékeink.)

KOPPÁNY Tibor — SÁGI Károly: *Csohány*. 1965. Pannonia, 31 l. (Műemlékeink.)

FERENCZ Károly — GERGELYFFY András: *A diósgyőri vár*. 1961. Képzőművészeti, 40 l. (Műemlékeink.)

DÉTSZY Mihály: *Vezető az egri várban*. 1965. Glóbus Ny., 36 l.

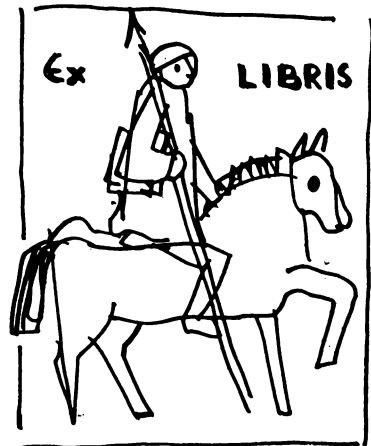
DÉTSZY Mihály — KOZÁK Károly: *Az egri várban álló gótikus palota helyreállítása*. = *Magyar műemlékvédelem 1959—1960*. 1964. Akadémiai, 31—72. l.

GALVÁN Károly: *Az egri vár*. 1958. Képzőművészeti, 46 l. (Műemlékeink.)

MOLNÁR József: *Eger török műemlékei*. 1961. Képzőművészeti, 37 l. (Műemlékeink.)

DEGRÉ Alajos — GERGELYFFY András — VALTER Ilona: *Az egervári vár története*. Zalaegerszeg, 1965. 52 l. (A Göcseji Múzeum közlem. 25.)

ZOLNAY László — LETTRICH Edit:



Esztergom. 1963. Panoráma, 245 l. (Útikönyvek.)

BORBÍRÓ Virgöl — VALLÓ István: *Győr városépítéstörténete*. 1956. Akadémiai, 324 l.

PARÁDI Nándor: *A gyulai vár átadásának építéstörténeti eredményei*. = *Magyar műemlékvédelem 1961—1962*. 1966. Akadémiai, 135—165. l. (Megjelent önálló kiadványként is.)

NOVÁKI Gyula: *A kemendi vár*. (Kemen dollár) Zalaegerszeg, 1960. 97—106. l. (A Göcseji Múzeum közlem. 6.)

ÉRI István: *Kisvárd*. 1965. Pannonia, 56 l. (Műemlékeink.)

GERGELYFFY András — SEDLMAYR János: *A kőszegi Jurisich-vár*. 1964. Képzőművészeti, 42 l. (Műemlékeink.)

ÉRI István: *Nagyvácszony*. 2., bőv. kiad. 1969. Pannonia, 79 l. (Műemlékeink.)

ANDRÁS Endre — BELITZKY János: *Nógrád*. Salgótarján, 1965. Nógrád m. Tanácsa, 59 l.

GERŐ László: *Pápa*. 1959. Műszaki, 263 l. (Városképek-műemlékek.)

SZABÓ Pál Zoltán: *A török Pécs*. 1958. Pécsi Városi Tanács, 84 l.

BELITZKY János — VADOS Andor: *Salgótarján*. (Salgótarján 1968.) Idegenforg. Hiv., 79 l.

DERCSÉNYI Dezső — GERŐ László: *A sárospataki Rákóczi-vár*. 2. kiad. 1963. Képzőművészeti, 97 l. (Műemlékeink.)

DÉTSZY Mihály: *A sárospataki vár helyreállítási munkálatai 1955—1962-ben*. = *Magyar műemlékvédelem 1961—1962*. 1966. Akadémiai, 67—88. l.

TAKÁCS Marianna, H.: *A sárvári vár*. 1957. Képzőművészeti, 46 l. (Műemlékeink.)

KOVÁCS András: *A siklói vár története*. Pécs 1963. Közs. Tanács — TIT, 76 l.

GERŐ László: *A siklói vár*. 1958. Képzőművészeti, 47 l. (Műemlékeink.)

KOPPÁNY TIBOR — KOZÁK Károly: *A sümegi vár feltárása és helyreállítása.* = *Magyar műemlékvédelem 1963—1966.* 1969. Akadémiai, 91—144. l.

KOPPÁNY Tibor — KOZÁK Károly — ZÁKONYI Ferenc: *A sümegi vár.* 1958. Révai ny., 99 l., 1 t.

NAGY Zoltán — PAP Imre: *Szeged.* 1960. Műszaki, 287 l. (Városképek-műemlékek.)

Szendrő. *Képek a volt város és várának történetéből.* Miskolc, 1959. Szendrő Közs. Tanács, 109 l.

MOLNÁR József: *Szigetvár török műemlékei.* 1958. Képzőművészeti, 34 l. (Műemlékeink.)

KOZÁK Károly: *Szigliget.* 1961. Képzőművészeti, 30 l. (Műemlékeink.)

KAPOSVÁRI Gyula: „*Oly igen szép, erős*

Szolnok vára vala...' A szolnoki vár a török korban. = *Jászkunság.* 1956. 1. sz. 36—40. l.

JENEI Ferenc: *A tatai vár.* 1956. Képzőművészeti, 41 l. (Műemlékeink.)

SZÍJ Rezső: *Várpalota.* Fejezetek a város történetéből. 1960. Gondolat, 643 l. 33 t. (Magyar világ.)

SZAKÁL Ernő: *A visegrádi Anjou-kori királyi palota gótikus kútházának rekonstrukciója.* = *Magyar műemlékvédelem 1963—1966.* 1969. Akadémiai, 159—186.

HÉJJ Miklós: *Visegrad.* 1956. Képzőművészeti, 69 l. (Műemlékeink.)

SÁGI Károly: *A zalacsányi törökkori várak.* Zalaegerszeg 1960. 131—135. l. (A Göcseji Múzeum közlem. 8.)

Összeállította: Csomor Tibor

MIT OLVASSUNK NYUGAT- ÉS ÉSZAK-EURÓPA PARTIZÁNMOZGALMAIRÓL?

Franciaország

ARAGON, Louis: *Szolgaság és dicsőség.* 1948. Szikra, 161 l.

CHABROL, J. P.: *Egy emberrel több* (regény). 1960. Európa, 232 l.

FEUCHTWANGER, L.: *Simone, a francia leány* (regény). 1—2. köt. 1959. Kossuth.

HAUSER, H.: *Öt perccel éjjél előtt* (regény). 1956. Új Magyar, 371 l.

LAFFITTE, J.: *Visszatérünk* (regény). 1950. Franklin, 156 l.

PÉRI, G.: *Daloló holnapok.* 1950. Szikra, 46 l.

PRÉVOST, A.: *Népszerűtlen emberek* (regény). 1958. Kossuth, 271 l.

SEMPRUN, J.: *A nagy utazás* (regény). 1965. Európa, 239 l.

TRIOLET, E.: *Az avignoni szerelmesek.* 1960. Európa, 112 l.

VERCORS: *A tenger csendje* (elbeszélések). 1960. Európa, 187 l.

Olaszország

ARPINO, G.: *A dombok árnyéka* (regény). 1965. Európa, 229 l.

CALEFFI, P.: *Milánótól a pokolig* (regény). 1955. Szikra, 239 l.

CALVINO, I.: *A pókfészkek ösvénye* (regény). 1957. Zrínyi, 269 l.

CERVI, A.: *Hét fiam volt* (visszaemlékezés). Tolmácsolta Nivolai R. 1957. Móra, 162 l.

MICHELI, M. de: *A GAP hetedik osztaga* (regény). 1963. Kossuth, 291 l.

PAVESE, C.: *Ház a domboldalon* (regény). 1957. Kossuth, 229 l.

VIGANO, R.: *Agnes halála* (regény). 1950. Révai, 190 l.

VITTORINI, E.: *Emberek és farkasok* (regény). 1963. M. Helikon — Európa, 291 l.

Hollandia

VRIES, T. de: *A vöröshajú lány* (regény). 1—2. köt. 1959. Táncsics.

Észak-Európa

FRANK László: *Az atom lázadása* (regény). 1955. Szikra, 207 l.

HOEL, S.: *Találkozás a mérőföldkőnél* (regény). 1965. Európa, 395 l.

LENZ, S.: *Városszerte beszélnek* (regény). 1965. Európa, 258 l.

STEINBECK, J.: *Lement a hold* (regény). 1958. Európa, 122 l.

SZIMONOV, K.: *Sziklás Norvégiában* (novellák). 1949. Új Magyar, 51 l.

Görögország

ALDRIDGE, J.: *Tengeri sas* (regény). 1947. Szikra, 239 l.

KEDROS, A.: *Felséges nép* (regény). 1953. Szépirodalmi, 221 l.

Öszeállította: Dr. Szalai György

En már a legelső irodalmi próbálkozásaimat is abból a belső indításból írtam: megmozgatni az emberekben valamit: a gondolkodást, a lázadásra való hajlamot és indulatot, az osztályöntudatot, a népi-nemzeti-közösségérzést, mindazt, ami továbbvisz a tethhez. Csak így lehet az írás maga is tett!

Veres Péter

Hogyan oldható meg az országos folyóiratok retrospektív helyismereti feltárása?

Szombathelyen, a megyei könyvtárak helyismerettel foglalkozó munkatársainak továbbképzési vitáján több hozzászóló fontosnak tartotta az ún. „központi megoldások” folytatását. Ezzel a fogalmazással tulajdonképpen minden olyan helyismereti vállalkozást egybefoglaltak, amelyek nem egy adott megyei könyvtár keretében valósulnak meg.

A megyei könyvtárosok számára szerencsés konzultációs lehetőséget teremtett az Országos Széchényi Könyvtár illetékes vezetőinek részvétele a szombathelyi vitákban. Így a bibliográfiai osztály vezetőjének nyilatkozatából világosan kitűnt, hogy a központi *helyismereti bibliográfiai szolgáltatás nem oldható meg a nemzeti bibliográfia apparátusával*. Sem a Magyar Nemzeti Bibliográfia, sem a Magyar Folyóiratok Repertóriumuma nem tekintheti feladatának a könyvek és az időszakos kiadványok helyismereti szempontú alaposabb feltárását. A helyismereti bibliográfia intenzívebb feldolgozást kíván, amelyre a kurrens nemzeti bibliográfia szervezeti keretei között nincs lehetőség. Segítő és előkészítő szerepre szívesen vállalkozik az OSZK egy-egy korszak feltárása érdekében, magát a feltárást azonban más lehetőségek felkutatásával kell megközelíteni.

A helyismereti munkával foglalkozók a gyűjteményszervezés és gyarapítás kérdéseivel eddig is sokat gyötködtek. Kevesebb szó esett a feltárás módszereiről, különösen az *időszaki kiadványok repertorizálásának gondjairól*. Pedig lassan ezen a területen is összegyűlik elegendő tapasztalat, hozzáfoghatunk az általános módszertani alapelvek megfogalmazásához.

Az országos folyóiratok helyismereti feldolgozására a közelmúltban kétféle módon is sor került. Szegeden általános tudományos könyvtárak dolgozóiból alakult munkaközösség, a Veszprémi Megyei Könyvtár pedig több megyei könyvtár energiáit fogta össze. Gyakorlati tapasztalataikat röviden *Fogarassy Miklós* összegezte a Könyvtárosban ez év elején (1970. 2. sz.).

A szombathelyi eszmecsere — egyebek között — megerősítette azt az álláspontot, hogy az országos folyóiratok és napilapok helyismereti szempontú feltárásának folytatása érdekében a megfelelő speciális ismeretekkel rendelkező munkacsoportok, munkaközösségek szervezése és működtetése továbbra is *időszzerű feladat*. A jövőben mégis abból a tapasztalati tényből kell kiindulni, hogy a *megyei könyvtár* e legsajátosabb helyi feladatát — a helyismereti szempontú periodika-feltárást — *nem képes helyben megoldani állományának hiányai miatt*. Például kínálkozik ebben a tekintetben a szombathelyi Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár, amely tavaly adta ki folyóiratállományának katalógusát. Becses, nagy értékű sorozatokat őriznek itt, részben a század elejétől a városban működő egykori könyvtárak hagyatékaként, részben a megyei könyvtár alapítása óta végzett rendszeres állománygyarapító tevékenység eredményeként. Mindennek ellenére hiányaik is igen jelentékenyek.

A szegedi munkaközösség által feldolgozott, helyismereti szempontból fontos hetven társadalomtudományi és művészeti folyóiratnak 1945 és 1965 közötti évfolyamaiból mindössze 16% van meg teljesen. Egy évfolyam vagy több évfolyam több száma hiányzik 32,5%-uknak, 23%-ukból több évfolyam hiányzik, 8,5%-ukból a sorozat nagyobbik fele, 20%-ukból semmi nincs meg.

Más megyei könyvtárban is hasonló, vagy még rosszabb arányokat mutatna az ilyen vizsgálódás. A két világháború közötti időből pedig a megyei könyvtárak nagy részének egészen kevés folyóirata van, már-már akadályozva ezzel a komolyabb kutatások bármilyen lehetőségét. Ilyen foghíjas állományra nem lehet retrospektív feltárást alapozni. Külön kérdés az, hogy mi módon lehetne enyhíteni a katasztrófális helyzeten? Pillanatnyilag meg kell elégedni a fenti helyzetrajzzal, amely egyúttal *elégéses érvet szolgáltat a nagy folyóiratállománnyal rendelkező általános tudományos könyvtárak helyismereti szempontból sem elhanyagolható szerepének bizonyításához*.

A munka tervezésének és megszervezésének terén mindenekelőtt a tervezést *gátló nehézségeket* kell kiemelni a csak szabad idejével gazdálkodó szegedi munkaközösség tapasztalatai alapján.

Nem annyira a folyóirattípusonként, sőt szinte folyóiratonként változó időigény kiszámításának pontatlansága, hanem inkább az *időhiányból fakadó nehézségek, az elháríthatatlan egyéb elfoglaltságok okozzák a nagy késéseket, határidőmulasztásokat*. A szervező a legtrikább esetben követelhet, hiszen adminisztratív eszközei nincsenek, anyagi eszközei pedig nem versenyképesek az olyan egyéb lehetőségekhez viszonyítva, mint az előadás, az óraadás, a fordítás stb. Marad számára a szüntelen „agitáció”,

lelkesítés, az ügy országos jelentőségének hangsúlyozása — ami persze csak átmeneti sikerekkel járhat.

Allandó feladat a *közös szemlélet és módszerek kialakítása* is. Ez a gyakorlatban bizonyos fokig a szakmai továbbképzésen, konzultációsorozat keretében történik meg. E nélkül a tartalmi problémákkal kapcsolatos döntéseket nem lehetne megfogalmazni, de szükség van rá a munkaközösség személyi összetételének gyakori változásai miatt is.

Mindezek mellett a *feltárás egyenletes színvonala érdekében minden egyes tételt ellenőrizni kell*, tartalmi és formai szempontból, az eredeti közlemények alapján. A revízió önmagában mintegy harmadával növeli meg a feldolgozás időtartamát.

Részletezhetnének még azokat a mozzanatokot is, amelyek csak a ráfordított időt növelik, új tételeket azonban nem eredményeznek. Ide kell sorolnunk a tételek megyenkénti szétosztását, megszámlálását, feljegyzések, elszámolások készítését, a csomagolást, címzést, a postára adást. Szegeden tíz, helyismereti vonatkozások szempontjából átlagosnak tekinthető folyóirat esetében az említett kiegészítő műveletek kb. 30 munkaórát kívántak. (Azok, akik a veszprémi szervezés keretében végeztek hasonló munkát az elmúlt két évben, saját tapasztalataik alapján megerősíthetik a mi megfigyeléseinket.)

Egyébként a szegedi, változó létszámú, sokféle képzettségű, munkaidőn kívül foglalkoztatott együttes négyévi működése alapján az a meggyőződés alakult ki, hogy *csak társadalmi alapokra ezt a munkát sem lehet helyezni*. Bizonyos ideig és elég nagy áldozatok árán lehet színvonalas, megbízható eredményt produkálni, hosszabb távon azonban nem tekinthető megfelelőnek ez a szervezeti keret.

Véleményünk szerint ahhoz, hogy *folyamatos és igényes szolgáltatássá lehessen fejleszteni az országos folyóiratok retrospektív feltárását, e vállalkozásokat intézményhez kellene kapcsolni szervezetiileg is, fenntartásukról pedig az érdekelt főhatóságok és könyvtáraknak közösen kellene gondoskodniuk*.

Mire gondolunk?

A szegedi munkaközösség a megyei könyvtáraktól kb. 70 000 Ft támogatást kapott az elmúlt négy évben, 25 000 helyismereti bibliográfiai tétel átadásáért. Ebből 65 000 Ft körüli összeg jutott a munkaközösség tagjainak díjazására. Ez egy személy folyamatos nyolcórás munkaidejére átszámítva 32,5 havi munkaidőt és kb. 2000 Ft átlag-illetményt jelent. Kereken két és fél év alatt 25 000 tételt elvileg egy személy is összegyűjthet, a gyakorlatban azonban gazdaságosabb, ha többen végzik ezt a feladatot.

Egy-egy könyvtárra a teherből átlagosan 3700 Ft jut, amely a földrajzi szóródás miatt elég szabályos részarányokat mutat 800 és 6000 Ft között. Ebből a nagyon somnás áttekintésből is kiviláglik, hogy az országos feladatokra szerveződő munkaközösségek támogatása a jelenlegi feltételek mellett egyértelműen előnyös, komoly megtakarítást eredményez minden résztvevő számára, s különösen kifizetődő a gyengébben vagy közepesen dotált könyvtáraknak.

A munka eredményeiből is részesülő, vagy folyóiratgyűjteménnyel rendelkező vidéki egyetemi könyvtárak erkölcsi támogatására továbbra is számítani lehet. Ez kiegészül helyiség- és eszközhasználattal, sőt esetleg a szükséges papírmennyiség juttatásának kedvezményével is.

A retrospektív folyóiratteltárás tárgyi feltételeinek megteremtése után arra kellene lehetőséget találni, hogy a személyi feltételek folyamatos biztosítására a megyei könyvtárak és a felsőbb hatóságok közös erőfeszítései néhány státusz szervezését tegyék lehetővé valamelyik, erre a munkára alkalmasnak látszó könyvtárban.

Az 1970-es év az előkészületek, a szervezés és az anyagi feltételek előteremtésének esztendeje lehetne. 1971-től már programszerűen kellene végezni a helyismereti szempontból számításba jöhető folyóiratok feldolgozását.

Legelőször is közös megállapodásra kell jutni a feldolgozás szempontja és a feldolgozandó folyóiratok címei, évköre tekintetében.

Teljességre törekedni nem lehet máris ebben a vonatkozásban sem. Ha kiadványban gondolkozunk, eleve kilátástalannak látszó célkitűzésről van szó.

A feldolgozás sorrendjét tekintve a korszakonként visszafelé haladás látszik célravezetőnek. Egy-egy korszak anyagának módszeres feldolgozása egyben az állomány hiányait is nyilvánvalóvá teszi, s menet közben a pótlások is megkísérélhetők, de mindenképpen el lehet végezni a deziderátá nyilvánartás felfektetését.

Támpontokat az országos könyvtári nyilvántartásokból, illetve a szakmai társadalmi szervezetek segítségével lehet szerezni.

Az OSZK kéziratban elkészítette az 1920—1944 között Magyarországon megjelent folyóiratok és hírlapok jegyzékét. Ez képezi a jelen munka számára a válogatás leg-szélesebb bázisát. A helyi organumok feldolgozása természetesen továbbra is a me-

gyei könyvtárak feladata marad, s kívánatos, hogy ez az országos feltárással párhuzamosan folyjék. Az itt jelentkező sajátos szempontokat a megyei viszonyokat részletesen nem ismerő személyek nem tudják érvényesíteni.

Hírlapok és hetilapok, csak szórakoztató tartalmú folyóiratok feldolgozásától egyelőre el lehet tekinteni. Az általános és a szakfolyóiratok kiválogatásában segítséget kellene kérni a TIT Országos Elnökségétől és az MTESZ-től. Ezek a szervezetek az értelmiség minden rétegét felölelik. Meg tudják jelölni azokat a folyóiratokat, amelyek a szakterület kutatása és a színvonalas ismeretterjesztés szempontjából számításba jöhetnek. Véleményem szerint a vezetőségek a kérést nem utasítanák vissza.

Végül a kiszemelt korszak feldolgozásra érdemes folyóiratainak ily módon összeállított címjegyzéke alapján az anyagot rangsorolni kellene, s a megállapított sorrendben meg lehetne kezdeni repertorizálásukat.

Az elmondottakban összegezhető a helyismereti bibliográfiai munka központi megoldásairól alkotott véleményünk. Reméljük, hogy problémafelvetésünk visszhangra talál, s a megyei könyvtárak munkatársai — esetleg más könyvtárak érdeklődői is — további kiegészítéseket fűznek hozzá.

Lisztes László

Könyvtárgépesítési ankét

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ április végén szakmai ankétot rendezett a könyvtári munka és szakirodalmi tájékoztatás gépesítéséről. Az ankéton a tudományos és szakkönyvtárak igazgatóin és a témával foglalkozó munkatársain kívül részt vettek a megyei könyvtárak képviselői is.

Papp István, a KMK igazgatója bevezetőjében elmondotta, hogy az érdeklődő könyvtárosok segítségével elkészültek a könyvtárak műszaki fejlesztésének irányelvei, amelyek a könyvtáros konferencia egyik alapdokumentumát képezik. Az ankét célja, hogy a könyvtárak közös álláspontot alakítsanak ki a továbbhaladást illetően.

Dr. Orosz Gábor, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ osztályvezetője referátumában ismertette a magyar tájékoztatásgepesítési törekvéseket és az eddigi eredményeket. Sorra vette azokat a területeket, amelyeken a kezdetektől, 1958-tól máig valamilyen gépesítési törekvések folytak. Megnevezte azt a 22 intézményt, amelyben a gépesítési munkálatok bizonyos eredményekkel jártak, s végül intézmények szerint áttekintette a tájékoztatásgepesítés helyzetét. A referátum meggyőzően bizonyította, hogy a gépesítésben lezárult a „hőskor”, s hazánkban is tervszerű, összehangolt munka kezdődik.

Molnár Imre, az Akadémiai Könyvtár csoportvezetője „A könyvtárak gépesítési helyzetképe” címmel tartott előadást. Ezzel kapcsolatos az a tény, hogy a KMK 1969 végén 156 könyvtárhoz küldött ki kérdőívet, amelyben gépi berendezéseikről, gépesítési munkáikról kért tájékoztatást, s a visszaérkezett 116 válasz legfontosabb adatait tartalmazó összeállítást az ankét résztvevői előzetesen sok-

szorosításban megkapták. Az előadó mégis az összeállításban szereplő adatok értékelése, kommentálása helyett, sajnálatosképpen, csupán a kiküldött anyag hosszadalmas ismertetésére szorítkozott.

A *vita* résztvevői két fontos problémakörrel foglalkoztak: a gépesített adatfeldolgozás és visszakeresés, valamint a reprográfia kérdéseivel. Általában a könyvtárgépesítési kutatások szervezetté tételét szorgalmazták, szoltak a gépesítés különböző nehézségeiről, s javaslataikban a megoldás irányát próbálták kijelölni.

Az ankét résztvevői végül az alábbi ajánlásokat fogadták el:

1. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ töltsön be koordináló és informáló szerepet a könyvtárgépesítési munkálatok továbbfejlesztésében.

2. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ a gépesítési irányelveknek megfelelően állítsa össze az előkészítő munkálatok országos tervét.

3. A megvitatott és elfogadott tervek alapján munkabizottságokat kell létrehozni, amelyek mielőbb kezdjék meg a szükséges kutatásokat.

4. A könyvtárak vállaljanak szerepet a kutatásokban. Küldjenek szakembereket a felállítandó munkabizottságokba, saját tervmunkáik sorába iktatva végezzenek a többi érdekelt könyvtárral összehangolt kutatást. A legnagyobb könyvtárak egy-egy fontos munkaterület gépesítésének kikísérletezését önállóan, a terület felelőseként végezzék el.

5. A gépi beruházások terén a jelen és a következő szakaszban elsősorban a reprográfiai berendezések és a lyukszalagos íróautomaták beszerzésére kell törekedni. Szükséges a könyvtárak mielőbbi bekapcsolódása is a hazai és a nemzetközi telex-hálózatba.

Nemzetközi együttműködés könyvek restaurálására és konzerválására

Az UNESCO és az olasz Közoktatásügyi Minisztérium védnökségével a firenzei Központi Nemzeti Könyvtár (Biblioteca Nazionale Centrale) „Nemzetközi együttműködés a könyv konzerválására” megjelöléssel nemzetközi tanulmányi összejövetelt rendezett márciusban 120 külföldi és olasz szakértő közreműködésével. A konferencián a szervező fél meghívására magyar részről *dr. Tombor Tibor* vett részt.

Ismeretes, hogy az 1966. évi novemberi tragikus árvíz súlyos károkat okozott a firenzei nemzeti könyvtárnak. A legfontosabb, legsürgősebb mentési munkák után nemzetközi összefogás eredményeként létrehozták a nemzeti könyvtár mellett a világ eddig legnagyobb könyvhigiéniái laboratóriumát, a film-és mikrofilm-laboratóriummal is rendelkező restauráló műhelyt, amelyben ez idő szerint 120 szakember működik.

Már e hatalmas restauráló laboratórium létesítése idején felmerült az a gondolat, hogy a szinte nagyüzemi jellegű firenzei tapasztalatokat, módszereket, eljárásokat az egész világ kincsévé kell tenni. Erre annál is inkább szükség van, mert a könyvtári állomány megőrzésének, konzerválásának és a megrongált állomány helyrehozatalának, restaurálásának rendkívül súlyos és felette költséges volta mindenütt foglalkoztatja az

érdektelt könyvtárosokat s a kultúrpolitikusokat. Világszerte nem kevesebb, mint 75 millió kötetet kellene megmenteni a pusztulástól. A restaurálás azonban ma még — kevés kivételtől eltekintve — a nagy könyvtárakban is kisipari módszerekkel s általában kellő tudományos megalapozottság nélkül folyik, sokszor csak néhány restaurátor serénykedésének eredményeként.

A firenzei egyedülálló tapasztalatok nemzetközi kamatoztatására egybehívott értekezleten elhatározták, hogy a Biblioteca Nazionale Centrale mellett „Centro Internazionale per la Preservazione di Libri e Manoscritti” elnevezéssel nemzetközi központot hoznak létre könyvek és kéziratok megővésére.

E központ feladata lesz a restaurátorok, a konzervátorok több szinten történő oktatása megfelelően szervezett állandó iskolával s időszakonként szervezett tanfolyamokkal. A központ tudományos kutatómunkát is végez majd, s megszervezi a restaurálással-konzerválással kapcsolatos kutatómunkát a tervszerű együttműködés és a munkamegosztás alapján.

A konferencián részt vevő delegátusok a központ szervezésére, statutumának elkészítésére s ennek az UNESCO párizsi központja elé való terjesztésére tisztagú szervező bizottságot választott, amelynek *dr. Tombor Tibor* is tagja lett.

A VÁSÁROSNAMÉNYI KÖNYVTÁR öt év után másodszor is megrendezte a „bereg-i hetet”. Az író—olvasó találkozókat ünnepi hetére először a felszabadulás 20. évfordulója alkalmából került sor. A 25. évfordulón az Olvasó néperért Mozgalom keretében rendezték meg az író—olvasó találkozókat, melynek író vendége volt Fábrián Zoltán, Féja Géza, Fekete Gyula, Jókai Anna és Varga Domokos. A járás vezetői a könyvtárosokkal egyetértésben elhatározták, hogy a beregi hétre minden ötesztendő jubileum idején írókat hívnak meg.



Bor István linómetszete

Tiszteletdíjas könyvtárosok irodalmi továbbképzése

A tiszteletdíjas könyvtárosok többségének hiányos az irodalomismerete, s a könyvkiadással, az irodalmi élettel kapcsolatos tájékozottsága is. Ezek a hiányok a könyvtári munka két fontos területén, az állománygyarapításban és az irodalom ajánlásában igen kedvezőtlenül hatnak. Ha baj van a könyvtáros olvasottságával, ízlésével, hogyan válogathat a megjelenő könyvek rengetegéből (még az Új Könyvek segítségével is nehéz a könyvtermésből a legjobbakat kiválogatni a rendelkezésre álló pénzért, mely sok helyen esetleg a 3000 Ft-ot sem haladja meg), a szaporodó ponyva és félirodalom rengetegéből, s hogyan szoktassa olvasóit az igényesebb, értékeesebb irodalomra, ha maga sem ilyen olvas.

Sajnos, igen kevés lehetőség adódik, hogy a túlterhelt és rosszul dotált tiszteletdíjas könyvtárosoknak e téren intézményesen segítséget nyújtsunk. Mi mégis megkíséreltük, mert úgy éreztük, hogy a falusi könyvtári munka színvonala enélkül nem fog emelkedni, pedig szükség lenne rá!

Próbaképpen célul tűztük ki, hogy alaposan ismerjék meg az 1945—1969 közötti időszak irodalmát. (Úgy véltük, hogy ezzel a felszabadulás 25. évfordulójának könyvtári előkészítését is megkönnyítjük számukra.) A feladatot két irányból közelítettük meg: a múlt év novemberében, az éves munkaértekezlet egyik programpontjaként *előadást hallgattak* a könyvtárosok a korszak irodalmáról, majd lemezről verseket. Ezzel egyidőben 32 kérdésből álló *kérdőívet osztottunk szét* közöttük, s azt kértük, hogy kitöltve, egy hónapon belül juttassák vissza könyvtárunkba. Teljesítménydíj keretünkben pedig pénzjutalmat tűztünk ki azoknak, akik a kérdésekre helyesen válaszolnak.

A kérdések első nagy csoportjában általános jellegű irodalmi, művészeti témáink szerepeltek. Fel kellett sorolni irodalmi folyóiratainkat, József Attila-díjasokat, a veszprémi Petőfi Színház mai témájú darabjait, irodalmi alkotásokat az atomveszélyről, a megye irodalmát tárgyaló kiadványokat stb. Az ide vágó ismeretek nélkülözhetetlenek nemcsak a könyvtáros számára, hanem hozzá tartoznak az átlagos képzettségű olvasó általános műveltségéhez is. A kérdésekre adandó válaszok többségükben megtalálhatók voltak egy kis utánjárással (színházi plakátok, folyóiratjegyzékek), vagy például a Magyar Irodalmi Lexikon felütésével. Tudatosan törekedtünk arra, hogy az irodalmi kézikönyveket a könyvtárosok gyakorlottan forgassák, s hogy a hasonló típusú kérdésekre az olvasóknak válaszolni tudjanak.

A továbbiakban a főbb műfajok kiválóságai következtek: szerzőkre, művekre, regényhősökre kellett ráismerni — versrészletekből, közismert kritikusok találó sorai alapján, vagy a regény, dráma témájának felvázolásából. Segítségül többször utaltunk az Új Könyvekben szereplő ismertetésekre (a megfelelő hivatkozási számmal). Ezzel is bizonyítani akartuk, hogy az Új Könyvek jelenlegi és korábbi évfolyamait jól fel lehet használni a tájékoztatásban. Ahol lehetőség kínálkozott, utaltunk az irodalmi alkotáshoz kapcsolódó filmre, rádió- vagy tv-feldolgozásra is, hogy az összefüggésekre felhívjuk a figyelmet.

A kérdőívek kitöltésére sokan vállalkoztak: 52 könyvtáros közül 21, köztük többben hibátlanul oldották meg a feladatot. Nagyon örültünk ennek az eredménynek, noha sok gondot okozott a kis teljesítménydíj-keret szétosztása a sok vállalkozó között.

A továbbiakban is folytatni fogjuk a továbbképzésnek ezt az előadásra és kérdés-sorozatra épülő formáját. A témaköröket szűkítjük: kisebb időszakot vagy egységesebb témát választunk, de azt alaposabban szeretnénk feldolgozni. Jelenleg az 1900—1945 közötti időszak nagy prózairóira vonatkozó kérdések összeállításán dolgozunk.

Balogh Ferencné

a Veszprémi Járási Könyvtár (Balatonalmádi) igazgatója

A VILÁG LEGNAGYOBB KÖNYVÉT most restaurálják Lipcsében. Friedrich Wilhelm von Brandenburg herceg atlasza ez az óriáskönyv, amely 1665-ből származik, súlya 125 kg, mérete: 2,1×1,7 méter. (N)

ÉRDEKES LELETRE BUKKANTAK Krakóban, a dominikánus szerzetesek kolostori könyvtárában: a szláv nyelvek 1641-ben kiadott szótárának egy példányára. A szótár 28 kétszlopos oldalból áll és 2500 szót tartalmaz. (N)

A KOMÁROM MEGYEI KÉPVISELŐK szokásos évi értekezletükön megtárgyalták a megye könyvtári helyzetét. Meghallgatták a megyei könyvtár igazgatójának beszámolóját, majd élénk vita keretében elsősorban az olvasói arányszám növelésének, a könyvállomány és a könyvtárak fejlesztésének problémáival és lehetőségeivel foglalkoztak. Végül elhatározták, hogy bizottságot küldenek más megyékbe könyvtári tapasztalatok gyűjtése céljából. Az ülésen a képviselőkön kívül a megyei pártbizottság első titkára, a Népront megyei titkára és a megyei tanács művelődésügyi osztályának vezetője is részt vett, a miniszteriumot pedig a könyvtári osztály vezetője képviselte.

A FELSZABADULÁS NEGYEDSZÁZADOS ÉVFORDULÓJÁNAK tiszteletére a Paksi Járási Könyvtár képzőművészeti pályázatot hirdetett az általános iskolák részére „Felszabadult országunk 25 éve” címmel. A beérkezett 127 rajz, fafaragás, gyurmából és egyéb anyagból készített tárgy közül a legjobbakat kiállították a járási könyvtár gyermekrészeiben, majd a községekben vándoroltatták. Ugyancsak a felszabadulási évforduló és a Lenin centenárium alkalmából kép-, plakát- és dokumentumkiállítás nyílt a járási könyvtárban, és készült a községi, valamint három tanyai könyvtár részére. (Sz. L.)

A FONYÓDI JÁRÁSI KÖNYVTÁR gyermekrészelegének versmondó klubját meglátogatta Fábian Zoltán, az Írószövetség titkára. A klubban, mely gazdag lemezgyűjteményt őriz és használ föl a verskultúra fejlesztésére gyakran összejönnek a gyermekek, és ott kiváló színészek előadásában hallgatják a magyar líra legszebb alkotásait. Fá-



bián Zoltán kifejezte reményét, hogy az Olvasó népért mozgalom keretében több hasonló versmondó klub létesül.

A VASÁRNAPI NYITVATARTÁSRA mind többen térnek rá a paksi járás könyvtárai közül. Legújabbban a Száz falu — száz könyvtár mozgalom keretében nemrég avatott bikácsi klubkönyvtár, továbbá Bölcse, Dunakömlőd, Kajdacs, Pusztahencse, Sárszentlőrinc könyvtára és jónéhány kölcsonzóalmás lépett a vasárnap is nyitva tartó könyvtári intézmények sorába. A tiszteletdíjas könyvtárosok díjazását is rendezték a községi tanácsok. Ez év elejétől 2460 Ft-tal emelkedett a kifizetésre kerülő tiszteletdíjak összege. (Sz. L.)

EREDMÉNYESEN ZÁRULT a Komárom megyei községi könyvtárosok felszabadulási emlékversenye. A kitűzött célt elérték: a verseny ideje alatt az olvasótábor 1083 új olvasóval gyarapodott. A résztvevő 64 könyvtár közül 47-ben az előző évi fölé emelkedett az olvasók száma. Az első három helyen Skáfár Pálné bakonyisárákányi, Malcsik Tivadarné bársonyosi községi könyvtáros és Pethő Incéné dadi klubkönyvtáros végzett. Befejeződött a szakszervezeti könyvtárak jubileumi olvasótáborzó versenye is, amelyben a legjobb eredményt elért könyvtárosoknak mintegy 10 ezer forint összegű pénzjutalmat osztottak ki. A két kategóriában meghirdetett verseny győztese Bara Ferencné, a nyergesújfalusi Eternit Művek, illetve Törő Sándor, a Bábolnai Állami Gazdaság könyvtárosa lett.

ÚJ OSZTÁLYOKAT SZERVEZTEK a Könyvtár-tudományi és Módszertani Központban, amelyben most már a következő hat osztály működik: hálózatfejlesztési osztály (vezető: Szente Ferenc); olvasáskutatási osztály (vezető: Gerő Zsoltné); az „Új Könyvek” szerkesztősége (vezető: Iszlai Zoltán); tudományos és szakkönyvtárak módszertani osztálya (vezető: Bereczky László); oktatási osztály (vezető: Vadász Ferencné). A tájékoztatói osztályt ideiglenes megbízással Szilágyi Tibor vezeti.

ÚJTÍPUSÚ PAPIRT állít elő katalóguscédulák készítésére a svájci „Zürcher Papierfabrik an der Sihl” gyár. A szintetikus, vizálló, rendkívül rugalmas és nagy szakító és hajlító szilárdságú, a mesterséges és a természetes fény hatására színet nem változtató, saválló papír „Syntosil” néven került kereskedelmi forgalomba. A firenzei Központi Nemzeti Könyvtár mellett működő Restauráló Laboratórium megvizsgálta e papírt, s arra a megállapításra jutott, hogy az új papír gyártási tulajdonságai rendkívül alkalmassá teszik katalóguskartonok készítésére, de előnyösen használható a könyvkötészetben és a restauráló laboratóriumokban is. (—rt—)

SZERZŐI ESTEN találkozott a közönséggel Bereczky László író és Iszlai Zoltán költő, Szalay Pál író társaságában. A két fiatal alkotó a Könyvtárosnak gyakran jelentkező és szívesen fogadott szakírója. Sikeres irodalmi bemutatkozásuk a budapesti I. kerületi Művelődési Házban, az intézmény „Rakparti esték...” nevű irodalmi rendezvénysorozatának keretében történt.

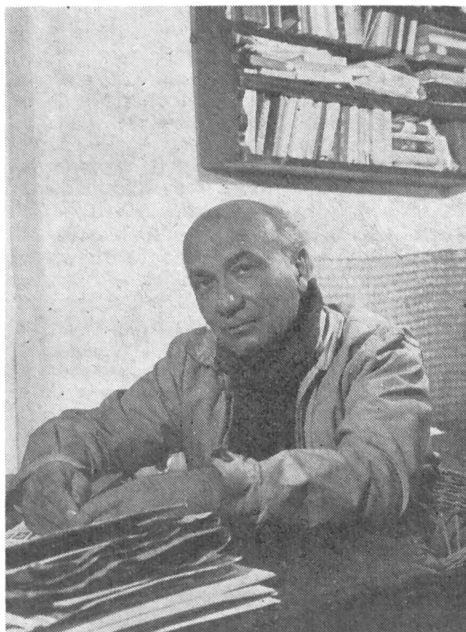
BESZÉLGETÉS ILLYÉS GYULÁVAL

Illyés Gyulát nem kell bemutatnunk olvasóinknak, sem pályaképét fölvezőnünk, ismerősebb ő mindenkinél: nemzeti klasszikus, aki itt jár közöttünk, a „legmesszebb látó magyar”, kinek minden sora közügy, s aki bármiről szól is, a legfontosabbat mondja ki mindannyiunkról, mindannyiunkért. Lelkünkbe költözött eleven lelkiismeret; juhász-szamadói gond készíti az értünk perlő aggodalomra, még borulatása, keserű szavai mögött is a remény munkál, s a tett vágya: öntudatra ébreszteni, megtartani ezt a sok megpróbáltatásba belefáradt kis népet, hogy éljen, legyen, teremtsen, fennmaradjon. Több mint közéleti költő: azoknak a nagy ősöknek mai utóda, kik ostorozó, sirató, jövőbe mutató igékkel jártak népünk előtt századok óta, és akik felelős, kemény szavaikat nemzedékről nemzedékre tovább adták, megőrizve népet, szellemet, költészetet, s megteremtették azt a sajátos magyar lírát, mely több mint versek gyűjteménye, több mint egyéni érzelmek és gondolatok tárháza: maga a lélek menedéke, a nyelvében élő nemzet szellemi otthona. A puszták népének fia bevette az európai műveltség várát is, és szerte vitte költészetünk hírét a világba, miközben anyanyelvére fordította a fél világ legrangosabb költőit. Valóban „rendkívüli követ”, mert szellem és kultúra megbízottja, aki nagy elődeihez hasonlóan úgy magyar, hogy kitarja szívünket minden előtt, ami egyetemes és emberi. Életművét e jubiláló tavason „érdemelten, szépen koszorúzták” a harmadik Kossuth-díj: nép és kormányzat elismerése egyetértően találkozott e kitüntetésben. Csatlakozott ehhez a külföld is: az osztrák írók a Herder-díjat szavazták meg számára.

Ez alkalomból kértük meg, hogy nyilatkozzék a könyvtárosoknak. Ő, aki a *Haza a magasban* című versben olyan örökértékű megfogalmazását adta a költészetében élő nemzet gondolatának, hogyan értékeli szellemi emelkedésünket, olvasó nevelő-munkánkat? Hiszen ő maga mondta: „A nemzetek sorsa ismét a nép felkészültségén és felemelkedésén fordul meg, a felemelkedésen azt is értve, hogy az ország irányításáig.”

— A szellemi emelkedés nehezen mérhető. Hamis képet kapunk, ha az olvasott könyvek számára hivatkozunk. Nem minden irodalom, amit az emberek olvasnak, ha az irodalom alatti szórakoztató műveket is olvasmányoknak tekintjük, akkor szépségüket a statisztikát a telefonkönyvvel vagy akár a szakácskönyvvel is, ezeket lapozgatják legtöbbször, és ezeket is ólomból szedik. A művelődésnek azonban ma már nem egyetlen — csak legcélravezetőbb — útja az olvasás. A rádió és a tv sokkal több figyelmet kelt. Az ország szellemi szintjét talán leginkább ezeknek a tömegkommunikációs eszközöknek a színvonalán lehet lemérni. En ezzel a színvonallal nem vagyok elégedett: nem a nép eredeti ízlését kutatják és csiszolják, hanem sokszor idegen kultúrpolitikát tukmálnak rá. A „Röpülj páva” népdalverseny volt zenei téren az első olyan cselekedet, amely végre szót adott a népnek.

*„Figyelj hát és tanuld a példát
a messzehangzóan is némát:
Karolva könyvem kebelemre,
nevetve nézek ellenemre.”*



De a tömegkommunikációs eszközök más okból is aggodalmat ébresztenek bennem. Azelőtt az emberek énekeltek, táncoltak, meséltek, vagyis cselekedtek valamit. Most némán, mozdulatlanul, tétlenül nézik, amit más művel. Elsorvad így az alkotóerő. Szemléletes példát mondok erre: aki régebben Angliában járt, láthatta, hogy még a falvakban is 20—30 futballpálya várta a sportolókat: népi játék volt a labdarúgás. Nem nézték, hanem játszották. És mivé lett? Ma két — többnyire hivatásos — csapat rúgja a labdát és sok ezer ember nézi. Ettől a helyzettől féltem a kultúrát. Elszakad a közös tevékenységtől, látvánnyá lesz. Világjelenség ez: másutt legfeljebb több az adóállomás, nagyobb a választék, de a passzivitás ugyanaz.

— Ezt a helyzetet véleménye szerint jobb műsorpolitikával sem lehetne megváltoztatni?

— Inkább úgy mondanám: nem csak jobb műsorpolitikával. Hiszen akkor egy rendelet is elég volna! Több kellene: olyan műsorösszeállítások, mint a számomra oly örömteli „Röpülj páva” volt, mert ez nemcsak a nép izlését szólaltatta meg, de az alkotóerejét is. Hányan készültek erre a versenyre! Es hányan dúdolták együtt az énekesekkel, otthon a képernyő előtt dalainkat! Mozgósító erejük volt ezeknek az adásoknak! A népi alkotóerő ilyen felszabadításához azonban az oktatás, népművelés teljes összefogása kellene.

— A könyvtárosok sokfelé emlegetik, hogy Illyés Gyula meglátogatta őket. A kaposvári könyvtár vendégkönyve is őrzi sorait; hogyan látja ebben a koncepcióban a könyvtárosok erőfeszítéseit?

— Valóban több könyvtárban jártam, szinte az ország valamennyi részében mutattak nekem könyvtárakat, sokszor — mint Veszprémben, Kaposvárott — nagyon szépeket is. Örömmel szemléltem őket, de fájó szívvel is: ami valódi érték bennük, az még mindig a keveseké. Amit népi alkotóerőben, népi kultúrában vesztettünk, azt nem pótoltuk „magas kultúrával”. Minden illúziót keltő felméréssel ellentétben úgy látom, hogy a nép kulturális színvonala süllyedt — persze nem az írástudást és a szakmai tudást értem ezen —, hanem az igaz művészet iránti fogékonyságot.

— Pedig a könyvtárosok a maguk keretei között valóban őszinte lelkesedéssel fáradoznak ezért az igazi kultúráért, a népművelés egészében ők teszik a legtöbbet. Csak azt nem szeretem, ha vizsgálni kezdik, hogy egy könyvet hányan olvasnak, mert e cselekedetükkel egyszerre háromfelé szűrnak: megsértik a sokat olvasott író (tömegizlést szolgál), megsértik a ritkán forgatott könyv szerzőjét (népszerűtlen) és végül az olvasókat is (sekélyes az izlésük).

— Am néha az is előfordul, hogy az olvasók a magasszintű irodalom legnagyobb képviselőit is nagyon szeretik...

— Igen, a nagy könyvtárakban, ahol sok az értelmiségi olvasó. Mindazonáltal az ilyen vizsgálódás hamis. A közizlés mérésére finomabb módszereket kell keresni. De hát nem is a mérészkedés a fontos, hanem a valóság, melyet a számok, adatok csak kozmetikáznak. Nem elég könyvet adni a népnek: megfelelő életkörülményeket kell teremtenünk, amelyek lehetővé teszik az olvasást.

— „Egy kis független nyugalmat, amelyben a dal megfoghat” — amint Arany János mondta.

Bár mellett lehetne
ebben a nép könyvtárában
Székhelye, Köztársaság

1969. X. 1. 1.

Illyés Gyula

Illyés Gyulának

Illyés Gyula bejegyzése a Kaposvári Megyei Könyvtár vendégkönyvében

— *Úgy van! Több szabad időt! Szellemi kérdésekkel nem lehet futtában foglalkozni. A „szabadidő-kérdés” fogalma divatba jött nálunk. De hol van az a szabad idő? Dolgozni, közlekedni kell, háztartást ellátni, jó volna egészségesen élni — és csak ezek után ülhetünk le olvasni, ha van hozzá egy nyugalmas sarok. Nem elég művelődésre biztatni, nem elég könyvtárat építeni, mert a hajszolt, kapkodó ember, még ha kétségbeesetten törekszik is, akkor sem tudja megemészteni, átgondolni olvasmányait, s így azok lepereregnek róla, nem válnak vérévé, szellemi birtokává.*

— *Nálunk a gyors gazdasági átalakulás következtében igen megsokasodtak az ingázók. Több százezer ember siet a hajnali vonatokkal közeli és távoli városokba, a közlekedés elrabolja szabad perceiket. Fialalok, öregek, asszonyok, anyák érkeznak úgy a munkahelyükre, hogy már fáradtan kezdik a napot. Milyenek lesznek, mire este hazaérnek? Sehol, egész Európában sehol sem olyan idegesek és türelmetlenek az emberek mint nálunk. Elvárhatjuk-e ezektől a törődött munkásoktól, hogy olvassanak az úton?! És ha valamelyikük mégis megteszi, mi marad meg az emlékezetében? Nem elég a gyakran viszonylag magas kereset, mert az emberek még nem tudják úgy megváltoztatni az életkörülményeiket — például a munkahely közelében a megfelelő lakást megszerezni —, hogy ez a kulturális felemelkedéshez alapot adjon. Enélkül pedig nem könnyre — amit amúgy sincs hová tenni —, hanem itálra fogják költeni a pénzüket.*

— *Mint népéért felelős író, és az Olvasó népért mozgalom elnökségi tagja. miben látja legfontosabb teendőinket?*

— *Ahhoz, hogy a haza a magasban, tehát a költészetben és a tudatban éljen, ahhoz előbb alapozás kell a mélyben, az életben, valóságban, közérzetben. Tettre és áldozatra kész, öntudatos hazafiságot csak úgy remélhetünk. De ehhez nélkülözhetetlen, hogy az irodalom őszintén, becsületesen, kendőzetlenül tárja fel, mik a gondjai annak a közösségnek, melyet én a magyar anyanyelvűek közösségének nevezek. Ez a közösség pedig határainkon belül veszélyes jeleket mutat. A legutóbbi népszámlálás rádbbent mindannyiunkat; határainkon belül a magyar anyanyelvű lakosság győngyében szaporodik, mint bármely szomszédos országban az ott élő magyarság.*

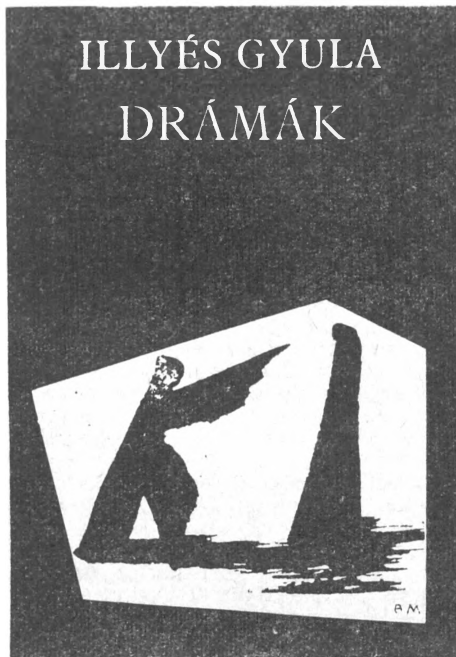
— *Romániában drákói törvények biztosítják a népesedést.*

— *Igen, de Csehszlovákiában, Jugoszláviában, Kárpát-Ukrajnában nincsenek ilyen szigorú rendszabályok, mégis magasabb a magyar anyanyelvű lakosság népesedési aránya, mint nálunk. A mi lakosságunk tíz év alatt csupán 350 000 lélekkel növekedett — ezt is csak annak köszönhetjük, hogy az orvostudomány fejlődése hosszabb ideig tartja életben az öregeket. Ha egy országban az öregek lesznek többen, akkor az az ország tulajdonképpen fogyatkozik. Hogy is lehetne megtartó erő a „haza a magasban”, a szellemi haza, ha nem lesznek aggyelők e szellem hordozására?*

— *Úgy érzem, ezt a veszedelmet mi, akiknek a toll a fegyvere és munkaeszköze, nem tudatosítjuk eléggé. Megmutatom Veres Péter utolsó levelét. A Tiszták olvasása után írta. Befejező mondata így hangzik: „lenni vagy nem lenni — ez itt a kérdés.” Pedig Pétert nem lehetett olyan sötétenlátással vádolni mint engem, aki úgy látom, hogy hazánkban a magyar anyanyelvűek közössége nemmel felel a jövőnek. Kardinális, lényegbe vágó intézkedésekre volna szükség, de ilyeneket csak akkor lehet életbe léptetni, ha maga a nép is belátja helyzetét, ha érti, akarja a segítséget, mert különben a népi érzület visszautasítja azt.*

— *Íróink legjobbbbjai évek óta fáradoznak e népi érzület változtatásán.*

— *Szerintem ma ez a magyar író legfontosabb feladata. Veszélyben a fennmaradásunk: nem beszélhetünk másról, nem kelthetünk illúziókat, nem terelhetjük el a figyelmet arról, ami életbevágó! De az is természetes, hogy nem elég az írói szó,*



ha csak a néphez intézzük. Takarékoságot kell hirdetnünk minden téren: ne pazaroljunk fényűző, túlméretezett, nem elsőrendűen fontos dolgokra, hanem építsünk lakásokat, házakat, telepítsünk ipart a munkaerő közelébe, könnyítsük az emberek életét, hogy kedvük legyen továbbadni azt. Jó közérzetet teremteni: ez az országos politika gondja. Ontudatos népet nevelni: ez a miénk.

— Ha számukat kevesli is — bízik-e a fiatalokban?

— A minap temették Veres Pétert. A temetés után Németh Lászlóéknál gyűltünk össze néhányan, írók és költők. Vitáztunk. Borulátásomat ostorozták a többiek. Elmondtam, hogy soha nem láttam annyi felnőtt férfit sírni, mint ott a koporsónál. Nemcsak Pétert sirattuk: a magunk ifjúi álmait, reményeit is vele temettük. De alig láttam sorainkban fiatal. Juhász Ferenc szembeszállt velem, ő látta a sírnál a gyermekünket, akik — bár még talán nem értik egészen Péter életművét — a veszteséget mélyen átérezték. Lehet, hogy Juhásznak igaza van, és én nem néztem eléggé körül. És lehet, hogy abban is neki van igaza, hogy ezek a fiatalok folytatják a küzdelmet a mi céljainkért. Am én mégis aggódok, félek a nemzedéktől, melynek többsége nem szokott bele élete első pillanatától a testvéri közösségbe. De távol áll tőlem, hogy bármiről is ítélkezem a fiatalok fölött. Ők az előző nemzedék vonásait viselik, nemcsak arcukon, hibáikban is. Nem a pedagógusokat kárhoztatom, egyedül csak a családot, melynek fogvatékosságait a jellemformálás terén a legjobb iskola sem pótolhatja.

— Illyés Gyula intő, figyelmeztető szavára igen nagy szükségünk van. Pessimizmusa mögött mégis reményt sejtünk: csak az küzd ilyen elszántan, aki titokban bizakodik. Juhász Ferencel is azért vitakozott, mert hallani akarta a kívánt ellenérveket, mindannyiunkért azért vív és vívódik, hogy oka lehessen a reményre.

— Így van.

— A napokban kapta meg a Herder-díjat. Mivel eddig inkább francia irodalmi kapcsolatai voltak közismertek, örömmel hallottuk, hogy most az osztrákok is méltányolják munkásságát.

— Engem is meglepett ez a kitüntetés, mert a német nyelvterületek irodalmával eddig alig volt kapcsolat, azt sem tudom, ismernek-e engem Ausztriában? A nagy kultúröbcselőről elnevezett díj — az utóbbi években Kodály és Németh László kapták meg — a dunavölgyi népek összefogásáért folytatott munkálkodást jutalmazza. Most, a díj átvételkor is fölhasználtam az alkalmat, hogy e népek helyzetéről és barátságuk szükséges voltáról szóljak. Minket gyakran vádolnak nacionalizmussal, meggyőződésem, hogy ma igaztalanul. Ideje volna, hogy történéseink is abbahagyják az örökös önostorozást, azt, hogy mindig bennünket feleltetnek meg. Mert nem nacionalizmus az, ha a nemzeti érzés védekezik! Támadni pedig senkit sem akarunk és nem is tudnánk. Hol van ma olyan kívánságunk, mely a más rovására óhajtana érvényesülni? Mi magyarok, a nép és a költők békességet szeretnénk, összefogást, őszinte barátságot.

— A Herder-díjnak e szerint semmi köze sincs a herderi jóslathoz, mely nagy költőinkre mindig oly erős hatással volt, és nem kapcsolódik a nép jövőjéért érzett aggodalomhoz sem?

— Érdekes, hogy igen sokan asszociálják a díjat és a jóslatot. (Herder ugyanis egyik munkájában úgy vélte, hogy a törökdúlástól megtizedelt magyarság elvesztette életképességét és pusztulóban van.) A herderi jóslat közismert, ám azt kevesen tudják, hogy Herder később, mint megalapozatlant, visszavonta feltevését. Ő nem volt a magyarok ellensége, nem fenyegetni akart, csak figyelmeztetni. A díj és az én aggodalmaim között semmi kapcsolat nincs, csupán bennem él a kívánság, bárha visszavonhatnám én is minden aggályos figyelmeztetésemet, akárcsak Herder.

— Engedje meg a mindannyiunkat nagyon érdeklő kérdést: min dolgozik?

— Verseket írok. Egyelőre semmi mást. Ami a szívemet nyomta, mind elmondtam a Tisztákban.

— Végezetül: mit üzen a könyvtárosoknak és a közöttük igen nagy többségben levő könyvtáros nőknek? Hiszen nőkről — fiatalokról és öregekről — kevés író és költő szól olyan igaz megbecsüléssel, mint éppen Illyés Gyula.

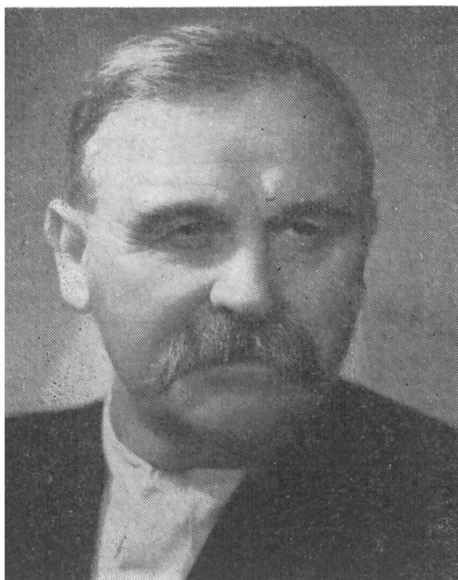
— A könyvtárosságot női szakmának érzem. Amint a gyermeket az anya tanítja meg a beszédre — innen az anyanyelv kifejezés — a dédelgető asszonyi szó viszi szellemiekben is előre az emberiséget. Magam is szívesebben és hamarább olvasok el egy-egy könyvet, ha kedves asszonyi biztatás kíséri, mintha racionális férfi érvelés nyomja a kezembe. A szellem kincseinek átadására, továbbítására a nők a leghivatottabbak. Kezükből édes az étel, izesebb a költői szó is, ha ők mondják. Könyveimet náluk tudom a legjobb helyen és rájuk bízom sorsukat.

— Köszönjük nyilatkozatát és még inkább bizalmát. Minden igyekezetünkkel azon leszünk, hogy megérdemeljük.

Bozóky Éva

VERES PÉTER

1897 — 1970



felemelkedő nép jelképévé vált. Íróként is kétkezi dolgozó maradt. Kivirágzott benne egy magatartás, amelyet ismételni lehetetlen, de amelynek tanulságait követni kell. Azt, hogy hünek kell lenni az elindító közösséghez, mely legjobb fiait arcának viselésével bizza meg. Hünek a szellem útmutatásához, amelynek segítségével meg tudjuk találni helyünket a világban. Bátran kell élni az életet, alkotó erővé változtatva megpróbáltatásait. A magunk fejével gondolkodni, hogy egyénként is, nemzetként is önmagunk teljességét adhassuk. Hogy nem elég csupán látni és bölcsen szemlélődni: munkálkodni is kell szüntelen, mert cselekvés viszi előre a világot. Hogy a legnagyobb érték — mint sokszor hangoztatta — az arányérzék, amely mértékét adja kicsi és nagy dolgainknak.

A munkásmozgalom iskolájában nevelődött, s a hazaszeretnek is példájává vált. Nemzetté formálódott benne a nép, követhető utat mutatva paraszti osztályának. A szellemi élet mindene volt, egyszerűség és nagyság egy személyben.

Váratlanul hagyott itt bennünket, nem voltunk felkészülve halálára. Mióta börtönben és nélkülözésben szerzett tudóját kényszerű, nehéz aratásban legyőzte, nem is hallottuk, hogy beteg lett volna. Erősen, mindig frissen jelzett meg közöttünk, azt hittük, pátriárkai kort ér meg. Utolsó betegségének híre szájról szájra terjedt, de bizakodtunk, hogy legyűri a halált. Nem így történt.

Könyvtárainkban ránk maradt életműve, de ez nem nyújt elegendő vigasztalást, amiért személyét elvesztettük. Veres Péternek az élete is remekmű volt, s hogy ez veszendőbe ment, nem enyhül a fájdalom.

Valóban tündöklő életpályát futott be. Benne tetőződött az a folyamat, amely a népi hősök irodalmi megjelenésével, a Toldival és a János vitézzel indult. Ahogy Petőfi és Arany levelezése jósolta, a nép végül is úrrá lett a közéletben. Ezt a mélyben folyó készülődést jelezte a két világháború között a parasztírók: Szabó Pál, Sinka István, Erdélyi József és mások alkotóként való megjelenése, hogy a sor Veres Péterben váljék teljessé. A legmélyebb falusi szegénységből, a gyep-sorról jött s az egész parasztság, az egész



Könyvtárosok között 1954-ben a badaacsonyi találkozón (MTI Fotó — Papp Jenő felv.)

Mint alkotó „megteremtette századunk paraszti életének epikus, szociográfikus, művészi enciklopédiáját”.

Nekünk könyvtárosoknak külön is il-lik búcsúztatni. A mi hivatástudatunk is emelkedett általa. A könyvtár indította el a zsellérfiút, aki megértette Shakespeare-t és Tolsztojt. A könyvtárból me-ritett tudás segítségével emelte általános emberi szintre a nép igényét, fejlesztette kifejezési színvonalát. Mint olvasó nem „magánakvaló” széplélek volt, ha-nem a közösségnek hasznot hozó gazda. Élete végéig vezette olvasónaplóit, s az önművelés valóságos hazai csodájaként az ország egyik legszorgalmasabb olvasó-jából legműveltebb fiává vált. A nép hallatlan tudásvágya testesült meg benne.

Állandó személyes kapcsolatot tartott nemcsak írókkal és alkotókkal, nemcsak

parasztokkal és munkásokkal, hanem hivatásukra készülő fiatal értelmiségiek-vel, hivatásukat komolyan vevő könyv-tárosokkal is. Levelezőlapjait szünet nél-kül küldözgette az ország különböző ré-szeibe és a határon túlra. Minden isme-rősét számon tartotta, mindenkire emlé-kezett, mindenkihez volt szava, mosolya. A nép közvetlensége mutatkozott meg modorában, képzeletet mozgatott, tett-vágyat pezsdített. „Mindenki kapott tőle ösztönzést, aki magyarul beszél és a ma-gyar nép közösségébe tartozik.”

A könyvtárosok közül is sokan állták körül koporsóját. Mi is vállaljuk örök-ségét. Példájához akkor leszünk hűek, ha az élénk kerülő fiatal olvasókban fel-tételezzük a Veres Péter-i magasztok megközelítését.

P á l d y R ó b e r t

VÁCI MIHÁLY

1924 — 1970



Mikorra ezeket a sorokat kinyomtat-ják a rotációs gépek, a farkasréti sírt ta-vaszi záporok paskolták feketére, a virá-gokat a fagyosságok hajnalainak dere csipte meg, a földet, körülötte és felette a földet a nyáreleji nap szikkasztotta csontosság-keménnyé, a koszorúk, selyem-szalagjain elfakultak a betűk. Nem men-ti már a friss fájdalom a leírt mondatok

aritmiáit, nem elég a halotti beszédek „jaj neked és jaj nekünk” zokogása.

Váci Mihály élt negyvenhat évet, Nyíregyházától Hanoiig. Gyalogszerrel indult el a tanyák homokdombjai közül, s repülőgép hozta testét vissza Ázsiából. Nem vonat kereke törte össze koponyá-ját, nem hangzott fölötte a „Der springt noch auf” döreje, nem a lassan ölő rák alattomos indái hálózta be törékeny és megtört testét. Melle mögött hordozta a „halk-piros sebet — szelíd medáliát”.

Már összerokadsz, — végre mondd:
mit is akarsz hát, te bolond?
Ki biztatott e sorsra itt,
hogy szívedet rohamra vidd,
és kitárt mellel odaállj,
hol a veszély szíven talál?

Váci Mihály negyvenhat évet élt. Szí-vének szegezett „gyorsanölő szép szenvedé-lyeit” nem akarta az öregség megmért-megfontolt aprópénzeire váltani. Amiről írt — a forgószélben álló akácról, a szár-nyaló jegenyéről, a mendegélő két tehén-kéről, a térdeplő ködről, a tengerről, a százhuszat verő szívről, a szegények ha-talmáról, az értelmes terhek alatt gör-nyedőkről, a minket gazdagító szabad-ságról, a miránk hasonlító kommuniz-musról — a lírai paraszt-legenda szép ízeivel és a XX. századi gondolkodó okos szavaival fogalmazódott verssé. S nem-

csak verssé. Eltemethetetlen emlékké vált mindez. Nappalokat és éjszakákat átszövő gondná. Az agyat robbanóvá hevítő szenvedélyé. A tírják tanyák alacsony egéből ívelő élete pedig leutánozhatatlan s mégis példaszzerű, mindenütt ottthont találó magatartássá.

... Jó a földön.

És mindenütt jó, ahol élni kell.
Mindenütt van, ami bánattal eltöltsön,
s ami egy életet megérdemel.

Negyvenhat évet élt. Negyvenöttször érte meg a szabolcsi akácok virágnylását. Most, negyvenhatodszor nélküle nyitnak a fák a tiszántúli homokon és felette, sírja felett a farkasréti temetőben. Fehér fürtös virágok gyászolják ezután minden tavasszal.

Ahová hullt, azt a világot
összemarkolja odalent,
s széthulló rögökből virágot,
értelmet és rendet teremt.

Bölc s István

MŰSAK címmel, új köntösben, gazdagabb tartalommal, negyedévenként megjelenő folyóiratként látott napvilágot a Múzeumi Magazin. A folyóirat célja a közönség, különösképpen a pedagógusok és az ifjúság ismeretterjesztő igényű, rendszeres tájékoztatása a művészet és a tudomány minden, múzeumi vonatkozású területéről. E célból Hazai tükör rovatában magyar, Világszerte rovatában pedig külföldi témájú, érdekes írásokat közöl sok jó képpel. A kitűnő papíron készült lapot a Népművelési Propaganda Iroda adja ki, főszerkesztője Nemes Iván, szerkesztője Tóbiás Áron. A folyóirat valószínűleg népszerű olvasmánya lesz a könyvtárak klub-övezetét látogató közönségnek.

AZ ALFÖLD szerkesztősége és a Magyar Könyvtárosok Egyesületének debreceni csoportja ankétot tartott a folyóirat márciusi számában megjelent, Az Olvasó népert mozgalom és a könyvtárak című tanulmány témájából. A felszólalók kivétel nélkül egyetértettek a tanulmány megállapításaival. Az ankét ezen az egyetértésen túl arra a kérdésre kereste a feleletet, hogy mit kell tennie az Írószövetségnek az Olvasó népert mozgalom fejlesztése ügyében és mit kell tenniük a könyvtárosoknak, hogy a tanulmány elvei gyakorlattá váljanak.

Értesítjük a könyvtárak, klubok és népművelési intézmények vezetőit, hogy az Országos Tanszergyártó és Értékesítő Vállalat rövid határidőre szállít minden igénynek megfelelő minőségű bútorokat:

- **KÖNYVTÁRI BERENDEZÉSEKET,**
- **ÜLŐGARNITÚRÁKAT,**
- **OLVASÓSZOBAI BERENDEZÉSEKET,**
- **ASZTALOKAT, SZÉKEKET,**

továbbá egyedi tervek alapján készített

- **BEÉPÍTETT TELJES BELSŐ BERENDEZÉST,**
- **EGYEDI BÚTOROKAT.**

TANÉRT Bútorosztály

Budapest, VIII., Szentkirályi u. 12. Tel.: 130-857

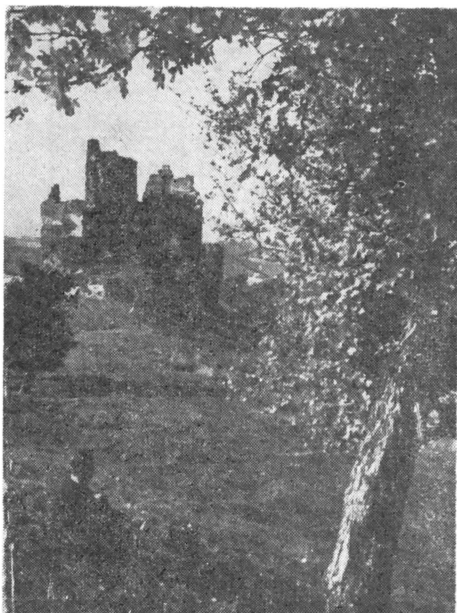
MAGYAR VÁRAK

Keveset kímélt meg az idő közülük. Vívta a török, rombolta a német, pusztította az elmúlt korszakok tudatlansága, szegénysége, közönye. Ami közülük megmaradt, azért a felszabadulás után indult meg az igazi küzdelem. Bázisa Európa egyik legkorszerűbb műemléki törvénye, több tudományág új eredménye s művelőik szenvedélye, valamint államunk nagy anyagi áldozatvállalása, továbbá társadalmunk ébredő lelkiismerete, érdeklődése, amellyel műemlékeink, váraink felé fordul.

A felszabadulást követő negyed században többet s tervszerűbben tettünk a várak „megvívásáért”, illetve helyreállításáért, mint a végvári rendszer kiépítésétől 1945-ig az előző századok. Természetes, hogy a műemléki irodalomban is tükröződik a kor erősödő érdeklődése a várak iránt. A monografikus művekben ugyan nem bővelkedünk, de a megjelent könyvek színvonala magas, a bennük foglalt

építészeti, történeti, régészeti eredmények a nemzetközi élvonalba emelik őket. A tanulmányok, cikkek száma is egyre nő, az idegenforgalom, a turisztika, a honismereti mozgalom igényei mind több népszerű közlemény írására ösztönöznek. Témakörük is mind változatosabb, alig vagy egyáltalán nem ismert várakhoz kalauzolnak, bővítik az olvasó ismereteit s haladó hagyományaink tisztetetére nevelik.

A felszabadulás után írt monografikus művek sorát *Gerő László: Magyarországi várépítészet* (Vázlat a magyar várépítés fejezeteiből) című munkája nyitotta meg, 1955. évi megjelenésének a budai középkori királyi vár maradványainak helyreállítása adott aktualitást és az a felismerés, hogy a megmaradt magyarországi váranagy feltárása és konzerválása sürgősen szükséges. Anyagfeltárása a történelmi Magyarországra terjed ki. A várak kialakulásának és fejlődésének tárgyalása során Európa más országainak várépítésébe is betekintést enged, és érdekes összehasonlításokra teremt alkalmat. További fejezetei a magyar várépítés fejlődéstörténeti korszakbeosztásával s a vártípusok bemutatásával foglalkoznak. Tárgyalásának vezérfonala a várak s ezzel párhuzamosan a haditechnika változásainak nyomon követése a földváraktól a bástyás várakig. A független magyar erődökkel, templomerődökkel, várkastélyokkal, várberendezésekkel, várbrázolásokkal ismert meg, s jellemzi a megmaradt mai várállományt. A nagy építészeti- és művelődéstörténeti anyagra támaszkodó monográfiát több száz fénykép és ábra, bőséges és nagyon érdekes jegyzetanyag, valamint bibliográfia egészíti ki. Részletes név-, hely- és tárgymutató, valamint térképmelléklet alapján tájékozódhatunk benne. Olvasmányként is érdekes, mint kézikönyv pedig nélkülözhetetlen. A 4500 példányban megjelent munka hamar elfogyott. Hasonló célú kézikönyv csak 1968-ban jelent meg, mégpedig a Műszaki Könyvkiadó gondozásában: *Gerő László: Magyar várak* című munkája. Ez nem az előbb említett vármonográfia újabb, bővített kiadása. Témájában a mai Magyarország határára belül marad. Szerkezete is eltér az 1955-ös kiadástól. A magyar



Vártúrák kalauza

várépítésnek — főleg történeti korszakbeosztásának — csak rövid vázlatát adja, s ezt egészíti ki a váraknak a korábbiánál teljesebb leírásával, melyben már tükröződnek a régészeti és művészettörténeti kutatások legújabb, gazdag eredményei. A bevezető az európai várépítéssel kialakulását ismerteti antik előzményeivel együtt, s e szélesebb képbe a magyar várépítészet fejlődése jobban beilleszthető. Áttekinti a várépítés jellegzetes korszakait, az ezekben megjelenő fontosabb típusokat, figyelembe véve a védelem, a haditechnika mindenkori igényeit és szintjét, hatását e típusok (pl. lakótornyok, külső- vagy belső-tornyos várak, bástyás várak) kialakulására. Részletesen ismerteti a különböző típusokba tartozó magyar várakat, pusztulásukat a török kor után, majd helyreállításukat, konzerválásukat, környezetük műemléki rendezését s a váraink mai felhasználását. A függelék azokat a várakat is bemutatja, amelyekből csak kevés maradvány ismert, némelyikét csak oklevelek említik, s ma már helyük nem azonosítható régészeti kutatás nélkül. Szól azokról is, amelyek sok érdekességet ígérnek, de még régészeti feltárássra, építéstarténeti kutatásra várnak. A jegyzetek sok történelmi és könyvészeti adatot tartalmaznak. A nagyon szép kiállítású kötetet mintegy 250 kitűnő fénykép, rajz, faksimile illusztrálja, a tájékoztatóst helymutató könnyíti meg.

A magyar várhelyreállítás egyik nemzetközi méretekben is legkimagaslóbb vállalkozása a budai középkori királyi palotának és környezetének feltárása, helyreállítása, konzerválása s újbóli bekapcsolása az életbe. (Több rangos kulturális intézménynek, könyvtárnak, múzeumnak ad majd helyet.) Az újjáépítést sokfelé kiterjedő alapos régészeti, történeti, építészeti s más tudományos kutatásnak kellett szükségképpen megelőznie. Ennek eredményeit foglalja össze az Akadémiai Kiadó gondozásában megjelent hatalmas kötet: *Gerevich László: A budai vár feltárása* című monográfiája. A vezető röviden összefoglalja a várbeli munkálatok történeti előzményeit s fontosabb eseményeit korunkban. A könyv lebilincselően érdekes történeti és művészettörténeti utazás a különböző korokban s a budai vár legkülönbözőbb részeiben. Végigkalauzol a vár legrégebbi részein, Zsigmond udvarának maradványai között, a Csonkatoronyban és környékén, az udvarok és bástyák, épületek, termek, falak, épületszárnyak, védművek során, s az építészeti, régészeti, művészettörténeti értékelést, az eredmények s látványlók bemutatását át- meg átszövi a történelem sok ténye, adata, érdekessége. A mintegy félezer kép, tábla, metszet, a



nagyméretű térképmelléletek s a világos, jól szerkesztett szöveg az olvasót szinte személyes átéléssel felérő élményben részesíti. A kötet jegyzetanyaga tartalmazza a legfontosabb könyvészeti adatokat.

Népszerűbb hangvételű, de hasonlóképpen igényes és érdekes könyvet ajánlhatunk a budai vártól elválaszthatatlan Budavári Palota történetéről. *Czagány István: A budavári palota* című munkája a palota és a többi Szent György téri épület történeti, műemléki értékeit, városképi szerepét, új célokra történő újjáépítését és feltárást ismerteti. Részletes képet ad a pusztulásuk előtti állapotukról, a háborús károkról, a helyreállítási elképzelésekről és eddigi eredményeiről. A mű képanyaga rendkívül gazdag, javarészt eddig nem publikált, másutt alig fellelhető. Külön mutatja be a Budavári Palotát, s külön részt szentel a Szent György-téri épületeknek, el nem választva történetüket az egész budai vár sorától és újjáépítésétől. Adattár és sok könyvészeti adatot tartalmazó jegyzetanyag egészíti ki a szép kiállítású kötetet.

A várainkról — s általában műemlékeinkről — alkotott kép csak akkor lehet teljes, ha bepillantunk helyreállításuk, életrekeltésük műhelytitkaiba. *Gerő László: Építészeti műemlékek helyreállítása és védelme* című munkája végigkísér azon az úton, amelyen egy romból védett s lehetőleg az élet vérkeringésébe újból bekapcsolt műemlék lesz. Bevezető-

je foglalozkodik a műemlékek — s így a várak — értékelésével és védelmével a szocializmus korában. Vizsgálja pusztulásuk s fennmaradásuk okait, a műemlékvédelem gyakorlatát, feladatait, műszaki kérdéseit, a műemléki együttesek kialakításának problémáit. Sok korszerű külföldi és magyar példával — közöttük várhelyreállításokkal — illusztrálja a modern műemlékvédelem gyakorlati munkáját. A kötetet 350 remek kép díszíti.

A várak iránt növekvő érdeklődésnek örvendetes megnyilvánulása az idegenforgalmi, turisztikai szervek sokféle gazdag programja: vártúrák, emlékünnepek stb. A szervezett turisták körében már régi hagyomány a vártúramozgalom, az emléktúra-útvonalak feltárása és bejárása. Elsősorban az ő igényeiket szolgálta a *Vártúrák* c. könyvecske, mely sok közművelődési könyvtárban megtalálható. A fejlődő honismereti mozgalom és a belső idegenforgalom igényei halaszthatatlanná tették egy igényes, sokoldalú és gyakorlati útbaigazításokat is tartalmazó kalauz megjelentetését. A Medicina kiadásában látott napvilágot a közelmúltban a *Vártúrák kalauza* első kötete, amely észak-magyarországi és alföldi várakat s vártúra-útvonalakat ismertet. A kötet a szó legjobb értelmében kalauz. Szerkesztésében sok régész, történész, földrajztudós, honismereti szakíró stb. vett részt, s közreműködtek megyei idegenforgalmi és természetjáró szervek is. Első részében a magyar várak és a turizmus kapcsolatáról, múltjáról és jelenkori feladatairól, majd a várépítés hazai történetéről, a várak formáinak, típusainak kialakulásáról olvashatunk két rövidebb tanulmányt. A második rész Pest, Nógrád, Heves és Borsod megyék, a harmadik pedig Bács-Kiskun, Békés, Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár és Csongrád megyék várait és vártúra útvonalait írja

le. A kalauz külön értéke, hogy a méltatlanul elfelejtett *alföldi várak* egész sorára hívja fel a figyelmet, amelyek közül történelmi múltjával vagy építészeti megoldásával nem egy felveheti a versenyt az ismertebb hegyvidéki várakkal. Az egyes váraleírások történelmi és építészeti ismertetést, irodalomjegyzéket (szépirodalmat, verseket is!), közlekedési tanácsadót, túraleírást tartalmaznak. Az ízléses kiállítású kötetet sok szép fénykép illusztrálja. Benne tárgy- (hely), név- (történelmi személyekről is) és irodalommutató alapján, s kilenc, megynként megszerkesztett térképmelléklet segítségével tájékozódhatunk. A *Vártúrák kalauza* — melynek második kötete a dunántúli várakhoz vezet majd el — nem hiányozhat egyetlen közművelődési könyvtárunkból sem.

A különböző tájegységek várait, illetve az egyes várakat bemutató könyvek ismertetésére nincs mód e szemle keretében. Az általában használt útikalauzok szükségzavú adatainál bővebb ismertetéseket olvashatunk a Képzőművészeti Alap, majd később a Pannonia kiadásában megjelenő *Műemlékeink* füzetsorozat várakkal foglalkozó kötetében s a Műszaki Kiadó gondozásában megjelenő *Magyar műemlékek* illetve *Városképek-műemlékek* sorozat városmonográfiáiban. Az általánosan használt művészeti lexikonokon, műemlékleíró kézikönyveken és topográfiaikon kívül nem nélkülözhetjük az Országos Műemléki Felügyelőség kiadásában megjelenő *Magyar műemlékvédelem* című tanulmánygyűjtemény sorozatot, s az önálló városmonográfiákat sem. A folyóiratok közül elsősorban a *Műemlékvédelem*, a *Művészettörténelmi Értesítő*, a *Magyar Építőművészet* és a *Turista* közül gyakrabban várismertető cikkeket, tanulmányokat.

Csomor Tibor



PARTIZÁNREGÉNYEK

II. Nyugat- és Észak-Európa partizánharcainak irodalma

1940-ben a náci Németország lerohanta Nyugat- és Észak-Európa kis nemzeteit, megszállta Franciaországot. A gyors sikerek a könnyű zsákmány reményével áltatták az olasz burzsoáziát, és Mussolini a francia összeomlás előtti pillanatban hadat üzent Franciaországnak.

Dánia, Norvégia, Hollandia és Belgium — ez utóbbinál leszámítva az első világháborús német lerohanást — hosszú-hosszú idő óta nem ismerte már a háborút. Ezek az országok megvívták polgári forradalmukat, viszonylagos polgári jólétben éltek és büszkéek voltak nemzeti hagyományaikra. A hollandok a tengeről elhódított homokon virágzó mezőgazdaságot teremtettek, a kicsiny Belgium fejlett nehéziparral büszkélkedhetett, Dánia és Norvégia a nagyhatalmakkal szemben is mindig meg tudta őrizni függetlenségét. S most rájuk tört egy kíméletlen ellenség.

E kis nemzetek ellenállási mozgalma talán kevésbé járult hozzá a német hadigépezet felőrléséhez, de magas erkölcsi értéket képviselt. És bár az áruló együttműködés politikai jelképe Quisling, a norvég miniszterelnök lett, de a norvég közemberek között kevés áruló akadt.

Sigurd Hoel: Találkozás a mérőföldkőnél c. regényének főhőse szégyenkezve latolgatja, hogy a németekkel együttműködő norvégok aránya elérte-e a lakosság 20%-át. Annyira megdöbben őt az árulás, hogy sorra veszi volt egyetemi kollégáit és azoknál, akik árulók lettek, keresi az életük során bekövetkezett lelki töréseket, mert ezek nélkül magatartásuk értelmetlen számára.

Steinbeck, a nemrég elhunyt kiváló amerikai író még 1942—43-ban, körülbelül a sztálingrádi fordulat idején írta meg *Lement a hold* című regényét. Egy kis északi állam hős népének — földrajzi és társadalmi leírás nem bizonyítja, de valószínűleg Norvégiának — kollektív ellenállását ábrázolja. Hogy a történet szimbolikus erejét növelje, a valóságtól elvonatkoztatott miniatűr államba helyezi a cselekményt, melynek talán száz katonája sincs. Hiszen az ellenállás erkölcsi hadereje nem csupán a robbantó kötelek létszámától függ. Így annál hatásosabbá válik példázata: amely nép egyseges a megszálló gyűlöletében, azt nem lehet leigázni, s bár minden fegyver a megszállók kezében van, a hódítók jobban fognak félni, mint a leigázott nép.

Lanser ezredes, a megszálló csapatok parancsnoka, megkérdezi Orden polgár-

mestert, tudja-e biztosítani a szénszállítás folyamatosságát, mert „rendes nép nem csinál zűrzavart”.

A polgármester így válaszol:

„Nem tudom, uram. Rendesek a saját kormányzatuk alatt. Nem tudom, milyenek lesznek, ha önök kormányozzák őket. Tudja, ez még járatlan út. Mi négyszáz éven át építettük a magunk kormányzatát.”

Ez a belső ellenállás bizonyos körülmények hatására átcsaphat külsőbe, erkölcsből politikai és fegyveres ellenállásba. Így történt Norvégiában is, ahol azonban összefüggő partizánhadműveletek helyett inkább néhány bravúros, nagyhatású akcióról beszélhetünk. *Frank László* dokumentumregényében (*Az atom lázadása*) izgalmas képekben örökíti meg egy ilyen akciót. 1944-ben arra figyelt föl a világ, hogy néhány norvég tiszt és civil elsüllyesztett egy tartályhajót, mely 10 000 liter nehézzvízzel Németország felé tartott, hogy az atombombához szükséges, Norvégiában található alapanyagot a náci tudósok és katonák birtokba vehessék. S akkor az ellenállók rettenthetetlen bátorsággal pokolgépet helyeztek el a tartályhajó fenekén. A szállítmány megsemmisült, a németek nem tudták előállítani az atombombát. (Erről a bravúros ellenállási akcióról film is készült *Telemark hősei* címmel.)

A másodrendű állampolgárrá degradálás, az életszínvonalnak német érdekből való lesüllyesztése, a nemzeti érzés állandó lábbal tiprása Hollandiában is kitermelte az ellenállókat. Holland munkások, hajósok, értelmiségiek, iskolapadból alig kikerült diáklányok vették kezükbe a fegyvert, hogy harcoljanak a nácik és a velük együttműködő holland „moffok” ellen.

Diáklány volt Hanna Schaft, a holland nemzeti ellenállás kommunista harcosa is. Hős, akit néhány nappal az ország felszabadulása előtt pusztítottak el a német kivégzőosztag golyói. *Theun de Vries*, Marx tudós és jótollú életrajzírója, számos érdekes és nagyszerű regény szerzője. *A vöröshajú lány* c. regényében állít emléket neki.

Az ellenállás Franciaországban is a lélek ellenállásával kezdődött. *Vercors: A tenger csendje* című kisregényének történelmi jelentősége abban áll, hogy a lélek ellenállására akkor adja meg írásával a jelet, amikor még a franciák fel sem ocsúdtak a vereség kábulatából és a megismert árulás szegényéből.

Német tisztet szállásolnak be franciákhoz. Művelt ember, akárcsak a ház lakói. Nem fasiszta, maga is gyűlöli a háborút, mely — érzi — az ő pusztulását is hozza. Beszélgetni próbál a háziakkal, de csak véget nem érő monológokat mondhat, mert azok némaságukkal áttörhetetlen falat építenek maguk és a hódító közé. Sem kedveskedés, sem ajándék, sem az emberi vonzódás nem tud rést ütni hallgatásukon. A „csend” nagyon is beszédesen fejezi ki ezt: bármit tehettek velünk, hiszen ki vagyunk szolgáltatva nektek, de lelkünk és gondolataink fölött nem arathattok diadalt.

A francia partizánmozgalom igen tömeges volt: 70 000 embert veszített. Az ellenállás elindítója és politikai szervezője a Francia Kommunista Párt volt.

A *Kommunisták* világhírű szerzője, *Aragon: Szolgátság és dicsőség* c. novelláskötetében megmutatja, milyen széles ezeknek az ellenállóknak a köre. Hívők és ateisták, munkások és arisztokraták, értelmiségiek és kispolgárok fognak össze hazájuk felszabadításáért.

A francia ellenállás legendás toborzóhelye és egyúttal szimbóluma Vercors fennsíkja volt, hol 4000 partizán gyűlt össze harcolni. A németek óriási erőket vontak össze, hogy Vercors-t megtisztítsák a partizánoktól. Az ő hősi harcukat írta le *Alain Prévost: Népszerűtlen emberek* című művében. A győzelmek mellett súlyos csapások is érik a partizánokat, mert az Algírban székelő degaullista parancsnokság megtagadja, hogy fegyvereket adjon nekik. Mint a regény egyik alakja, Toro, a spanyol kommunista mondja: „A tábornokok mindig vonakodnak aknavetőket és ágyúkat adni a népnek... Nem fognak habozni, hogy parancsokat adjanak. Parancsokat kevésbé veszélyes adni, mint ágyúkat.”

Elsa Triolet: Az avignoni szerelmesek című kisregényében az ellenállási harcnak azokat a pihentető szüneteit ábrázolja, amikor a harcos érző emberré válik és boldog órákat tölt el abban a városban, ahol Petrarca Laura iránt szerelemre lobbanva, csodálatos szonettjeit írta.

Jorge Semprun, a „vörös spanyol”, önéletrajzi regényként, időfelbontásos technikával írta meg útját a német koncentrációs tábor felé (*A nagy utazás*). A fogság gondolataiban szabad képzettársítások segítségével elevenedik meg múlt és jövő: az olvasó vele éli át a partizánharcot, a fogságot, a kihallgatásokat, az utazást a rabszállító vagonokban, de még a majdan bekövetkező felszabadulást is. Hasonló módon megírt, későbbi *Az ájulás* című regényében is bőven található ilyen, a partizán korszakra emlékező részek. „Az SS-sel nem lehet tárgyalni,

csak ha halott” — mondja egy helyen. Megpróbálja megérteni az emberségükből kivetkőzöttöket is, az SS katonákat, az öröket, a gyűlölködő szülőket, kiknek ötéves kislia követ dobálja meg a vagonok kényszerutasait.

Egyetlen ellenállási regényben sem találkoznak a szocialista humanizmusnak oly megkapó megfogalmazásaival, mint ebben a regényben. Csak egy példa: A láger felszabadulása után két fiatal partizán elfog egy SS-t. „A vörös spanyol” rájuk bízva, mit tesznek vele. Magával viaskodva a következőket mondja:

„Tudom jól, hogy nekem volt igazam, ki kellett volna végezni ezt az SS-t, mégsem bánom, hogy nem szóltam egy szót sem. Örülök neki, hogy ez a két fiatal partizán lány és tiszta szívvel kerül ki ebből a háborúból; ők, akik önként vállalták a halál lehetőségét, akik tizenhét éves fejjel oly gyakran néztek szembe a halállal olyan háborúban, amelyben nem volt számukra kegyelem”.

A francia ellenállási mozgalom német írókat is megihletett. *Lion Feuchtwanger: Simone és Harald Hauser: Öt perccel éjjel előtt* címmel írt regényt a francia ellenállásról.

Simone, Feuchtwanger regényének hősnője arról ábrándozik, hogy olyan hőstettet hajt végre, amely vetekszik eszményképeinek, Jeanne d'Arcnak hősiességével. A 15 éves leány rádöbben, hogy nemcsak Jeanne d'Arc korában akadtak ámulók a franciák között, hanem napjainkban is. Nagybátyja kollaboráns, együttműködik a németekkel, teherautókat szállít nekik. Simone felgyűjtja ezeket a teherautókat. Őt is elárulják, mint az Orleans-i szüzet. Nyilatkozatot szeretnének tőle kicsikarni, hogy személyes bosszúvágyból követte el tettét. Erre nem hajlandó, inkább a rabságot választja. A városka lakói a csendőri kísérettel távozó leányt megéltetik. Mint az író írja:

„Dübörgő rivallgás közepette szállt be az ócska autóba, amely a várakozás sötét évei felé gördítette, de ő fülében az emberek búcsúüdvözlését, lelkében pedig az elhatározást vitte magával, hogy ki fogja bírni azt a mérhetetlen szenvedést, amely a zord házbán vár rá.”

Harald Hauser regényében sablonos dikciók váltakoznak érzékletesen megírt jelenetekkel. Fő érdeme, hogy német kommunista szereplők alakján keresztül ábrázolja a német—francia viszonyt a antifasiszta németek problémáját. A német fasiszta gyalázatos bűnei gyanúsá tettek minden németet, még ha a legjobb indulattal közelített is a megszállt országok népéhez. Rendkívüli intellektus kellett ahhoz, hogy a franciák különbséget tudjanak tenni német és német kö-

zött. Az óvatosság parancsa mindennél előbbre való volt.

A francia ellenállási mozgalomban a megtapostott gloire dicsőségének emléke, a határtalan németgyűlölet, a jogos harag és a jövő kommunista elképzelése zavar nélkül forr össze a pillanatnyilag legfontosabb feladatban, Franciaország felszabadításában. Az olasz partizánmozgalomról azonban kevésbé mondható el ugyanez.

Az olasz ellenállás büszkeségből és szégyenből született meg. A büszkeségre az adott okot, hogy 1943. július 25-én az olasz nép felkelése elsöpörte Mussolini 22 éves uralmát. A szégyen pedig abból eredt, hogy a nagy diadalérzetében a nép megfeledkezett minden éberségről. Azt hitte, elég, ha a saját fasizmusával végez. S az eredmény:

„Felhaborított, velőt forraló látvány volt. Egyetlen puskalövést nem lehetett hallani. Ellenállásnak semmi jele. A németek úgy foglalták el területünket, úgy fegyverezték le katonáinkat, mintha egyszerű beszállásolásról lenne szó.” — írja *Michele: A GAP hetedik osztaga* című dokumentumregényében.

Mindent előről kellett kezdeni. Le kellett gyúrni egy még félelmetesebb fasizmust. Ennek az ellenállásnak szimbóluma *Renata Vignano: Agnes halála* című regényének parasztasszonya, aki kosárkájában robbanóanyagot visz a fasiszták és a németek teherautóinak és kaszárnyáinak levegőbe röpítésére. Mindezt oly egyszerűséggel és rettenthetetlen bátorsággal teszi, mint félévszázaddal előbb élt mozgalmi és irodalmi előképe, Gorkij munkásanya hőse. Mindketten inkább csak érzik, mint tudják a harc értelmét, de ösztönük biztosan működik.

Az olasz emberek lelkében ebben az időben kevésbé élt a jövő reménye, mint a franciákban. Az olasz kommunista párt, mely immár két évtizede a föld alá volt kényszerítve, nem tudott mindjárt olyan szellemi irányítót válni, mint a francia testvérpárt, bár élen járt az ellenállás szervezésében.

Az olasz partizánregények legtöbbje elárulja ezt a bizonytalanságot. A jövő iránti kétségek a jelen meggyőződést is kikezdi. Ezekben a regényekben igen nagy számban szerepelnek anarchisztikus szemléletű harcosok vagy a „tett filozófiájának” antiintellektuális képviselői, a felszabadításért vívot harcot veszélyes és ezért érdekes kalandnak tekintő emberek.

Vittorini: Milánói rapszódia c. regénye, mely újabban *Emberek és farkasok* címmel, némileg lerövidítve jelent meg, No. 2-nek, egy valóban hős partizánnak megoldatlan belső konfliktusait érzékelteti, akit a szerelmi fájdalom, az intellektuális

pesszimizmus és a nyomasztó emlékek kicsit a „minden mindegy” kalandorságához közelítenek. Hős a maga nemében, csak éppen kiúttalan hős. Önmaga elől menekül, hasznos akar lenni, s ezért öngyilkosság helyett a hősi halált választja.

Az olasz partizánregényekben gyakori a 12—14 éves kamaszok szerepeltetése, ami nem véletlen, hiszen a mai olasz írók közül nem kevesen serdülőkorban élték át ezeket a sorsdöntő eseményeket.

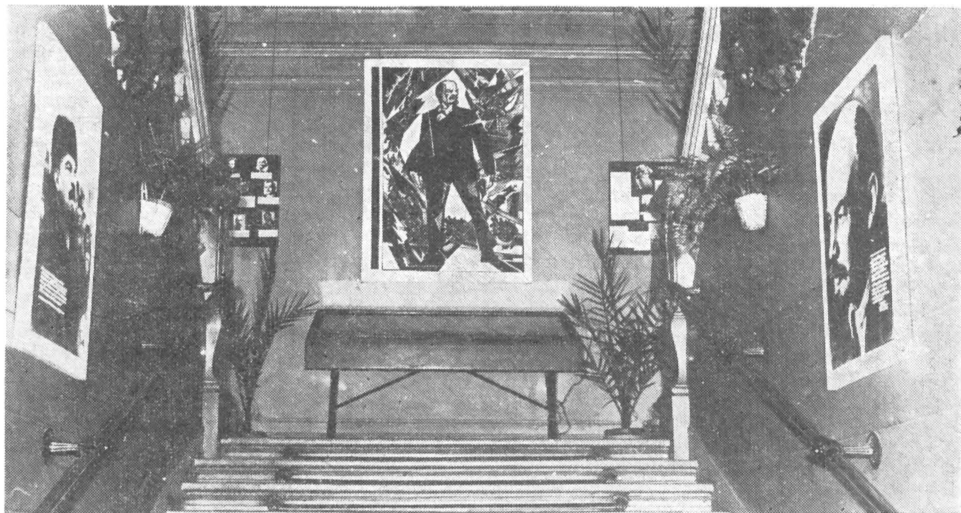
Italo Calvino: A pókfészkek ösvényei című regényében is szerepel ilyen kisgyermek. Pin, a kisfiú fegyvert lop nővére szeretőjétől. Börtönbe kerül. Onnan megszökik és egy igen vegyes összetételű partizáncsoportba kerül, ahol dalaiért és kedves fecsegéséért megszeretik. A fiú nincs tisztában a felnőttek világával. Számára nővérenek a németekkel való kapcsolata vagányosság és árulás is egyben. A harc izgalmát, romantikáját érzi, céljairól semmit sem tud. A kalandvágy tartja a partizánoknál.

Ugyanilyen kamaszgyermeket szerepeltet *Arpino: A Dombok árnyékában*. A felnőtt partizánok mellett olyan olasz fiúkat, akiknél nem egy esetben véletlen, hogy a harc végső pillanataiban melyik oldalra kerülnek. Fegyvert kaptak a kezükbe és azzal lőni kell, majd a felnőttek megmondják, merre. S akkor aztán a véletlenül útjukba akadt felnőttektől függ, hogy kire lőnek. A jövőtől való félelem ebben a regényben is nagy szerepet játszik.

Az európai partizánmozgalmak történetének egyik leghősiesebb, de egyúttal legszomorúbb fejezete a görög partizánmozgalom. A görögök is harcoltak a náciizmus ellen. Harcukat azonban az angol parancsnokság nem segítette, sőt akadályozta. A belső fasiszták, a metaxisták pedig a németekkel működtek együtt. Hiába harcoltak hősiessé a görögök, az idegen hatalmaktól támogatott önkényuralom nehezedik rájuk.

A görög partizánharcokról szóló regények közül kiemelkedik a híres angol békeharcos írónak, *James Aldridge*-nek *Tengeri sas* című regénye és a Franciaországban élő görög antifasiszta író, *André Kedros: Felseges nép* c. műve. Mindkét munkában olyan angolok szerepelnek, akik rádöbbennek arra, hogy az angol hadseregnek egyáltalában nem szívügye a görög, illetve a görögországi német fasizmus legyőzése. Görög hősei, mint Nisius is, úgy érzik, hogy a görögök ügyét úgy szolgálják legjobban, ha mindenütt a németekkel veszik fel a harcot. Nisius visszatér a halászsok közé, s otthon, kevesedmagára utalva folytatja a németek elleni harcot.

Dr. Szalai György



A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár a Lenin centenáriuma reprezentatív kiállítást rendezett, melyet Drucker Tibor, az MSZBT alelnöke, a Fővárosi Művelődési Ház igazgatója nyitott meg (Fejes András felv.)

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK — LENINRŐL

A Lenin centenáriumot minden könyvtár megünnepelte: előadások, kiállítások és igen sok esetben kiadványok jelezték, hogy a könyvtárosok igyekeznek minél nagyobb figyelmet kelteni, és állományuk anyagából az olvasók elé tárni mindazokat a műveket, melyekből Lenin élete és munkája megismerhető.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (*Lenin 1870—1970* címmel) Dokumentumgyűjteményt bocsátott ki. A különálló lapokon elhelyezett képek, facsimilék, idézetek jó segítséget adtak a kiállítások készítéséhez. A gyűjteményt bibliográfia kíséri: azokat a munkákat sorolja föl, melyekből a lapokon levő idézetek származnak.

A pápai Jókai Könyvtár szintén *Lenin 1870—1970* címmel jelentette meg röplapbibliográfiáját, mely egyben meghívó is a könyvtár kiállításának megtekintésére. A válogatás Lenin műveiből és a róla szóló, főként politikai munkákból ajánl néhányat.

A Baranya megyei Könyvtár *Leninre emlékezünk* című irodalmi kalauza első sorban szépirodalmat: verseket és memoárokat kínál az olvasóknak, és föl hívja figyelmüket arra, hogy a felsorolt

művek valamennyi községi és klubkönyvtárban megtalálhatók.

Az Egyesült Villamosgépgyár szakszervezeti könyvtára *Lenin élt, él, élni fog!* című kis sokszorosított jegyzéke szintén szépirodalmi jellegű összeállítás, mutatós fedőlapjával és kivitelével azt példázza, hogyan lehet szerény eszközökkel is színvonalas munkát készíteni.

A Kaposvári Megyei Könyvtár a *fiatalok számára* adott ki ajánló könyvjegyzéket. Vadász Jánosné összeállítású szovjet szerzők Leninről szóló ifjúsági műveiből közöl válogatást. A műveket néhány soros, igen érdekes ajánlásokban maguk az írók mutatják be. A kiadvány verseket is idéz, végül gyűjteményeket, műsorösszeállításokat, gyermeklapokban megjelent elbeszéléseket és cikkeket sorol föl.

Lenin a magyarokról — a magyarok Leninről — ezt a címet viseli a Baranya megyei SZMT Központi Könyvtárának kiadványa, mely annotált — főként analitikus — bibliográfiában hívja föl a figyelmet Leninnek a Magyar Tanácsköztársaságról szóló írásaira; majd azokra a tanulmányokra, cikkekre és versekre, melyeket magyar szerzők Leninről írtak.

Vannak, akik szórakozásból olvasnak és vannak, akik műveltségüket akarják olvasmányaikkal gyarapítani; de én a harmadik olvasóra gondolok, arra, akinek az olvasás életfunkció és ellenállhatatlan kényszer — csak ez az igazi olvasó.

Szerb Antal

LENIN CENTENÁRIUM 1870—1970

Lenin születésének századik évfordulója alkalmából a Könyvtártudományi és Módszertani Központ, a Népművelési Intézet és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár közös gondozásában jelent meg ez a gazdag kiadvány. A sok munkával összeállított kötet öt főrésze tagolódik; ezek jellegükben erősen különböznek egymástól. Az elsőt, a módszertani bevezetőt Vlagyimir Iljics Lenin rövid életrajza, majd ezt a Lenin munkásságáról szóló hosszabb tanulmány követi. A negyedik rész ajánló bibliográfia, amely több mint 700 tételt tartalmaz. Az ötödik rész a függelék.

Dicsérendő a szándék, amellyel a három „gondozó” intézmény, illetve a szerkesztő bizottság hozzá kívánt járulni a Lenin centenárium megünnepléséhez. E viszonylag nagy terjedelmű, 13,4 íves kötet sok és szorgos munkát igényelt a közreműködőktől, akik szemmel láthatólag arra törekedtek, hogy a kiemelkedő évfordulóra való tekintettel többet adjanak az egyszerű bibliográfiánál.

A korábbi jubileumi kiadványokat (a módszertani bevezető hivatkozik is háromra közülük) az jellemezte, hogy alapjában módszertani útmutatók voltak a könyvtárak és a művelődési otthonok számára, s e módszertani útmutatókat bibliográfiák egészítették ki.

A szerkesztők most e hagyománytól eltértek, s a módszertani útmutatót elhagyták. Maradt tehát a bibliográfia, amely ünnepi kiadványként önmagában

kevés. Ezért került bele a kötetbe Lenin rövid életrajza és dr. Huszár Tibor: Lenin, a valóság vallatója c. tanulmánya.

Kérdéses, hogy az évfordulós ünnepségeket rendező könyvtárosoknak, művelődési otthon vezetőknél és ünnepi szónokoknak szóló munkában van-e helye az ilyen — lényegében kibővített eseménynaptár — jellegű rövid életrajznak, hisz maga a bibliográfia négy Lenin életrajzzal kezdődik, s ezek közül az 1967-es kiadású kitűnő. Rövid életrajz elvileg minden könyvtárban található. Dr. Huszár Tibor színvonalas tanulmányának — ahogy azt a módszertani bevezető írja — valóban „sikerült érzékeltetni Lenin gondolkodói habitusát, a lenini dialektikát, amely az igazságot sohasem „holt nyugalomért”, „puszta képként” értelmezi, hanem mint „mozgást és eleveenséget.”

Kitűnő s dicséretet érdemlő a kötet bibliográfiai fejezete. Mind a tematikai csoportosítás, mind pedig az anyagválogatás jól átgondolt szempontok szerint történt, és alapos munkára vall. A bibliográfiát névmutató egészíti ki.

A függelékben szerepel a kommunista és munkáspártok 1969. júniusi moszkvai tanácskozásának felhívása a Lenin centenárium megünneplésére, valamint az évfordulóra tervezett magyar kiadványok listája, a Tv-nek az évfordulóval kapcsolatos műsorterve, a KISZ és az MSZBT centenáriumi programja. (NPI. 214 l. UK 700 290.)

Ónódy Miklós

VILÁGIRODALMI LEXIKON

Első kötet: A — Cal

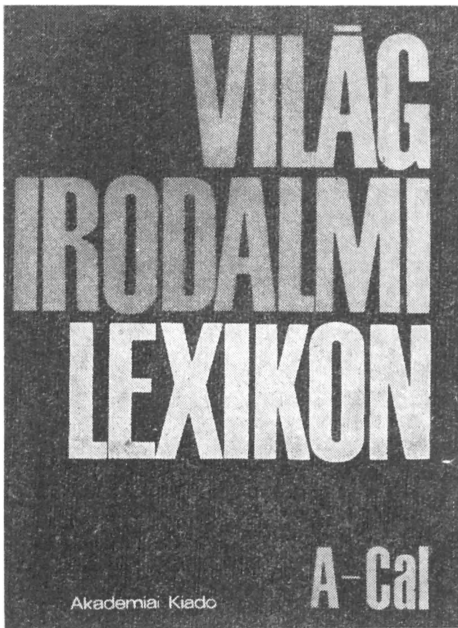
Magyar nyelven ez a negyedik világirodalmi lexikon. Az első 1927-ben jelent meg. Hogy más nyelveken mikor készítették először világirodalmi lexikont, azt majd a mostani vállalkozás utolsó — ötödik — kötetének „Világirodalmi lexikonok” címszava alatt fogjuk megtalálni — remélhetőleg.

Legújabb világirodalmi lexikonunk első kötete 1248 lap, *terjedelmére* nézve tehát messze meghaladja a korábbi hármat (Benedek Marcell: Irodalmi Lexikon, 1927; Dézsi Lajos: Világirodalmi Lexikon, I—III, 1930—33; Hungária Irodalmi Lexikon, 1947). Meghaladja — *színvonalára* nézve is.

A színvonalat a kiadó nagyszámú szakember bevonásával biztosította: a lexikon szerzőinek listája nem kevesebb mint 451 nevet tüntet föl. Munkájukat tizenkilenc szerkesztő irányította, rendezte, terelte egységes mederbe. (Főszerkesztő: Király István; felelős szerkesztő: Szerdahelyi István.)

Mit nyújt és mit nem nyújt a Világirodalmi lexikon? Mindenekelőtt a világirodalomban szerepet játszott és játszó *külföldi írók* életének és munkásságának adatait — a hazai szerzőkről a Magyar Irodalmi Lexikon három kötete tájékoztat.

Minden persze nem lehet benne egy



lexikonban, nem is kell, hogy benne legyen. Constant Améro például, ez a múlt századi jelentéktelen francia ifjúsági író, hiányzik a Világirodalmi lexikonból, és rendben van, hogy hiányzik. (Ha valaki mégis kíváncsi rá, keresse meg valamelyik sokkötetes francia enciklopédiában vagy szaklexikonban.) Hogy hol kezdődik a jelentéktelenség határa, melyen túl lexikonunk már nem regisztrálja az irodalmi jelenségeket, szavakban nem volna könnyű megfogalmazni, de a gyakorlatban a szerkesztők jól vonták meg e határvonalat. Szembetűnő hiányokat, noha kis számban, csak az irodalmi kutatásoknak egy mindmáig elhanyagolt területén, a politikai-mozgalmi szépirodalom és különösen a munkás-irodalom kezdetei tekintetében tapasztaltunk. Így például hiányzik Altaroche, aki a francia republikánus ellenzék érdekes és tehetséges irodalmi képviselője volt a múlt század harmincas-negyvenes éveiben, és hiányzik Berthaud, ugyanezen korszak egyik számottevő politikai lírikusa. A szerkesztőségnek mentségére szolgál, hogy csakugyan kevésbé ismert — bár korántsem jelentéktelen — írókról van szó (Altaroche például a nagy Szovjet Enciklopédiából is hiányzik); de a magyar lexikon készítése idején már forgalomban volt Jean Maitron kitűnő francia munkásmozgalmi lexikona (*Dictionnaire biographique du mouvement ouvrier français*), s ennek segítségével az efféle hiányokat, legalább francia vonatkozásban, el lehetett volna kerülni. (Berthaud

kimaradásának hibáját a szerkesztőség helyrehozhatja az utolsó kötetben, ahol Berthaud társszerzője, Veyrat kapcsán mindkettejük munkásságát ismertetni lehet.)

Nagyobb gondot — és több bizonytalanságot — okozott a lexikon anyagának kijelölése műfaji tekintetben. A szerkesztőség nemcsak a szoros értelemben vett szépirokat (költőket, regényírókat stb.) sorolta a lexikon gyűjtőkörébe, hanem a határterületek és rokonszakták — történetírás, filozófia, politikai irodalom, ifjúsági irodalom, rádió, film, tévé stb. — képviselőit is, módjával persze és mindenekelőtt irodalmi-esztétikai vonatkozásban. E helyes elvet nem mindig sikerült következetesen alkalmazni. Olyan filozófus, mint például Bergson, természetesen benne van a Világirodalmi lexikonban, de kimaradt Jean Bodin, a XVI. század egyik legnagyobb állambölcseleje, noha munkásságának hatása az irodalomban is szertegyűrűzött. A politikai szerzők közül megtaláljuk a lexikonban — mondjuk — Beneš nevét; ám akkor miért maradt ki — mondjuk — Babeuf?

Nagy újdonsága — és egyik legfőbb értéke — lexikonunknak, hogy *nemzeti* tekintetben nem korlátozódik a nagy európai irodalmakra, hanem a kis népek, az ázsiai, afrikai stb. kultúrák irodalmainak tudnivalóit is felöleli, holott ez a gyűjtőmunkát nem kis mértékben megnehezítette. (Az első kötetben feltűnően sok arab szerzőt találunk, mégisincs szó aránytalanságról, a meglepő arab invázió oka ugyanis az, hogy az arab nevek nagy része az ábécé első betűivel kezdődik.) A nem európai irodalmakra fordított figyelmet mint a túlzottan Európacentrikus, elavult szemlélettel való gyökeres szakítás példás eredményét kell üdvözlönnünk. A lexikon ezzel a módszerrel vált valóban *világirodalmi* lexikonná.

Szerzőkön kívül az irodalmi, esztétikai fogalmak, műfajok, a poétikai, stilisztikai, verstani stb. szakkifejezések is szerepelnek a címszavak listáján, továbbá összefoglaló ismertetéseket is kapunk egy-egy nemzet (pl. az albán, az angol, a burmai arakan stb.) irodalmáról.

Mi az, ami *hiányzik* a lexikon gazdag tartalmából? Az olyan tematikus címszavak, amelyek egyes irodalmi művekről, irodalmi alkotások szereplőiről adnának tájékoztatást. Bovaryné (Flaubert regénye), Brutus (számos irodalmi mű hőse) nem szerepel a lexikonban külön címszóként. Az ilyeneket a szerkesztőség elvi döntése rekesztette ki a gyűjtőkörből: felvételük a terjedelmet megtöbbszörözte volna. Ezzel a döntéssel egyetértünk. A külföldi lexikonok is általában külön-külön adnak vagy csak szerzői, vagy csak

tematikus tudnivalókat (l. például az olasz Bompiani kitűnő tematikus lexikonát). A tematikus ismeretanyag itt-ott mégis beszivárgott lexikonunkba; *betyártörténet* címszó alatt például érdekes és kitűnően megírt tárgy történeti adatsort olvashatunk Sobri Jóskáról, több század magyart, német, francia műbetyárszereplőjéről. Ez következetlenség ugyan, mégsem baj, mert alkalmasint igényt támaszt a lexikon használóiban az efféle ismeretek iránt, s a lexikonszerkesztőség remélhetőleg vállalkozni fog ez igény mielőbbi kielégítésére egy magyar Bompiani megteremtésével. Szép és szükséges feladat lesz!

Mint már említettem, a Világirodalmi lexikon nem tartalmaz magyar írói címszavakat. Mégis sajátosan *magyar lexikon*, tudniillik minden lehetséges alkalommal feltűnteti a magyar irodalmi vonatkozásokat (hatás, fordítás, szellemi kapcsolat stb.). Így például az Apollonius-regénnyel kapcsolatban megtudjuk, hogy Bornemisza Péter erkölcsi okokból kárhóztatta olvasását; az „ars poetica” címszó alatt Eötvös, Petőfi, Arany és mások magyar példái is szerepelnek; stb.

A lexikon használati értékét nagyban

emeli a szócikkek jól áttekinthető szerkezete és különösen a hozzájuk csatolt gazdag *bibliográfiai* tájékoztató, mely egyaránt kiterjed a legfontosabb hazai és külföldi szakirodalomra, gyakran egészen friss kiadványokra is.

Végül, ami a legfontosabb: *megbízható-e a lexikon*, megbízható, pontos-e számtalan adata? Amennyire egyetlen személy (aki természetesen csak a lexikon csekély hányadát ellenőrizheti szakismeretével) meg tudja ítélni: megbízható; pontos. Hibátlan mű persze nincs, nem lehet, ez sem az; Karl Beck magyarországi születésű német író Petőfiről szóló emlékiratainak például csak magyar fordítását regisztrálja a lexikon, azt állítva, hogy „német eredetije ismeretlen”. A valóság az, hogy az eredeti német szöveg *négyszer* is megjelent! — De nem az ilyen kapitális baklövésnek jellemzik a lexikont.

Véleményünk summája: a Világirodalmi lexikon kitűnő műveltségterjesztő és tudományos munkaeszköz, becslésére válik a magyar könyvkiadásnak. Jó munkát kívánunk befejezéséhez! (Akadémiai, 1248 l. 245 Ft.)

Lukácsy Sándor

FILOZÓFIAI KISLEXIKON

A Filozófiai kislexikon az 1964-ben megjelent hasonló című mű második, átdolgozott kiadása. A kötet összeállítói — Szigeti Györgyné a filozófiatörténet, Vári Györgyné a dialektikus materializmus, Volczner Árpád a történelmi materializmus körébe vágó címszavak szerkesztői — arra törekedtek, hogy a mű tematikus, terjedelmi arányai megfeleljenek a hazai filozófiai oktatás igényeinek. Ez a körülmény és a kislexikon kötött terjedelme természetszerűleg szükségessé tette számos, az előző kiadásba felvett címszó elhagyását. A szerkesztők elsősorban a logika, az etika és az esztétika tárgykörébe eső címszavakat csökkentették, amit az is indokol, hogy ezek földolgozása a Filozófiai kislexikon első kiadása óta önálló kislexikonokban részben már megtörtént (Etikai kislexikon, 1967. Esztétikai kislexikon, 1969.), részben pedig előkészületben van.

A Filozófiai kislexikon anyaga, mint szerkesztői írják, lényeges részében a szovjet Filozófiai enciklopédia négy kötetén nyugszik, némi itthoni kiegészítéssel.

Ehelyütt nem kísérhetjük meg a Filozófiai kislexikon beható ismertetését, még kevésbé részletekbe hatoló bírálatát, igen sok homályos megfogalmazásának kritikáját. Csak néhány jellemző

példára szorítkozhatunk. Az új kislexikonban például jól megfogalmazott, érdekes címszót olvashatunk Theilhard de Chardinról, a nagy francia paleontológusról és filozófusról, valamint a theilhardizmus filozófiai irányjáról. Ez a címszó az első kiadásból hiányzott. Aki más helyről nem ismeri a theilhardi kozmogenezis folyamatát, az nem fog e címszóból pontos fogalmat alkotni Theilhard de Chardin koncepciójáról.

Epiktetoszt, Senecát, Marcus Aureliust alig lehetséges a római szkepticizmus képviselőinek tekinteni, mint azt a kislexikon teszi. E római filozófusok nem voltak Purrhon követői, hanem vérbeli stoikusok.

Nem láthatjuk be, hogy Augustinus ama tételével, mely szerint a saját létezésünk bizonyosságából vezethető le az igazság megismerhetősége, mennyiben nyit kaput az irracionálizmus és a szubjektív idealizmus elé.

Bolsano nevét hiába keressük a lexikonban, pedig nélküle Husserl filozófiája sem jöhetett volna létre. Hiányzik egyebek között az olasz ontológisták: Gioberti és Rosmini neve is. Nem értjük, miért van Heideggerről csupán néhány sornyi szöveg, míg az öt felhígító Sartre majdnem két teljes oldalt kap.

Alig hisszük, hogy Eötvös József A XIX. század uralkodó eszméinek befolyása az álladalomra című művét elegendően jellemeznie az a kitétel, hogy könyvében „a reakciós polgári liberalizmus eszméit fejtette ki”.

Különbén a magyar vonatkozásokat ez az egyetlen, rossz arányokban megszerkesztett és szürkén megírt címszó képviseli, ami szinte érthetetlen a létszámában tekintélyes magyar szerkesztőség részéről. Lukács György neve például csak itt, egy felsorolásban szerepel egyetlen sor egyéni jellemzés nélkül. Alig hisszük, hogy van bármilyen nyelvű filozófiai lexikon is ma a világon, amely ebben a magyar Filozófiai kislexikonhoz hasonlítana.

A Filozófiai kislexikon első kiadásában hosszú Lukács címszó volt, mely értékelésében azon a nézetten nyugodott, hogy a párttól való elszigetelődés megszünteti az igazi marxista gondolkodást. Ez az értékelés ugyanazon kiadónál az Esztétikai kislexikonban lényegében teljesen az ellenkezőre változott, tudniillik Lukács a

marxista metodika és a hatalmas erudíció példaképe lett. Mindent, amit az előző címszó negatívumként tárgyalt, most pozitívumként ábrázolta az Esztétikai kislexikon. Viszont a Filozófiai kislexikon új kiadása egyszerűen lemondott a Lukács György címszóról. Miért?

A Filozófiai kislexikonnak számos értékes, gondolatébresztő és tanulságosan eligazító része is van, amelyeket részben valószínűleg a szovjet eredeti műnek köszönhet. Ilyen például a Tudományos-technikai címszó, mely az első kiadásból hiányzott. Ilyen a Mindennapi élet kategóriája, vagy a Szociálpszichológia, Személyiség, Ember címszavai.

A kötetet a filozófiai irodalomban leggyakrabban előforduló idegen szavak, kifejezések és fogalmak szótára és a lexikonban szereplő filozófusok magyar nyelven megjelent műveinek bibliográfiája egészíti ki. Az utóbbi azonban csak a viszonylag könnyen hozzáférhető műveket tünteti föl. (Kossuth, 376 l. 60 Ft.)

Katona Jenő

könyvtári szakirodalom

AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR ÉVKÖNYVE

Az 1967-es évkönyv a könyvtár három évvel ezelőtti teljesítményeinek értékelésével indul. Mivel a nemzeti könyvtár költőzködése a Várban folyó munkák elhúzódása miatt mind későbbre tolódik, a tervezett rekonstrukciós tevékenység sem valósulhatott meg. Így az értékelésben némi csalódottság, a túlzott optimizmus után kiábrándulás is érződik.

Fontos, közérdekű, modern kérdésre hívja föl *Kecskeméti István*, a Zeneműtár osztályvezetője a figyelmet, amikor sürgeti az országos fonotéka (lemez- és magnoszalaggyűjtemény) felállítását. Hozzátehetem ehhez azt, hogy a nemzeti gyűjtemény e téren szerzett tapasztalatai segíthetnének a közművelődési könyvtárak igazolható jellegű (de természetesen korlátozottabb funkciójú és gyűjtőkörű) részlegeinek munkáját. Módszertani tanulságai és részletekbemenő, finom megállapításai miatt ugyancsak szélesebb körben figyelemreméltó *Faragó Lászlóné* és *Bereczky László* tanulmánya. Ők a könyvtár feldolgozási osztályán végeztek katalógizálási időelemzéseket. Mind a hasonló mérésekre, mind az eredményekre nézve érvényes és érdekes megállapításokat tettek.

A könyv- és művelődéstörténeti tanul-

mányok közül mindenekelőtt a kézirattár munkatársának, *Vizkelety Andrásnak* cikkét kell kiemelnem. Címe: *A szép levél*. Nemcsak a téma újszerű, hanem a földolgozás is feltűnően elegáns, olvasmányos. Emellett az anyagban való fölünyes jártasságról tesz tanúbizonyságot.

A magyar emigráció két világháború közti irodalmi munkásságáról *Markovits Györgyi* írt bőségesen dokumentált irodalomtörténeti vázlatot. Számbavette az emigrációban megjelent 184 magyar nyelvű baloldali periodikát. Hozzávetőlegesen tájékoztatni próbált az áttekinthetetlen, igen szétágzó emigrációs könyvkiadásról, részletesebben ismertetve a Szovjetunióban, Franciaországban, Angliában, Belgiumban, Spanyolországban és Amerikában folytatott könyvkiadási tevékenységet. Ehhez a témához csatlakoztatható *Terbe Lajos* leíró, annotált bibliográfiája a Szovjetunióban 1917—1920 között megjelent magyar nyelvű könyvekről és rópiratokról. Kilencvenhat kiadványt regisztrál, s kiegészíti ezzel a korábbi (1958, 1959, 1963—64-es) évkönyvben közölt összeállításait. Ebben a témakörbe utalható még *Ferenczyné Wendelin Lídia* áttekintése is a nemzeti könyvtárnak a világháború és a proletárdiktat-

túra témaköréből összeállított gyűjteményéről. A gyűjtés soha le sem zárult, csak félbeszakadt. (Ez a cikk egyben a könyvtár történetével is foglalkozik, s abba a témakörbe is sorolható!)

A magyar színház történetéhez fontos adalék az elhunyt *Németh Antal* cikke: Munkáselemlések a Nemzeti Színházban. Ezeket az előadásokat 1935-ben a Szociáldemokrata Párt kezdeményezte, szerződést kötve *Voinovich Géza* színházigazgatóval az első öt, úgynevezett „rendkívüli délelőtti előadás” megtartására. 1940-ben az előadások színhelye az akkori Városhi (ma Erkel) Színházba helyeződött át, és négy év alatt (Németh Antal irányításával s az akkori Népművelési Bizottság szervezésében), több mint kétszáz előadást tartottak, évenként 50 ezer néző számára.

A könyvtártörténeti tanulmányok közül mindenekelőtt *Berlász Jenő* cikke emelkedik ki. A szerző — kiváló történész — az Illésházy-gyűjtemény sorsát követi nyomon a Széchényi Könyvtárban. A gyűjteménnyel kapcsolatos történelmi adalékok a korabeli magyar kultúrtörténet tágabb összefüggéseire is kitértek, engednek *Somkúti Gabriella* úttörő munkára vállalkozott, amikor a

nemzeti könyvtár 1848 és 1856 közötti gyarapodását elemezte. E 8 év beszerző munkája — bár a számok a mai mértékhez képest elenyészők (16 506 db) —, sok érdekes következtetés levonására s a korabeli gyarapítási szokások megismerésére ad alkalmat. Ennél is nagyobb időszak s ráadásul kritikus negyedszázad olvasószolgálati munkájának föltérképezésére vállalkozott *Kovács Ilona*, amikor a könyvtár Horthy-korszakbeli olvasószolgálati tevékenységét elemezte, példamutató gondossággal és a kor alapos ismeretével.

1939—40-ben egy azóta könyvtáros körökben közismertté vált szakember, *Csapodi Csaba*, *Goriupp Aliz* reformtörekvéseinek szellemében, sokadmagával, fiatal könyvtárosként akkor tanulta a decimális osztályozási rendszert, s próbálkozott a saját, 1950-ben, az Akadémiai Könyvtárban meg is valósított csoportképzés alapján történő szakképzés alapozási szisztémájával. Módszere újabban a közművelődési könyvtárak katalógizálási gyakorlatában is tért hódított. Rokonszenves cikke a szakma iránti szeretetre nevelő visszaemlékezés. (OSZK, 505 l. 95 Ft.)

Iszlai Zoltán

TÁJÉKOZTATÁS ÉS PROPAGANDA DIAFILMEN

Pelejtei Tibornak a Könyvtáros februári számában ismertetett úttörő jellegű propaganda- és reklámméleti munkája után most gyakorló reklámszakemberként is bemutatkozott. A diafilm-forma különösképpen dicsérhető, mert a könyvtárpropagandában a korszerű tartalom mellett új és újabb formákat kell találnunk, hogy figyelmet kelthessünk. Az embereket naponta ezerféle benyomás éri (ma már a jobb lottóárusok is magnetofonnal kínálják portékájukat), állnunk kell a versenyt az érdeklődés felkeltésében és ébrentartásában. Ezért fejlődés az, hogy a módszertani jellegű, a könyvtárépítést és berendezést segítő összeállítások (a korszerű könyvtárakról és klubkönyvtárakról készített két diafilm) után most tájékoztatói és propaganda célokra is rendelkezésre állnak diafilmek. Sajnálatos, hogy a terjesztést a Diafilmgyártó Vállalat nem vállalta, így a hasznos kiadványok csak a megyei, a fővárosi és a vidéki városi könyvtárakban, az Országos Pedagógiai Könyvtárban, valamint a megyei diafilmtárakban találhatók meg. (A szakszervezeti könyvtárak a központi elosztásból kimaradtak.)

A „Gyermekek a könyvtárban” című összeállítás szerencsés ötlettel indul:

gyermekcsoport töpreng az utcán egy autó előtt: „Milyen típusú autó ez? Hol gyártják? Vajon mennyit fogyaszt?” Egyiküknek eszébe jut, hogy a közelben levő könyvtárban megtalálják a választ. Be is mennek, és itt mind az autóról szóló könyvet, mind a későbbi kérdéseikre válaszoló műveket megkapják. Közben megismerkednek a kézikönyvtárral, belelapoznak olyan összefoglaló művekbe, amelyek a dolgozatírást, pályázatokon, vetélkedőkön való részvétel



Bor István ex librise

segítik, megismerik az ifjúsági könyvsorozatokat, megtanulják (és velük együtt a diánézők is) a legfontosabb katalógus-fajták használatát (a cédulák legfőbb adatait), megismerkednek a beiratkozás feltételeivel s a gyermekkönyvtárak egyéb szolgáltatásaival (folyóiratolvasás, irodalmi körök, rendezvények, mesedélutánok, író-olvasó találkozók, diafilmkölszönzés). A film kiválóan alkalmas a gyermekkönyvtárak népszerűsítésére. Vetítése minden csoportos könyvtárlátogatás alkalmával ajánlatos. E látogatások az általános iskolák környezetismereti tantárgya keretében kötelezők.

A *tájékozódás a könyvtárban* című film a címénél sokkal többet ad. Az első

kockák figyelemkeltő kérdései még az előzőnél is szerencsésebbek. A továbbiak tájékoztatják a nézőt a közművelődési könyvtárak használatáról, állományrtegződéséről, az olvasómozgalom mai helyzetéről, mégpedig úgy, hogy a tájékoztatlanabb szemlélőt kimélik, csak a legfontosabbra szorítkoznak. A tekercs nálunk eddig megvalósított jó propaganda- és reklámötleteket mind felhasználja. (Szegénységünk bizonyítéka, hogy ezekből még elég kevés van.) Talán az utóbbi témakörben hiányolhatók Lipták Pál művészi linómetszetei, bár valószínű, hogy ezek a színes dián nem érvényesülnének.

Arnóth Károly

SCHIFF ERVIN: A LYUKSZALAG-TECHNIKA ALKALMAZÁSA A TÁJÉKOZTATÁSI ÉS A KÖNYVTÁRI MUNKÁBAN

Az igények növekednek, a tájékoztatás színvonalát gyorsabb ütemben kell emelni. Ez a feladat az évszázadok során kialakult hagyományos módszerekkel ma már gazdaságosan nem végezhető el a megszokott módon. Az új módszereknek azonban nem csupán újnaknak, de az eddigieknél gyorsabbnaknak, hatékonyabbnaknak is kell lenniök. Óhatatlanul felmerül tehát a gépek alkalmazásának szükségessége.

Első lépésként más területeken már kialakított és bevált gépek, rendszerek alkalmazása a legcélszerűbb, leggyorsabb eljárás. Egy ilyen „készen kapott” technikát, s ennek a tájékoztatási és könyvtári munkában való alkalmazásának tapasztalatait ismerteti Schiff Ervin könyve.

A lyukszalagos rendszerek „klasszikus” alkalmazási területe az adminisztráció, az ügyvitel. A közelmúltban azonban ez a technika alkalmazhatónak bizonyult a tájékoztatási munkafolyamatokban is.

A lyukszalagtechnikában alkalmazott ún. lyukszalagírógép feltétlenül tartalmazza a következő egységeket: vezérlőegység, elektromos írógép, szalaglyukasztó, szalagolvasó. A berendezés képes arra, hogy az írógépén leírt szövegről ugyanakkor szalagot lyukasszon (ahol a betűknek, írásjeleknek, írógép-működető mozgásoknak egy-egy lyukkombináció felel meg), majd a szalagot „elolvasva” automatikusan ismét leírja a szalagra lyukasztott szöveget.

Ezenfelül a berendezés alkalmas olyan funkciós utasítások rögzítésére és végrehajtására is, melyek hatására az írógép az automatikus írás során különféle tevékenységeket végez: megáll, szavakat vagy szövegrészeket kihagy, szalagról

szalagot másol stb. Valójában ezek az utóbbi lehetőségek teszik a lyukszalagírógépet alkalmassá sokszor igen bonyolult feladatok elvégzésére is.

A szerző alapos bevezetése, a technika általános ismertetése után a Supertyper íróautomatákat, ezen belül is főleg a 8500-as típus működését, programozását ismerteti. Külön kitér a különféle kiegészítő berendezésekre (lyukszalagkártyásegységek, sorszámláló stb.) és ezek alkalmazási lehetőségeire. Igen egyszerű — bár nem könyvtári — példán jól követhető programozási magyarázatot ad.

A könyv legnagyobb része konkrét tájékoztatási, könyvtári feladatok lyukszalagos megoldásával foglalkozik. Néhány esetben — s ez igen hasznos — több programot is kidolgoz, különböző felszereltségű gépekre. E fejezetekben a katalóguscédula készítésétől egészen a permütált index előállításáig a munkák széles skáláját fogja át, a kép ennek ellenére kicsit egyenetlennek, esetlegesnek tűnik: nem a lehetőségeket, hanem az OMKDK-ban már elvégzett kísérletek eredményeit tárgyalja, s így kerül a témafigyelés és tartalomjegyzék-fordítás mellé, az eseménynaptár s az egyszeri összeállítású könyvjegyzék.

A szerző a könyv mellékletében ismerteti más lyukszalagos íróautomatákat is, többek között az Optima gépcsalád 527-es és 528-as típusait. A hazai könyvtárakba egyre több lyukszalagos íróautomata érkezik, s ezek csaknem mind Optima gyártmányúak. Igaz, hogy a könyvben ismertetett eljárások többé-kevésbé rájuk is alkalmazhatók, a programok azonban már csak igen nagy munkával ültethetők át. Emiatt talán helyes lett

volna egy ilyen, teljes joggal nagy érdeklődésre számot tartó könyvben kicsit közelebb lépni a hazai lehetőségekhez.

Schiff Ervin könyve tartalma és figyelem-felkeltő szerepe következtében egyaránt igen értékes kiadvány. Remélhetőleg eredményesen járul majd hozzá,

hogy a felsorolt példák mellé újak kerüljenek, s most már talán nemcsak az OMKDK műhelyéből. (OMKDK, 120 1. Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ Módszertani kiadványok 33.)

Sárdy Péter

bibliográfiák

HODINKA—KÁROLYI—VÉGH: A BUDAPESTI MŰSZAKI EGYETEM TÖRTÉNETÉNEK BIBLIOGRÁFIÁJA

A kétkötetes összeállítás bevezetése a magyar műszaki felsőoktatás és a Budapesti Műszaki Egyetem történetét tekintti át. Maga a bibliográfia nyolc főfejezetre oszlik: 1. A műszaki felsőoktatás és a művelődéspolitikai általában. 2. A magyar műszaki felsőoktatás története. 3. A Budapesti Műszaki Egyetem fejlődése. 4. Az oktatás és nevelés módszertani kérdései. 5. A karok, tanszékek története, az oktatás tartalmi kérdései. 6. Oktatók és diákok. 7. Az egyetemi épületek. 8. Az egyetem és a tudományos kutatás, az egyetem keretében működő intézmények.

Bibliográfusaink sokszor még mindig elfelejtik közölni könyvészetük felépítését, a használóknak maguknak kell ezt kikövetkeztetniük. Ennél a munkánál is így van. A tételek a témakörökön belül az időrendet követik, általában az események, sokszor azonban a dokumentumok megjelenésének az időrendjét. (Az esetek túlnyomó részében a kettő természetesen egybeesik.) De rögtön az első 15 tételnél nem sikerült megtalálnom a rendezés elvét. Az időrend másutt sem mindenütt logikus, például az 1840—1884. tételnél. A *Műszaki oktatás és művelődéspolitikai általában* című fejezet első alfejezete a *Bibliográfiák, összefoglaló munkák, történeti áttekintések, folyóiratok*, a második az *Adalékok, dokumentumok* címet viseli, a harmadik viszont megint az *Összefoglaló munkák, történeti áttekintések, folyóiratok, statisztikák* elnevezést. Ha az első és harmadik alfejezet tartalmát gondosan átnézzük, akkor kiderül, hogy az utóbbiban csak 1945 után megjelent munkák találhatóak, de ennek feltüntetése elmaradt.

Névmutatót találunk a második kötet végén, de tárgymutatót már nem. Ez megnehezíti az egyes tárgykörökre vonatkozó összes mű megtalálását. A selmeci bányászati akadémia történetét tárgyaló műveket a 829—860. tétel sorolja fel, de az akadémia 1919 utáni sorsával kapcsolatban egészen másutt rábukkanhatunk két munkára (1144—1145. té-

tel.) A rossz emlékü Hungaria diákegyesületre kapunk adatokat a *Diákegyesületek, diákmozgalom* fejezetben, azonban az egyesület lapját — s a működésére vonatkozó legtöbb közleményt — másik fejezetben, a *Diákéletben* találjuk (3027. tétel). Mindezen segítene a tárgymutató.

Ezek a kifogások eltörpülnek a bibliográfia érdemei mellett. A feltárt anyag mennyisége imponáló — 3741 tétel — különösen akkor, ha arra gondolunk, hogy ez csak válogatás; az előszó szerint „a gyűjtött anyag jelentős részét” nem adták közre. A részlettémák iránt érdeklődők ezeket a kihagyott dokumentumokat is megtalálhatják a könyvtár műgyetem-történeti katalógusában. Ez nagyon megkönnyíti mindazok munkáját, akik a Műgyetem történetével vagy ennek egy fejezetével kívánnak a jövőben foglalkozni. Említsük meg azt is, hogy a szerkesztők a két kötethez még egy harmadiknak az összeállítását is tervezik, ez a műgyetemi tanárok munkásságát és a tanszékek történetéről szóló forrásokat fogja tartalmazni.

A címléírások jók és pontosak, a sok ezerből alig akad olyan, amelyik valamilyen szempontból kifogásolható. Ilyen pl. a *Felsőoktatási Szemle* repertóriumát ismertető 49. tétel. Ennek befejezéséből — „Bp., (1—10. évf.) 1952—1961.” — ugyanis arra lehet következtetni, hogy 1952 és 1961 közt tíz füzet jelent meg, holott a valóságban csak egy kötet 1953-ban, amelyik a folyóirat tíz évfolyamának cikkei veszi számba.

Ugyancsak jók az annotációk. Nem sablonosak. A szerkesztők csak akkor írnak magyarázatot, ha ez valóban szükséges. Néha több oldalon át egyetlen annotációt sem találunk, máskor pedig egymást követik, és pontosan közlik az ismertetett könyvnek vagy folyóiratcikknek a Műgyetemre vonatkozó, de a címből ki nem következtethető tartalmát. (Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára, 1—2. kötet.)

Vértesy Miklós

KÖNYVTÁRI HÍRADÓK

15 éves a Pest megyei Könyvtáros, a legrendszeresebben megjelenő megyei könyvtári híradó. Ennek az igen jól szerkesztett tájékoztatónak megindításához az ötletet az 1955. évi felszabadulási verseny híradójának sikere adta. A megyei könyvtár a sokszor felbontatlanul talált körlevelek helyett hatásosabb eszközt keresett és talált a tanácsok és a falusi könyvtárosok tájékoztatására. A híradó szakkérdésekkel, irodalmi, helyismereti témákkal foglalkozó cikkeivel, személyi híreivel valóban jól teljesítette azt a feladatát, hogy feloldja a kisebb-nagyobb könyvtárakban sok gonddal küszködő könyvtárosok szakmai elszigeteltségét, önmagára utaltságát. De a megye könyvtári helyzetét hűen tükröző tájékoztatóból az országos könyvtárpolitika is kaphatott és kap ösztönzéseket. Információs értékére jellemző, hogy a megyén kívüli könyvtárak, hálózati központok, tudományos és szakkönyvtárak is kéri rendszeres megküldését, sőt az NDK módszertani központjához szintén eljutott. Általános érdekű cikkei közül az elmúlt években többet átvett a Könyvtáros.

Az indulási 300-ról napjainkig 650-re emelkedett a Pest megyei Könyvtáros példányszáma. A harmadik számtól kezdve nyomtatásban jelenik meg. Eddig összesen 43 száma látott napvilágot. Kiadója a Pest megyei könyvtárak módszertani tanácsa, amelyben a híradó helyes célkitűzésének megfelelően a megye minden könyvtári hálózata képviselőt kapott. Az együttműködés eredményességére jellemző, hogy 1960-tól kezdve a kiadás gondjaiban a megyei könyvtárral osztozik az SZMT központi könyvtára is. 1964 óta a Pest megyei Könyvtárosnak állandó kiadási engedélye van.

A híradó szerkesztősége az 1970. évi 1. számban járási és városi könyvtárosokat kérdezett meg a jubileum alkalmából arról, mire a legbüszkébbek és mit tartanak legfontosabb feladatuknak. A válaszok többsége az eredményeket a könyvtárosgárda kitartásának tulajdonítja. A feladat megjelölések közül igen érdekes a gödöllői járási könyvtárigazgató nézete: szerinte a fejlődés kulcsa legalább 4 óras könyvtárosok alkalmazása a tiszteletdíjasok munkaidejének fokozatos növelése révén. A híradó közli a megye 1969. évi könyvtári statisztikai adatait is. Kár, hogy ezek az idegennek keveset mondanak a 68-as összehasonlító számok hiányában. A megye önálló községi könyvtárainak nyitvatartási idejével régebben lapunk is foglalkozott. Az egyik cikkből most kiderül, hogy a helyzet nem javult

lényegesen: csak két önálló községi könyvtár kölcsönöz heti hat napon, viszont a főhivatású könyvtárosoknak csaknem a fele hetente csupán négy alkalommal fogad olvasókat.

A másik, legrendszeresebben megjelenő megyei könyvtári híradó is jubilál: A Fejér megyei Könyvtáros 10. évfolyamába lépett és most látott napvilágot 30. száma. A székesfehérvári járási tanács könyvtári híradójából fejlődött a megye közművelődési könyvtárainak tájékoztatójává, melyben iskolai könyvtári problémák is fórumot kapnak. Ma is sokszorosításban jelenik meg, de a nyomtatás hiányát feledtetni tudja tartalmi változottsága, gazdag anyaga. (Hatszáz hosszabb-rövidebb hírt közölt eddig.) Sok könyvtárost szólaltatott meg lapjain: eddig 66 szerző írását publikálta, ezáltal gazdag lehetőséget teremtett a könyvtárosok tapasztalatainak kicserélésére. A Fejér megyei híradóból is több cikket átvett a Könyvtáros. A szerkesztőség a Fejér megyei Könyvtáros műhely jellegét szeretné erősíteni a jövőben: a legfontosabb szakmai kérdéseket munkaágként sorra véve, úgy szándékozik alaposabban megvilágítani, hogy bizonyos témák cikkei egy-egy szám gerincét képezzék.

A híradó márciusi száma igen gazdag tartalmú: a sok módszertani tárgyú írás és a beszámolók közül a fiatalok és a könyvtár kapcsolatairól szóló cikkek sorot, a szakszervezeti hírlapolvasó tevékenységének bemutatását emeljük ki, továbbá a művelődési autó gépkocsivezetőjének, Kovács Józsefnek hangulatos visszaemlékezését 11 éves munkájára. A könyvtár igazgatójának Klubkönyvtári gondok című írásából idézzük az alábbi sorokat, amelyek jól jellemzik a Fejér megyében közepes vagy nagyközségekben is létesített szép klubkönyvtárak felavatása utáni problémákat: „Jönnek a szürke hétköznapiak, meg a gond. Besorolják az intézményt a klubkönyvtár kategóriába, megkönnyebbülten kihúzzák az addig költségvetési tételek közt biztosított fenntartási és könyvbeszerzési költségeket, az intézménynek folyószámlát nyitnak. Hamarosan rá kell jönniük, hogy kevés a pénzükhöz, hogy igényük szintjét tartani tudják. Előáll a paradox helyzet: klubkönyvtár könyvbeszerzési keret nélkül. Nem általános jelenség ez, remélem, de számtalanszor találkozunk vele, s az országosan csökkenő könyvbeszerzésnek... nem kis mértékben ez az egyik magyarázata...”

Az évforduló alkalmából újabb sikeres évfolyamokat kívánunk mindkét megyei

könyvtári híradónak. Reméljük, hogy további fejlődésüknek mindkét megye lendületesebb könyvtárügyi fejlesztése lesz a biztosítéka. E nélkül ugyanis hosszabb távra elképzelhetetlen az állandó színvonalemelkedés: jó könyvtári lapot tartósan csak jó könyvtárügy talaján lehet szerkeszteni.

A jubiláló híradók példája olyan általános tanulságot is kínál, hogy napjainkban már egyetlen megyei könyvtár sem térhet ki évente 3—4 központi hálózati-hálózatközi híradó megjelentetésének kötelezettsége elől. Véleményünk szerint a jól szerkesztett híradó nemcsak a kisebb-nagyobb könyvtárakban dolgozó könyvtárosok iránti emberi figyelmesség és szakmai gesztus, hanem nélkülözhetetlen eszköze a megye könyvtári irányításának, a hálózati központok módszertani tevékenységének és a fenntartók tájékoztatásának is.

Az OSZK Híradó (az Országos Széchényi Könyvtár tájékoztatója) január—márciusi számában röviden áttekinti a nemzeti könyvtár elmúlt 25 évét, megemlékezik Halász Gáborról — halálának negyedszázados évfordulója alkalmából —, könyvtártörténeti cikksorozatában pedig ismerteti az OSZK régebbi, 1940 körüli szervezeti felépítését és a könyvvállomány akkori helyzetét, illetve — egy másik cikkében — a két világháború közötti bécsi emigráns kiadványok beszerzési körülményeit. A vita rovat közli az OSZK szakkönyvtári funkcióinak és szakreferensi rendszerének kérdéseiről készített referátumot, és megvitására szólítja fel a könyvtár munkatársait.

A Mezőgazdasági Könyvtárosok Tájékoztatója jubileumi különszámot adott ki, mely teljes egészében a magyar mezőgazdasági szakkönyvtárügy és dokumentáció húsz évével foglalkozik a tavalyi évforduló alkalmából.

A Könyvtári Híradó (a Főv. Szabó Ervin Könyvtár közlönye) január—februári összevont száma történeti cikket közöl arról, hogyan kezdték meg a fővárosi könyvtárak újból a munkát a harcoktól szétdőlt 1945-ös Budapesten. A híradó a legrégebbi könyvtárosok közül is többet megszólaltat pályakezdéséről, első könyvtári emlékeiről és mai munkájáról. A könyvtárosi emlékezések a híradó március—áprilisi számában is folytatódnak. Ez a dupla szám szintén a jubileum jegyében készült.

A Csongrád megyei Könyvtáros újbóli megindítása óta második számát adta ki. A nyomtatásban megjelent híradó a további útkeresés szándékát bizonyítja:

nemcsak a tanácsi és a szakszervezeti könyvtárak tájékoztatója kíván lenni, hanem szerkesztő bizottságában az iskolai könyvtárosokat is képviselőhez juttatja. A híradóhoz mellékelt kérdőív az eddigi számokról kér véleményt, és témajavaslatokat vár a könyvtárosoktól. Egyébként a márciusi szám foglalkozik az évfordulókkal, közli az elmúlt év statisztikai adatait, az ideai továbbképzési programot és ennek egyik előadását (Maróti Andor: Izlésnevelés a könyvtárban), bemutat egy-egy tanácsi illetve szakszervezeti könyvtárt. Igen értékes „Tájékoztódjunk” c. rovata, mely fontos könyvtári-olvasásszociológiai könyveket, cikkeket mutat be és „A más portája...” rovat, amely könyvtári híradók cikkeinek ismertetésével, illetve tapasztalatszerző látogatások tanulságainak közlésével más megyék könyvtári világába kalauzolja az olvasót.

A Komárom megyei Könyvtáros 7. száma közli a tanácsi és a szakszervezeti könyvtárhálózat elmúlt évi egyesített statisztikáját, s összegezőként vezető cikkeiben örömmel állapítja meg, hogy mindkét hálózat előre lépett 1969-ben: a tanácsi könyvtárakban 7⁰/₀-kal, a szakszervezeti hálózatban, 3,6⁰/₀-kal növekedett az olvasók száma, mégpedig nagyrészt a felszabadulási verseny hatására. A híradó e számát a témaválasztás színvonalára jellemzi; sok benne a rövid írás. A „Műhely” rovat azonban egy nagyobb összefoglalást is közöl, mely a Komárom megyei ipari munkások olvasmányaival, érdeklődésével foglalkozik.

A Pápai Könyvtáros idej első száma közli a járás elmúlt évi könyvtári mérlegét. A táblázatban a könyvtárak község-kategóriánkénti csoportosításban szerepelnek, így az adatok összehasonlítása könnyebb. Kár, hogy a tavalyi mutatók hiányában nehéz értékelni a járás könyvtárügyét: fejlődését vagy esetleges hanyatlását.

A Tapolcai Könyvtáros első számából kiderül, hogy a járásban az olvasók száma 1,1⁰/₀-kal nőtt 1969-ben. A körzeti könyvtárak száma 6-ra emelkedett, s ezekhez összesen 32 könyvtár kapcsolódik. Az új Zánkai Körzeti Könyvtár egy év alatt 181-gyel növelte olvasótáborát, s a község minden lakosa átlag hatszor járt a könyvtárban.

A Községi Könyvtáros, melyet a Veszprémi Járási Könyvtár (Balatonalmádi) ad ki sokszorosításban, 1970. 1-es számában közli a könyvtárosok féléves versenyének eredményét, egyébként tulajdonképpen a jubileum alkalmából készített, felszabadulási bibliográfiával kiegészített módszertani útmutatónak tekinthető.

SZINTE A TEMETÉSSEL EGY IDŐBEN adott ki bibliográfiai rölapot Veres Péter és Váci Mihály munkásságáról a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. A könyvtár dicséretesen gyors reagálását bizonyító rölapok rövid életrajzot tartalmaznak, majd Veres Péternek a könyvtárban található fontosabb műveit, Váci Mihálynak pedig összes munkáit felsorolják.

OLVASÓ NÉPÉRT címmel a Pécsi Megyei Könyvtár jubileumi annotált bibliográfiát adott ki. Az ajánló jegyzék a felszabadulás témaköréből memoárokról, szépirodalmi és politikai művekre hívja föl a figyelmet, külön érdekessége az olvasás, művelődés gondolatát hirdető sok idézet. Az illusztrációkat Erdős János készítette.

A SZAKDOLGOZAT KÉSZÍTÉS TECHNIKÁJÁRÓL jó segédeszközt adott a könyvtáros szaktanfolyamok hallgatói kezébe az Országos Műszaki Könyvtár. Az útmutatót és referátum-gyűjteményt tartalmazó kiadvány közli mindazon tudnivalókat, amelyek a kezdő szerzőket eligazítják a szakírói tevékenység helyes megszervezésében. Foglalkozik az irodalomkutatás, a jegyzetelés, a vázlatkészítés munkájával, felsorolja az irodalmi hivatkozás szabályait, tanácsokat ad a táblázatok szerkesztéséhez stb. Második részében 94 könyvtáros szaktanfolyami hallgató tárgykörök szerint csoportosított szakdolgozatát ismerteti.

MEGJELENT A MEZŐGAZDASÁGI TANULMÁNYOK c. Agroinform kiadvány 4. kötete, mely az 1968-as évből az előzőkhöz hasonlóan közli a külföldön járt agrárszakemberek beszámolóit.

DUNÁNTÚLI SZÍNHÁZAK IV. találkozója címmel a Kaposvári Megyei Könyvtár tájékoztató füzetet adott ki, amely a pécsi, veszprémi, győri és kaposvári színházak találkozásán bemutatott darabok szerzőinek munkásságát ismerteti, felsorolja fontosabb műveiket és a róluk szóló kritikákat.

KIS BIBLIOGRÁFIAK c. sorozatának 21., 22. és 23. rölapját jelentette meg a székesfehérvári SZMT könyvtár: az első kettő Alekszej Tolsztoj, Illés Béla életművét és a róluk szóló tanulmányokat mutatja be, az utóbbi a költészet napja alkalmából író-olvasó találkozóra várt költők munkásságával foglalkozik.



ISKOLAIGAZGATÓKNAK készített ajánló bibliográfiát a Szombathelyi Megyei Könyvtár az állományában levő vezetés- és szervezéstudományi művekről. A jegyzék három fejezetében szociál- és munkapszichológiai, csoport-, munka- és vezetéslelektani, valamint vezetéselmélettel és módszertannal foglalkozó műveket sorol föl.

AJÁNLO BIBLIOGRÁFIA pedagógusoknak címmel sorozatot indított a Szolnoki Megyei Könyvtár. Az első füzet az újonnan beszerzett pedagógiai munkákról közöl annotált címjegyzéket; a válogatás célja, hogy felhívja a figyelmet a könyvtár pedagógiai gyűjteményére. A továbbiakban ez a sorozat kéthavonta tájékoztatja majd a megye pedagógusait a megjelenő szakkönyvekről.

AKARSZ-E FÉNYT? címmel az 1969—70-ben megjelent verseskötetekről közöl válogató bibliográfiát a Pécsi Megyei Könyvtár a költészet napjára. A jegyzék címlapján Lantos Ferenc szép grafikája látható.

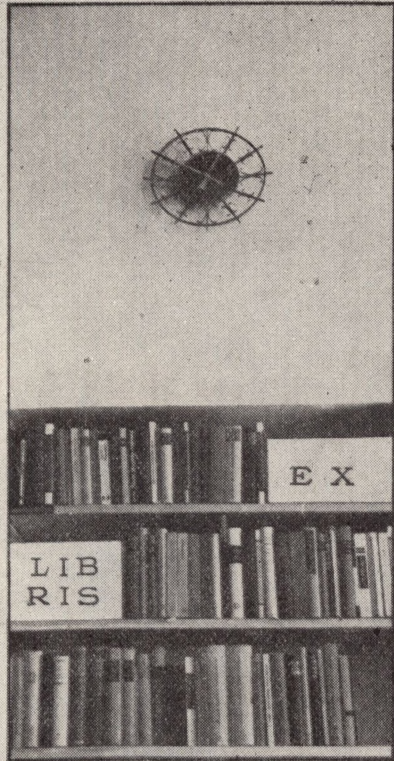
IRODALOMJEGYZÉK A SZAKMUNKÁS VIZSGÁKHOZ c. bibliográfiai sorozatának 2. füzeteként a Társadalmi ismeretek c. kiadványt bocsátotta ki a Kaposvári Megyei Könyvtár. Győri László összeállítása nagyobb részében a legutóbbi félszázad történelmi eseményeiről, politikai és gazdasági helyzetéről szóló szovjet és magyar ismeretterjesztő műveket ajánlja, de néhány szépirodalmi munka is helyet kap benne.

A LAKOSSÁG KÜLÖNBÖZŐ csoportjaihoz szólnak azok a kis kártyák, amelyeket a pécsi szakszervezeti könyvtárak juttatnak el a művelődési házakba és a munkahelyekre. A kitűnő propagandaötlettel készített, névjegy alakú lapocskák a könyvtárba hívják a szülőket, a vezető tisztségviselőket, az elmaradt olvasókat és másokat, hátoldalukon pedig nagy íróknak a könyvről, olvasásról, irodalomról szóló mondásai kapnak helyet.



Falba épített katalógusok az új Egri Megyei Könyvtár olvasótermi folyosóján (MTI
Fotó — Kunkovács László felv.)

IDŐK ÉS IGÉK



MEGYEI KÖNYVTÁR
EGER

Ára: 6,- forint